

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
UNIVERSITY
OF MACEDONIA

**ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

*«Δράση δυνάμεων εκτός της περιφέρειάς τους: Η διεθνής
παρουσία της Τουρκίας στην Αφρική»*

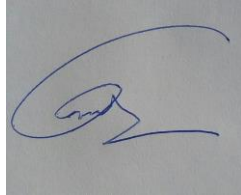
Θεσσαλονίκη, 2019

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΜΙΚΕΛΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΦΩΚΑΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ

(ΑΕΜ: irs19066)

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

A square image containing a handwritten signature in blue ink. The signature is stylized and appears to be the name 'Stylianos Fokas'.

Στυλιανός Φωκάς,

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Ευχαριστώ,

τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Μικέλη Κυριάκο, για την αμέριστη βοήθεια και καθοδήγηση, κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας,

και τους καθηγητές του συγκεκριμένου μεταπτυχιακού προγράμματος για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφεραν.

Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω τη συγκεκριμένη εργασία στον πατέρα και στη μητέρα μου, στους οποίους οφείλω τα πάντα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΟΨΗ

Η μελέτη αυτή βασίστηκε στη συγκέντρωση στοιχείων και στην αξιοποίηση της ήδη σωρευμένης γνώσης, προκειμένου να αποκρυπτογραφηθεί η διεθνής παρουσία της Τουρκίας στην Αφρική. Για την επίτευξη του επιδιωκόμενου αποτελέσματος επιλέχθηκε η παραγωγική συλλογιστική, με βάση την οποία η κριτική ανάλυση της βιβλιογραφίας συνδράμει στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων. Για την πληρέστερη κατανόηση του θέματος αρχικά εξετάζονται οι επιδιώξεις των κρατικών οντοτήτων στη διεθνή σκακιέρα και περισσότερο στοχευμένα ο διεθνής ρόλος της Τουρκίας, ο οποίος καθορίζεται τόσο από την εξέχουσα γεωστρατηγική της θέση, όσο και από τις Οθωμανικές καταβολές της. Στη συνέχεια, αφού προηγηθεί παρουσίαση των δυνατοτήτων της Αφρικής και των ιστορικών σχέσεων που τη συνδέουν με την Τουρκία, γίνεται ενδελεχής ανάλυση της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης σε κάθε επίπεδο. Στο συγκεκριμένο πόνημα περιγράφεται διεξοδικότερα η σχέση της Τουρκίας με συγκεκριμένα αφρικανικά κράτη, με τα οποία έχει αναπτύξει ιδιαίτερες σχέσεις τα τελευταία χρόνια, καθώς και η στάση που τήρησε η Άγκυρα με κάποια κράτη της Αφρικής κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων χρονικών περιόδων όπως αυτών της Αραβικής Άνοιξης. Επιπροσθέτως, επιχειρείται ο συσχετισμός της δραστηριοποίησής της στην Αφρική, με πιθανή επίδρασή της στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Ολοκληρώνοντας τη συγγραφή, εξάγονται συμπεράσματα που βοηθούν στην ολιστική προσέγγιση του θέματος. Η διατριβή αυτή προσφέρει μία «φρέσκια» οπτική των τουρκοαφρικανικών σχέσεων, οι οποίες, αν και χαρακτηρίζονται από μία αξιοσημείωτη δυναμική, εντούτοις εξελίσσονται σε μεγάλο βαθμό στο παρασκήνιο της διεθνούς επικαιρότητας. Η σπουδαιότητα συγγραφής της εργασίας έγκειται στην αναγκαιότητα κατανόησης της σύγχρονης τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, καθώς η δράση της επηρεάζει πολλούς διεθνούς παράγοντες μεταξύ των οποίων και τη χώρα μας.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΓΕΝΙΚΑ.....	1
ΣΚΟΠΟΣ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ	7
ΓΕΝΙΚΑ.....	7
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	7
ΚΕΜΑΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	8
ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	9
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	10
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΦΡΙΚΗΣ	14
ΓΕΝΙΚΑ.....	14
ΤΟ ΠΡΩΤΟ «ΤΟΥΡΚΙΚΟ» ΚΡΑΤΟΣ	14
Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ	15
Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20 ^{ου} ΑΙΩΝΑ.....	16
Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20 ^{ου} ΑΙΩΝΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ	19
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	19

ΔΟΜΙΚΕΣ ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ	19
Η ΑΦΡΙΚΗ ΑΛΛΑΖΕΙ	20
ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ.....	20
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ.....	24
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	24
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΙΚΑ	27
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ	29
ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ	34
Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ	39
ΓΕΝΙΚΑ.....	39
ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	39
Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΜΑΛΙΑΣ	43
ΓΕΝΙΚΑ.....	43
Η ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ	43
Η ΙΔΡΥΣΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ.....	44
Η ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΥΔΑΝ	47
ΓΕΝΙΚΑ.....	47

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΥΔΑΝ	47
Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΗΣΙ ΣΟΥΑΚΙΝ	48
ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΜΠΑΣΙΡ	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΥ.....	51
ΓΕΝΙΚΑ.....	51
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	51
Η ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΑΙΓΥΠΤΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο: Η ΑΝΑΜΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟ ΛΙΒΥΚΟ ΕΜΦΥΛΙΟ	55
ΓΕΝΙΚΑ.....	55
ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	55
ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΓΕΡΙΑΣ	58
ΓΕΝΙΚΑ.....	58
ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΓΕΡΙΑ	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο: ΟΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ.....	62
ΓΕΝΙΚΑ.....	62
ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΙΔΕΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ.....	62
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ.....	63
ΕΥΡΕΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΙΣΧΥΟΣ	64
ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ	65

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13°: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	67
ΓΕΝΙΚΑ.....	67
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΚΥΡΟΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΙΣΧΥΟΣ.....	67
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΑΟΖ ΜΕ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ	68
ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14°: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	72
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ	80
<u>ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ</u>	
«Α» ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Τα κράτη στη σύγχρονη εποχή επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των συντελεστών ισχύος τους μέσω εσωτερικής αλλά και εξωτερικής ενδυνάμωσης, ώστε να επιτύχουν την προάσπιση των συμφερόντων τους και να διασφαλίσουν την ευημερία των πολιτών τους. Προς την κατεύθυνση αυτή προσανατολίστηκε τα τελευταία χρόνια και η Τουρκική εξωτερική πολιτική, η οποία εμπνεόμενη από νεοοθωμανικά οράματα, φιλοδοξεί να προσδώσει στη χώρα έναν αξιосέβαστο παγκόσμιο ρόλο. Για την πραγμάτωση του σκοπού αυτού τέθηκαν ως στρατηγικοί στόχοι η αύξηση των γεωγραφικών ορίων επιρροής της χώρας σε συνδυασμό με την ανάληψη ενός ενεργού ηγεμονικού ρόλου, ευελπιστώντας ότι αυτές οι κρίσιμες συνιστώσες θα μετατρέψουν την Τουρκία σε σημαντικό διεθνή παράγοντα του τρέχοντος αιώνα. Στο πλαίσιο αυτό η Άγκυρα επιχειρεί τη μεθοδική διεξόδυση στα τεκταινόμενα τριών Ηπείρων, μεταξύ των οποίων και της Αφρικής.

Η παρούσα εργασία θα αναλύσει τη διηπειρωτική ώσμωση του διπόλου Τουρκίας – Αφρικής, ώστε να αποκρυπτογραφηθούν οι επιδιώξεις της γείτονος χώρας. Το συγκεκριμένο θέμα, το οποίο αποτελεί μία ενδιαφέρουσα επισκόπηση αυτού του παγκόσμιου υποσυστήματος, υπόκειται σε περιορισμούς που εστιάζονται κυρίως στις ελλιπείς βιβλιογραφικές αναφορές εξαιτίας της σχετικά πρόσφατης ανάδειξης της τουρκοαφρικανικής προσέγγισης. Από την άλλη μεριά, η σημαντικότητα του εγχειρήματος γίνεται εύκολα κατανοητή, αν αναλογιστεί κανείς ότι καταπιάνεται με δύο σημαντικούς παγκόσμιους δρώντες (κράτος – ήπειρος), οι οποίοι αλληλεπιδρούν σε πεδία που ενέχουν οικονομικό, κοινωνικό και στρατιωτικό αντίκτυπο. Επιπροσθέτως, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι αυτή η δραστηριότητα της Τουρκίας μπορεί δυνητικά να οδηγήσει σε αναβάθμιση των δυνατοτήτων της ανατρέποντας την κατανομή της ισχύος στην ευαίσθητη περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, επηρεάζοντας άμεσα και τη χώρα μας.

Μεθοδολογικό εργαλείο της παρούσας ανάλυσης αποτελεί η φιλτραρισμένη συλλογή στοιχείων από αξιόπιστες πηγές. Η δομή της διατριβής περιλαμβάνει ξεχωριστά κεφάλαια, όπου επιχειρείται η ομαλή και συνεκτική παρουσίαση όλων εκείνων των παραμέτρων που στοιχειοθετούν και καθορίζουν την

τουρκοαφρικανική σχέση. Μετά την ολοκληρωμένη επισκόπηση του θέματος και των ιδιαιτεροτήτων που το χαρακτηρίζουν, θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα που θα συνδράμουν στην κατανόηση των ηγεμονικών στοχεύσεων της Άγκυρας μέσω εφαρμογής πολιτικών ήπιας ισχύος στις χώρες της Αφρικής. Οι διαπιστώσεις που θα καταγραφούν αποκτούν ιδιαίτερη αξία και χρησιμεύουν για ενδεχόμενη περαιτέρω μελλοντική έρευνα, λαμβάνοντας υπόψη την παραδοχή ότι η Τουρκία δεν θα τροποποιήσει την υφιστάμενη εξωτερική της πολιτική, αλλά ούτε τις θεμελιώδεις στρατηγικές της επιλογές τα επόμενα χρόνια.

Στα πρώτα κεφάλαια της διατριβής θα αναλυθεί η διεθνής δράση των κρατών στο πλαίσιο της επιδίωξής τους για απόκτηση ισχύος, και θα γίνει ιδιαίτερη μνεία στον αξιοσημείωτο διεθνή ρόλο της Τουρκίας από τα οθωμανικά χρόνια έως και σήμερα. Ακολούθως, θα εξετασθούν οι μακροχρόνιες σχέσεις της γειτονικής μας χώρας με την αφρικανική ήπειρο, καθώς και οι λόγοι για τους οποίους η Αφρική μαγνητίζει δυνάμεις και συμφέροντα παγκόσμιας εμβέλειας. Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει η χρονολογική καταγραφή της τουρκικής διείσδυσης στην Αφρική, η ολιστική αναμόχλευση της μεταξύ τους σχέσης, σε κάθε επίπεδο, όπως και η ανάδειξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που διέπουν τις επαφές της Άγκυρας με συγκεκριμένα αφρικανικά κράτη. Ολοκληρώνοντας την εργασία, η συγγραφή θα εστιάσει στην ενδεχόμενη επίδραση της τουρκοαφρικανικής προσέγγισης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, για να είναι δυνατή, εν κατακλείδι, η εξαγωγή κάποιων χρήσιμων συμπερασμάτων, επί του συγκεκριμένου θέματος.

ΣΚΟΠΟΣ

Ο αντικειμενικός σκοπός του πονήματος εδράζεται στην κατανόηση των επιδιώξεων της Άγκυρας και στην αποσαφήνιση της στοχοθεσίας της αναφορικά με τη Μαύρη Ήπειρο. Παράλληλα, διερευνάται το ενδεχόμενο αποτύπωμα της ακολουθούμενης τουρκικής πολιτικής στην Αφρική, σε σχέση με τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Επιθυμητή τελική κατάσταση αποτελεί η ολιστική προσέγγιση του θέματος με ορθολογισμό και αντικειμενικότητα, ώστε να επιτευχθεί η πληρέστερη αξιολόγηση ενεργειών και πολιτικών που επηρεάζουν τη χώρα μας αλλά και την ευρύτερη περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Το κράτος αποτελεί την υπέρτατη εξουσιαστική μορφή οργάνωσης που δημιούργησε ο άνθρωπος, υπό την έννοια ότι δεν υφίσταται εξουσία υπεράνω αυτού. Την κατοχύρωση της κρατικής κυριαρχίας εγγυάται το διεθνές δίκαιο, ενώ το κράτος αναγνωρίζεται από τις θεωρήσεις των διεθνών σχέσεων είτε ως παράγων (μαρξισμός), είτε ως ο σημαντικότερος παράγων (πλουραλισμός), είτε ως ο μοναδικός παράγων (ρεαλισμός) σύνθεσης της δομής του διεθνούς συστήματος (Κουσκουβέλης 2007). Αν και τα τελευταία χρόνια τα κράτη ωθούνται στην επονομαζόμενη υπερεθνική ολοκλήρωση παραχωρώντας τμήματα της εθνικής τους κυριαρχίας σε υπερεθνικούς φορείς, πρακτικά διατηρούν στο ακέραιο το ρόλο και την αυθυπαρξία τους. Έτσι, ενώ το σύγχρονο διεθνές σύστημα ευνοεί το φαινόμενο της συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης, στην πραγματικότητα ο κόσμος μας εξακολουθεί να είναι ένας κόσμος, στον οποίο οι εθνικές πολιτικές καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις διεθνείς σχέσεις (Gilpin 2009).

Με τον όρο κράτος στοιχειοθετείται η κυρίαρχη εξουσία που ασκείται στο σύνολο ενός λαού, σε μία καθορισμένη εδαφικά περιοχή (Κουσκουβέλης 2007). Εντός των κρατικών δομών λειτουργεί η πολιτική και αναπτύσσεται το πολιτικό σύστημα, βάσει των εκάστοτε αξιών και ιδεολογιών. Παραλλήλως και ταυτοχρόνως, τα κράτη είτε προσωποποιημένα και ορθολογικά (ρεαλισμός), είτε ως αποτέλεσμα εσωτερικών διεργασιών (πλουραλισμός), είτε ως εργαλείο της άρχουσας τάξης (μαρξισμός), δραστηριοποιούνται στο διεθνές σύστημα (Κουσκουβέλης 2007) με ελάχιστη βασική επιδίωξη την επιβίωσή τους και μέγιστη στόχευση την παγκόσμια κυριαρχία. Η ευόδωση των προσπαθειών τους επηρεάζεται αναπόδραστα από τα φορτία ισχύος που διαθέτουν, αλλά και από την ικανότητα αποτελεσματικής χρήσης των φορτίων αυτών.

Στη βιβλιογραφία της Πολιτικής Επιστήμης και των Διεθνών Σχέσεων, έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί για την ισχύ. Κατά τον Hans Morgenthau¹, η πολιτική δεν

¹ Hans Morgenthau (1904 – 1980), σημαντικός μελετητής των διεθνών σχέσεων που ανήκε στην παράδοση του ρεαλισμού.

είναι τίποτα άλλο παρά «η πάλη για την ισχύ», ενώ κατά τον Edward Carr² «η πολιτική είναι κατά μία έννοια πάντα πολιτική της ισχύος». Είναι προφανές ότι η ταύτιση της πολιτικής με την ισχύ αναδεικνύει τη δεύτερη σε κεντρική έννοια των δύο επιστημών. Η ισχύς ενός κράτους καθορίζεται πρωτίστως από τους λεγόμενους συντελεστές ισχύος. Ο Nicolas Spykman³ καθορίζει έναν κατάλογο με δέκα συντελεστές ισχύος και συγκεκριμένα την έκταση, τη φύση των συνόρων, τον πληθυσμό, τις πρώτες ύλες, την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη, τη νομισματική ισχύ, την εθνική ομοιογένεια, την κοινωνική συνοχή, την πολιτική σταθερότητα και το εθνικό φρόνημα (Spykman 1942). Ο Hans Morgenthau αναφέρεται σε οκτώ συντελεστές ισχύος και ειδικότερα τη γεωγραφία, τις φυσικές πηγές πλούτου, τη βιομηχανική ικανότητα, τη στρατιωτική προετοιμασία, τον πληθυσμό, την εθνική ομοιογένεια, το φρόνημα και την ποιότητα της διπλωματίας.

Ανέκαθεν η στρατιωτική ισχύς αποτελούσε τη βασική συνιστώσα της σκληρής ισχύος (*hard power*), η οποία υποστηριζόμενη και από άλλες παραμέτρους (οικονομία, πληθυσμιακό μέγεθος, πρώτες ύλες, βιομηχανική υποδομή, γεωγραφική θέση) χαρακτήριζε τη δυναμική των κρατών στη διεθνή σκηνή. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και με βάση τη νέα ισορροπία ισχύος που δημιουργήθηκε, διαπιστώθηκε ότι η αμιγώς στρατιωτική ισχύς δεν μπορούσε από μόνη της να δώσει λύσεις, καθόσον αντιμετώπιζε σοβαρούς περιορισμούς. Εδώ και μερικά χρόνια, ο Joseph Nye⁴ εισήγαγε μία νέα διάκριση στην έννοια της ισχύος, την οποία κατονόμασε ως ήπια ισχύ (*soft power*). Ο Nye υποστήριξε ότι η πρωτοκαθεδρία της σκληρής ισχύος έχει πλέον ολοκληρώσει τον ιστορικό της κύκλο, και πλέον η ήπια ισχύς τοποθετείται στον πυρήνα του διεθνοπολιτικού γίνεσθαι ως αξονικό εργαλείο άσκησης πολιτικής των εθνοκρατικών οντοτήτων (Nye 1991).

² E. H. Carr (1892 – 1982), ιστορικός, διπλωμάτης, δημοσιογράφος και θεωρητικός των διεθνών σχέσεων, γνωστός για το έργο του “Η κρίση των είκοσι χρόνων”.

³ Nicholas J. Spykman (1893 – 1943), Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, ένας από τους ιδρυτές της ρεαλιστικής αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

⁴ Joseph Nye (1937), Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, συνιδρυτής μαζί με τον Robert Keohane, της θεωρίας των νεοφιλελεύθερων διεθνών σχέσεων που αναπτύχθηκε στο βιβλίο του *Power and Interdependence* του 1977.

Σε κάθε περίπτωση, τα κράτη επιλέγουν τη διαρκή και αδιάλειπτη ισχυροποίησή τους ως μέσο προάσπισης των συμφερόντων τους. Συγκεκριμένα, μία από τις νεότερες εκδοχές της ρεαλιστικής θεώρησης των Διεθνών Σχέσεων, ο επιθετικός ρεαλισμός, της οποίας εκπρόσωπος είναι ο Αμερικανός διεθνολόγος John Joseph Mearsheimer⁵, προβάλλει την άποψη ότι τα κράτη και ιδίως τα ισχυρότερα δεν είναι διατεθειμένα στη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης (status quo), συνδέοντας την επιβίωσή τους με την αύξηση της ισχύος ή επιρροής τους. Ως εκ τούτου, η επιθετικότητα των κρατικών οντοτήτων κρίνεται ως ενδημική, αποτελώντας εγγενές στοιχείο της δομής του διεθνούς συστήματος (Evaghorou 2014). Παρόλα αυτά, η επιθετικογενής τάση των κρατών δε θα πρέπει να συνδέεται απαραίτητα με τη μονοδιάστατη αντίληψη της κατάκτησης εδάφους χρησιμοποιώντας μέσα που σχετίζονται με τον πυρήνα της σκληρής ισχύος, ήτοι τα στρατιωτικά μέσα.

Στο πλαίσιο αυτό, η σύγχρονη στρατηγική κουλτούρα οδηγεί πολλά κράτη σε εναλλακτικές επεκτατικές στρατηγικές, οι οποίες εμπεριέχουν ένα κράμα πολιτικών, στρατιωτικών και οικονομικών μέσων, προς εκπλήρωση των επιδιωκόμενων σκοπών. Η ορθολογική αυτή συμπεριφορά προκύπτει με βάση το γεγονός του υψηλού κόστους της στρατιωτικής εμπλοκής, η οποία συχνά υπερβαίνει το όφελος (Μικέλης και Τρούλης 2015). Η διαπίστωση αυτή οδηγεί τις κρατικές οντότητες στην ανάπτυξη διακρατικών συμπράξεων μέσω της ήπιας ισχύος και στην επιδίωξη δημιουργίας «σφαιρών οικονομικής επιρροής» ως επιλογή διοχέτευσης της εγγενούς επιθετικότητάς τους. Η τάση αυτή, η οποία δεν αντικρούει το αναλυτικό πλαίσιο του επιθετικού ρεαλισμού του Mearsheimer, στην πραγματικότητα το εμπλουτίζει στοιχειοθετώντας μία ανάλυση, η οποία αναδεικνύει τις πολύπλευρες στρατηγικές μεγιστοποίησης της κρατικής ισχύος και δύναται να χαρακτηριστεί ως «μετα – επιθετικός ρεαλισμός» (Μικέλης και Τρούλης 2015).

Η προαναφερθείσα μαξιμαλιστική πολιτική, η οποία δίνει έμφαση στη δημιουργία σφαιρών επιρροής υπό μη στρατιωτικούς όρους, αποτελεί ένα σύγχρονο χαρακτηριστικό της διεθνούς δράσης πολλών κρατών. Τα κράτη αυτά,

⁵ John Mearsheimer (1947), Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας, ο οποίος ανήκει στη ρεαλιστική σχολή σκέψης. Εισήγαγε τη θεωρία του επιθετικού ρεαλισμού.

επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους χωρίς να εκφράζουν εδαφικές αξιώσεις, στοχεύοντας στην ηγεμόνευση επί γεωγραφικών περιοχών με τη χρήση στρατηγικών ήπιας ισχύος. Η συγκεκριμένη τακτική ακολουθείται τα τελευταία χρόνια και από την Τουρκία, η οποία υιοθετώντας το ρόλο του «μεγάλου αδελφού», επιχειρεί να προσεταιριστεί χώρες, με τις οποίες διατηρεί μακράιωνες αυτοκρατορικές, γραφειοκρατικές, πολιτισμικές, θρησκευτικές και πολιτικές σχέσεις. Η προσπάθεια αυτή της Άγκυρας, υπερβαίνει την έννοια της συμμαχίας και εστιάζεται στη δημιουργία διακρατικών σχημάτων που θα διέπονται από τη λογική μίας κάθε άλλο παρά ισότιμης διπλωματικής και οικονομικοπολιτικής σύμπραξης (Μικέλης και Τρούλης 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Ο ΔΙΕΘΝΗΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Μία προσπάθεια ανάλυσης του διεθνούς ρόλου αλλά και της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας προϋποθέτει αφενός την κατανόηση των εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων που την προσδιορίζουν, αφετέρου την πλήρη γνώση των ιστορικών στοιχείων που την χαρακτηρίζουν. Η χώρα αυτή δεν προέκυψε εξαιτίας συγκυριακών καταστάσεων, αλλά είναι το αποτέλεσμα ιστορικών ζυμώσεων με πολυποίκιλες μεταβολές που απαιτούν ολιστική αναμόχλευση. Η μελέτη των ιστορικών καταβολών της Τουρκίας γίνεται ακόμα επιτακτικότερη στις μέρες μας, λαμβάνοντας υπόψη ότι αποτελεί πεδίο έμπνευσης και οραματισμού της σύγχρονης πολιτικής ελίτ που την κυβερνά και ως ένα σημείο καθορίζει τη συμπεριφορά και τις επιδιώξεις της.

ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ο ρόλος της Τουρκίας στη σύγχρονη εποχή επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη σημαντική γεωστρατηγική της θέση που την καθιστά σταυροδρόμι τριών Ηπείρων (Ευρώπη – Ασία – Αφρική). Στην περιοχή που εδράζεται η σημερινή Τουρκία, μετανάστευσαν τον 11^ο αιώνα οι πρώτοι Σελτζούκοι⁶ Τούρκοι προβαίνοντας στη διαδικασία εκτουρκισμού της. Μέσα από συνεχείς πληθυσμιακές ανακατατάξεις και μεγάλες μάχες⁷, δημιουργήθηκε η Οθωμανική Αυτοκρατορία, που περιελάμβανε το μεγαλύτερο μέρος της νοτιοανατολικής Ευρώπης, της δυτικής Ασίας και της βόρειας Αφρικής. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κυριάρχησε για αρκετούς αιώνες, αποτέλεσε το μεγαλύτερο πολιτικό οργανισμό της περιοχής και άκμασε το 16^ο και 17^ο αιώνα, κατά τη βασιλεία του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς (Εικόνα 1). Η επιτυχία της βασίστηκε στη στρατιωτική και διπλωματική της ισχύ, αλλά και στις οικονομικές και εμπορικές σχέσεις που είχε αναπτύξει την εποχή εκείνη.

⁶ Η δυναστεία των Σελτζούκων ήταν μία μουσουλμανική σουνιτική κοινωνία που αποτελούνταν από τουρκομανικά φύλα της κεντρικής Ασίας.

⁷ Η μάχη του Μιτζίκέρτ έλαβε χώρα το 1071 και διεξήχθη μεταξύ Βυζαντινών και Σελτζούκων καταλήγοντας σε πανωλεθρία των βυζαντινών στρατευμάτων.

Συχνά υποστηρίζεται ότι το οθωμανικό κράτος ήταν ένα τουρκικό κράτος. Είναι αλήθεια ότι οι ιδρυτές της δυναστείας ήταν τουρκικής καταγωγής, ωστόσο με τις κατακτήσεις του, το οθωμανικό κράτος περιέκλεισε ένα μεγάλο αριθμό λαών που μιλούσαν διαφορετικές γλώσσες, πίστευαν σε διαφορετικές θρησκείες και εξαπλώνονταν σε μία αχανή έκταση τριών ηπείρων. Αναμφισβήτητα, η σημερινή Τουρκία αποτελεί την κληρονόμο και το διάδοχο κρατικό μόρφωμα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά το πνευματικό υπόστρωμα της σύγχρονης πολιτικής ελίτ που κυβερνά τη χώρα. Ο Αχμέτ Νταβούτογλου⁸ στο βιβλίο του "Το Στρατηγικό Βάθος" αναφέρεται διεξοδικά στη σημασία της ιστορίας ως βασικού συντελεστή που διαμορφώνει την ισχύ των εθνοκρατικών δρώντων (Νταβούτογλου 2010). Στο πλαίσιο αυτό, η βαρύτητα της Οθωμανικής ιστορικής κληρονομιάς καθοδηγεί και, σε μεγάλο βαθμό, καθορίζει τις στρατηγικές επιλογές και τις επιδιώξεις της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας. Οι σύγχρονοι Τούρκοι είναι περήφανοι για τα επιτεύγματα της οθωμανικής περιόδου, ενώ αρκετοί μετέπειτα κυβερνώντες επιδίωξαν την παλινόρθωση αυτοκρατορικών στοιχείων, προσδίδοντας στη χώρα ένα ιδιαίτερο οθωμανικό ηγεμονικό όραμα (Βικιπαίδεια, Τουρκία, 2018).

ΚΕΜΑΛΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Μετά την κατάρρευση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ⁹ ίδρυσε το 1923 τη σύγχρονη Δημοκρατία της Τουρκίας. Την περίοδο αυτή επιδιώχθηκε η κοινωνική συνοχή μεταξύ των διαφορετικών εθνικών ομάδων που συνυπήρξαν στην περιοχή μέσω της προώθησης της κοινής θρησκευτικής συνείδησης, καθώς και η ομογενοποίησή τους μέσω της κοινής εκπαίδευσης (Νταβούτογλου 2010). Στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, η κυρίαρχη αντίληψη του νεοσύστατου τουρκικού κράτους επικεντρώθηκε στην προστασία των εθνικών συνόρων, της ανεξαρτησίας και στη διατήρηση ευνοϊκών συνθηκών για οικονομική ανάπτυξη (Uzer 2011).

⁸ Αχμέτ Νταβούτογλου (1959), Τούρκος πολιτικός, ακαδημαϊκός και πρώην διπλωμάτης. Συνέγραψε το βιβλίο "Στρατηγικό Βάθος" το οποίο αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων τόσο εντός όσο και εκτός της Τουρκίας.

⁹ Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ (1881 – 1938), Τούρκος στρατιωτικός και πολιτικός, ιδρυτής και πρώτος πρόεδρος της Τουρκικής Δημοκρατίας.

Είναι γεγονός ότι το κεμαλικό «Εθνικό Συμβόλαιο» οριοθέτησε το τουρκικό έθνος στα όρια του τουρκικού κράτους. Σύμφωνα λοιπόν με την επίσημη κεμαλική θέση, ο ίδιος ο κεμαλισμός δεν εμπεριείχε κανενός είδους αλυτρωτισμό ή επεκτατικές βλέψεις. Επομένως, η ίδρυση του κράτους το 1923 αποτέλεσε μία πράξη σωτηρίας και επιβίωσης του έθνους από συνεχόμενους πολέμους και εδαφική συρρίκνωση. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το κεμαλικό απόφθεγμα «ειρήνη στη χώρα, ειρήνη στον κόσμο» εκτός του ότι αποδεικνύει την υιοθέτηση αμιγώς ιδεαλιστικών αντιλήψεων, ήταν επίσης μία προσπάθεια σταθεροποίησης της εδαφικής και πολιτικής υπόστασης της χώρας, καθώς και διατήρησης του status quo που δημιούργησε η Συνθήκη της Λωζάνης. Η σύναψη του συμφώνου ελληνοτουρκικής φιλίας το 1930¹⁰, του βαλκανικού συμφώνου το 1934¹¹ και του συμφώνου Σααναμπάντ¹² με χώρες της Μέσης Ανατολής το 1937 συνιστούν μερικά χαρακτηριστικά παραδείγματα εφαρμογής του προαναφερθέντος δόγματος.

ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Η εμφάνιση νέων διεθνών ισορροπιών, που προέκυψαν μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και τα νέα συστημικά στοιχεία, που καθόρισαν αυτές τις ισορροπίες, επηρέασαν καταλυτικά τις στρατηγικές επιλογές της Τουρκίας. Η πολιτική της εξισορρόπησης της άμεσης απειλής, μέσω της συνεργασίας με τον ισχυρότερο άξονα, ώθησε την Τουρκία να επιδιώξει την ένταξή της στο ΝΑΤΟ,¹³ για να μπορέσει έτσι να απομακρύνει τον σοβιετικό κίνδυνο. Η συγκεκριμένη στρατηγική, που εμφανίστηκε περισσότερο από την ανάγκη διαφύλαξης των συνόρων παρά από την επιθυμία απόκτησης μίας ιδιαίτερης θέσης στο διεθνές σύστημα, έγινε η βασική αρχή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής κατά τη διάρκεια

¹⁰ Υπεγράφη στην Άγκυρα από τους Ελευθέριο Βενιζέλο και Ισμέτ Ινονού. Αποτέλεσε συνθήκη φιλίας μέσω της οποίας επιλύθηκαν σημαντικές διμερείς διαφορές.

¹¹ Το Βαλκανικό Σύμφωνο ήταν μία Συνθήκη που υπογράφηκε από την Ελλάδα, την Τουρκία, τη Ρουμανία και τη Γιουγκοσλαβία, στις 9 Φεβρουάριου του 1934 στην Αθήνα, με στόχο τη διατήρηση του γεωπολιτικού status quo στην περιοχή μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

¹² Το Σύμφωνο Σααναμπάντ υπεγράφη το 1937 μεταξύ της Τουρκίας, του Ιράν, του Ιράκ και του Αφγανιστάν και αφορούσε στην διατήρηση των μεταξύ τους συνόρων, καθώς και στην εκατέρωθεν συμφωνία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος.

¹³ Ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου, γνωστός και ως ΝΑΤΟ, είναι στρατιωτική αμυντική συμμαχία χωρών της Δύσης, που έχει σκοπό την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ των χωρών – μελών σε διάφορους τομείς, την προώθηση των γεωπολιτικών συμφερόντων και την αποτροπή της ένοπλης επίθεσης εναντίον κάποιων χωρών – μέλους από άλλες.

του Ψυχρού Πολέμου. Η στάση αυτή, η οποία ουσιαστικά αποτέλεσε προϊόν γεωπολιτικών καταναγκασμών, περιόρισε το ζωτικό χώρο της Τουρκίας, απομακρύνοντάς την από άλλα εναλλακτικά κέντρα ισχύος (Νταβούτογλου 2010). Οι εν λόγω επιλογές, οι οποίες οδήγησαν σε μία μονοδιάστατη πολιτική χαμηλών τόνων, δημιούργησαν σοβαρές αγκυλώσεις, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό επηρεάζουν την Τουρκία μέχρι και σήμερα.

Η μεταψυχροπολεμική περίοδος χαρακτηρίστηκε από κατακλυσμαίες αλλαγές στην διάρθρωση του παγκόσμιου διεθνούς συστήματος. Η κατάρρευση του διπολικού συστήματος¹⁴ και όλες οι εξωτερικές παράμετροι, οι οποίες σχετίζονταν με την πολιτική, την οικονομία και την ασφάλεια, υπέστησαν δομικές διαφοροποιήσεις. Σε αυτό το μεταβατικό στάδιο, η Τουρκία παρουσιάστηκε απροετοίμαστη, χωρίς το απαραίτητο οργανωτικό και ψυχολογικό υπόβαθρο, με αποτέλεσμα να αργήσει να αντιληφθεί τις διολισθήσεις των κέντρων ισχύος. Σε αυτή τη νέα διεθνή συγκυρία, έγινε φανερό περισσότερο από ποτέ η αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού της διεθνούς θέσης της Τουρκίας και με αφετηρία αυτή, ο εκ νέου συντονισμός των πολιτισμικών, γεωγραφικών, οικονομικών, πολιτικών και στρατηγικών προτεραιοτήτων της. Το δύσκολο αυτό έργο, της μεταστροφής της παρουσίας της Τουρκίας στη διεθνή σκηνή, ανέλαβε να φέρει εις πέρας ένας νεοοθωμανιστής ηγέτης, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν¹⁵ (Recep Tayyip Erdoğan), ο οποίος στηριζόμενος στη δύναμη του Ισλάμ, φιλοδοξεί να μετατρέψει την Τουρκία σε ένα καθοριστικό γράναζι της νέας τάξης πραγμάτων.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Οι εξωτερικές πολιτικές των κρατών κατά κανόνα καθορίζονται από τη δομή και τις ισορροπίες ισχύος του διεθνούς συστήματος. Αυτή ήταν τουλάχιστον η ισχύουσα κατάσταση κατά τα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου και τη μετα - ψυχροπολεμική περίοδο της αμερικανικής «ηγεμονικής σταθερότητας», σύμφωνα με τις κύριες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων (νέο - ρεαλισμός, νέο - φιλελευθερισμός). Ενώ ήταν πάντοτε αντιληπτό πως αυτή η εξίσωση ήταν απλοϊκή, τα τελευταία χρόνια καθίσταται ολοένα και πιο φανερό το γεγονός ότι

¹⁴ Το σύστημα στο οποίο υφίσταται δύο ισχυροί πόλοι ισχύος, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ την περίοδο εκείνη.

¹⁵ Τούρκος πολιτικός και πρόεδρος της Τουρκίας, ιδρυτής του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης

παράγοντες της εσωτερικής πολιτικής ενός κράτους έχουν τουλάχιστον κάποιο ρόλο να παίξουν στο σχηματισμό εξωτερικής πολιτικής (Taliaferro 2009). Η περίπτωση της Τουρκίας φανερώνει τόσο τον αντίκτυπο που έχει το διεθνές σύστημα στην εξωτερική πολιτική μίας χώρας, όσο και τη σημαντικότητα εσωτερικών παραγόντων, όπως είναι η ιδεολογία, οι κοινωνικές ταυτότητες και οι ηγετικές προσωπικότητες (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης¹⁶ (AKP), του οποίου ο Ερντογάν αποτελεί την προσωποπαγή ηγετική φυσιογνωμία, βρίσκεται στο τιμόνι της χώρας από το 2002 και οραματίζεται ένα νέο «εθνικό ρόλο» για την Τουρκία, ο οποίος εστιάζεται περισσότερο στις έννοιες του περιφερειακού ηγέτη και προστάτη (Aras και Gorener 2010). Οι έννοιες αυτές προσδίδουν ένα δυναμικό και ναρκισσιστικό αυτοπροσδιορισμό της Τουρκίας σε σχέση με τα καθήκοντα και τις ευθύνες που έχει η ίδια απέναντι στο γεωγραφικό της χώρο (Holsti 1982). Ο «μανδύας» του περιφερειακού ηγέτη δεν αναφέρεται σε μια δυνατότητα απλής περιφερειακής παρέμβασης, αλλά σε μια ισχυρότερη λειτουργία εγγύησης της προστασίας των περιθωριοποιημένων ή αδικημένων περιοχών, σε ένα ρόλο που δημιουργεί ηγεμονία (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Η ανταπόκριση σε έναν τέτοιο ρόλο, σύμφωνα με την πολιτική ελίτ της χώρας, είναι εφικτή, αφού τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της Τουρκίας, της επιτρέπουν την κατοχή μίας κεντρικής θέσης με όρους ιστορίας, γεωγραφίας και πολιτισμού.

Η υλοποίηση των στρατηγικών στόχων της ισλαμικής κυβέρνησης του AKP, που συνοψίζονται στην ενίσχυση του ηγεμονικού προφίλ της χώρας, προϋποθέτουν σαφέστατα την αύξηση της ισχύος της. Για να μπορέσει λοιπόν να αυξήσει την ισχύ της και να ανέλθει κλίμακα στο διεθνές σύστημα, η ηγεσία της Τουρκίας επιχειρεί να εκμεταλλευτεί τους ειδικούς δεσμούς που διαθέτει με το μουσουλμανικό κόσμο, εξασφαλίζοντας τη στήριξή του σε πολιτικό, οικονομικό, διπλωματικό ή άλλο επίπεδο (Ραπτόπουλος 2013). Στην πολιτική που ακολουθεί η γείτονα χώρα παρατηρεί κανείς ότι η ιστορία, ο πολιτισμός και κατ' επέκταση η θρησκεία συγκαταλέγονται στους υπολογισμούς ισχύος της, όπως αυτό προκύπτει

¹⁶ Το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης είναι πολιτικό κόμμα της Τουρκίας, το οποίο βρίσκεται στην κυβερνητική εξουσία από το 2002. Αντιπροσωπεύει μία από τις δύο κυρίαρχες ιδεολογίες στην πολιτική ζωή της Τουρκίας τον Ισλαμισμό, ενώ η άλλη ιδεολογία είναι ο Κεμαλισμός.

από τη μελέτη της εξίσωσης ισχύος, την οποία μας παρουσιάζει ο πρωτεργάτης της σύγχρονης τουρκικής διπλωματίας στα έργα του (Νταβούτογλου 2010).

Το τουρκικό κεντρικό κράτος λοιπόν, εγκαταλείπει την παρωχημένη κεμαλική αντίληψη περί «περικύκλωσης από εχθρούς», και υιοθετεί όχι μόνο τη δυνατότητα διαλόγου με άλλα κράτη σε περιφερειακό επίπεδο αλλά και του άμεσου επηρεασμού τους (Devam 2007). Με άλλα λόγια, στοχοθεσία της Άγκυρας αποτελεί πλέον η χάραξη ανεξάρτητης στρατηγικής και όχι η παθητική σύμπλευση με τις πολιτικές των ισχυρότερων συμμάχων της. Η σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας ξεπερνά τα ιδεολογικά σύνορα του κεμαλισμού, εισάγοντας στη λειτουργία της έναν ισχυρό και αλαζονικό τόνο οθωμανικής ρητορικής. Η γεωγραφική διάσταση της οθωμανικής νοσταλγίας φωτογραφίζει παράλληλα τα νέα όρια δραστηριοποίησης της Τουρκίας, τα οποία καλύπτουν ή και υπερβαίνουν τις περιοχές κτήσης της τότε Αυτοκρατορίας (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η αξιολόγηση και η ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας απαιτούν μια συγκροτημένη μελέτη δεδομένων, τα οποία σχετίζονται τόσο με τον εσωτερικό μετασχηματισμό της χώρας, όσο και με τις διεθνείς και περιφερειακές μετατοπίσεις που την επηρεάζουν. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται φανερό ότι το AKP αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως τον απόλυτο εκπρόσωπο μίας «ιστορικής αποστολής», η οποία έχει στο επίκεντρό της την προσπάθεια παλινόρθωσης στοιχείων της αυτοκρατορικής και ισλαμικής εμπειρίας της Ανατολίας (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Η παλινόρθωση αυτών των στοιχείων λειτουργεί παράλληλα τόσο στο εσωτερικό, όσο και στις κυριότερες πτυχές της γεωπολιτικής στόχευσης της τουρκικής κυβέρνησης.

Μέσα από το πλέγμα των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών αλλαγών των τελευταίων δεκαετιών, το AKP υιοθετεί ένα ξεχωριστό και ιδιαίτερο ηγεμονικό όραμα. Βασική πτυχή του είναι η οικοδόμηση μίας περιφερειακής πολιτικής κοινότητας, η οποία να χαρακτηρίζεται από κοινές αξιακές νόρμες αλλά και από μία κοινή ιστορική ταυτότητα. Στα στοιχεία αυτά εδράζονται όλες οι οθωμανικές πτυχές του πολιτικού λόγου του AKP. Την ίδια όμως στιγμή, τα στοιχεία της ηγεμονίας αγγίζουν και την επιδίωξη της ανάδειξης της Τουρκίας ως φορέα και

εκπροσώπου της νέας τάξης πραγμάτων. Επομένως, η σχέση της χώρας με το μουσουλμανικό κόσμο και τις ευρύτερες περιοχές επιρροής της δεν εμπεριέχει στοιχεία ισοτιμίας, αλλά υπογραμμίζει μία θεώρηση «μεγαλοσύνης» της Άγκυρας, η οποία νομιμοποιεί τις διεκδικήσεις της για μία καλύτερη παγκόσμια θέση (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΦΡΙΚΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Τουρκία διατηρεί μακροχρόνιες ιστορικές και πολιτιστικές επαφές με την αφρικανική ήπειρο, οι οποίες υφίστανται εδώ και αρκετούς αιώνες. Επομένως, η μεταξύ τους αλληλεπίδραση, η οποία ακμάζει τα τελευταία χρόνια, δεν αποτελεί μία παροδική πολιτικοοικονομική συγκυρία, αλλά αντικατοπτρίζει το αποτύπωμα μιας βαθύτερα θεμελιωμένης προσέγγισης.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις Αφρικανικές χώρες μπορούν να καταταμηθούν σε τέσσερις περιόδους. Η πρώτη περίοδος αναφέρεται στα χρόνια προ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και συγκεκριμένα στον 9^ο και 10^ο αιώνα, όταν τουρκικά φύλα κυριάρχησαν στην Αίγυπτο, ενώ η δεύτερη εστιάζεται στα οθωμανικά χρόνια, οπότε και υπήρξε μία ισχυρή πολιτισμική, οικονομική και θρησκευτική αλληλεπίδραση. Η τρίτη περίοδος χρονολογείται από το 1923 (έτος ίδρυσης της Τουρκικής Δημοκρατίας) μέχρι το 1998 και η τέταρτη από το 1998 μέχρι και σήμερα.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ «ΤΟΥΡΚΙΚΟ» ΚΡΑΤΟΣ

Το πρώτο κράτος που ιδρύθηκε από τους Τούρκους στην Αφρική ήταν οι Τουλουνίδες (Tulunids), οι οποίοι κυριάρχησαν στην Αίγυπτο τον 9ο και 10ο αιώνα (Βικιπαίδεια, Τουλουνίδες, 2019). Οι Τουλουνίδες αποτέλεσαν την πρώτη ανεξάρτητη δυναστεία στην ισλαμική Αίγυπτο (868–905 μ.Χ.), όταν και αποσπάστηκαν από τη δυναστεία των Αββασιδών, που ηγείτο του Ισλαμικού Χαλιφάτου εκείνη την περίοδο. Το 868 μ.Χ., ο τουρκικής καταγωγής αξιωματικός Αχμάντ Ιμπν Τουλούν αναδείχθηκε κυβερνήτης της Αιγύπτου. Εκμεταλλευόμενος την εξασθένιση της κεντρικής εξουσίας, λόγω εσωτερικών διαμαχών, κατάφερε να επικρατήσει. Η περίοδος των Τουλουνιδών σημαδεύτηκε από οικονομικές, διοικητικές και πολιτιστικές μεταρρυθμίσεις. Ο Αχμάντ Ιμπν Τουλούν άλλαξε το φορολογικό σύστημα και ανέδειξε το εμπόριο, μέσω του οποίου αυξήθηκαν τα έσοδα του κράτους. Επίσης, αναμόρφωσε το στρατό, συστήνοντας ανεξάρτητες χερσαίες και ναυτικές δυνάμεις, οι οποίες αποτελούνταν ως επί το πλείστον από Σουδανούς και Πέρσες στρατιώτες. Χαρακτηριστικό μνημείο της περιόδου εκείνης

αποτελεί το περίφημο τζαμί του Ιμπν Τουλούν, που κατασκευάστηκε στην πόλη Αλ Κατάι και σώζεται μέχρι και σήμερα.

Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Η σημαντικότερη επαφή της Τουρκίας με την Αφρική, η οποία μνημονεύεται από πολλούς σύγχρονους ιστορικούς, συντελέστηκε την οθωμανική περίοδο. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν ένα κράτος που ήλεγχε μεγάλο μέρος της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Δυτικής Ασίας και της Βόρειας Αφρικής μεταξύ του 14ου και του 20^{ου} αιώνα (Βικιπαίδεια, Οθ. Αυτοκρατορία, 2019). Η Αυτοκρατορία γνώρισε αλματώδη οικονομική άνθιση λόγω του ελέγχου των μεγάλων χερσαίων εμπορικών δρόμων μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας. Το 15ο και 16ο αιώνα, το οθωμανικό κράτος εισήλθε σε μια περίοδο επέκτασης στα ανατολικά και νότια σύνορά του, την οποία επισφράγισε ο Σουλτάνος Σελίμ Α΄ (1512-1520) νικώντας τον Σάχη Ισμαήλ της Περσίας στη Μάχη του Τσαλντιράν. Ο Σελίμ εγκαθίδρυσε την οθωμανική κυριαρχία στην Αίγυπτο και εγκαινίασε τη ναυτική παρουσία στην Ερυθρά Θάλασσα. Μετά από αυτή την οθωμανική επέκταση ξεκίνησε ένας ανταγωνισμός μεταξύ της Πορτογαλικής και της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για την κυριαρχία στην περιοχή. Η εκμετάλλευση των θαλάσσιων εμπορικών δρόμων της εποχής προκάλεσε μεγάλους ναυτικούς πολέμους μεταξύ των οθωμανικών και των υπόλοιπων Ευρωπαϊκών δυνάμεων. Τον 16ο αιώνα, το οθωμανικό ναυτικό με εντολή του ναυάρχου Σείντι Αλί Ρέις, υπερασπίστηκε τους κατοίκους του νησιού Ζανζιβάρη, ενάντια στις αποικιακές δυνάμεις.

Οι πολιτικές του οθωμανικού κράτους για τη Βόρεια Αφρική είχαν σημαντική γεωπολιτική αξία, καθώς μέσω αυτών η Αυτοκρατορία αποκτούσε βάθος και στρατηγικά ερείσματα νότια της Σαχάρας (Νταβούτογλου 2010). Επιπροσθέτως, οι Οθωμανοί έθεσαν ως στόχο τον έλεγχο της Ευρώπης από τη θάλασσα, μέσω της άσκησης κυριαρχίας στη Βόρεια Αφρική. Το σχέδιο αυτό αποδείχθηκε πλήρως αποτελεσματικό, αφού το οθωμανικό ναυτικό κατέστη μία θαλασσοκράτειρα δύναμη, η οποία αφενός κυριάρχησε στη Μεσόγειο για πολλούς αιώνες, αφετέρου άσκησε επιρροή στα Βαλκάνια και σε όλα τα παράλια της Ανατολικής Ευρώπης.

Σε γενικές γραμμές, αποτελεί πάγια θέση της τούρκικης εξωτερικής πολιτικής το ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία εμπόδισε την αποικιοκρατική

επέκταση στη Βόρεια και Ανατολική Αφρική. Πολλά μεταγενέστερα αντιαποικιακά κινήματα, όπως το κίνημα Σανουσίγια¹⁷ στη Δυτική Αφρική και το κίνημα Μαχντίγια¹⁸ στην Ανατολική Αφρική, εμπνεύστηκαν από την αντίσταση που προέβαλε το οθωμανικό κράτος έναντι της αποικιοκρατίας (Νταβούτογλου 2010). Η επιχειρηματολογία της Άγκυρας υποστηρίζει ότι την περίοδο εκείνη οι Οθωμανοί δεν επέβαλλαν τη δική τους κουλτούρα στους Αφρικανούς, ενώ παράλληλα η Αυτοκρατορία θα πρέπει να πιστωθεί τη δημιουργία σημαντικών έργων υποδομής, όπως συστήματα ύδρευσης, γέφυρες, τζαμιά, χαμάμ προς όφελος του γηγενούς πληθυσμού (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019).

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΕΩΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

Μετά την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923 οι σχέσεις του νεοσύστατου κράτους με την Αφρική υποβαθμίστηκαν σε μεγάλο βαθμό. Αν και ο τουρκικός πόλεμος της ανεξαρτησίας προκάλεσε τον ενθουσιασμό σε πολλές μουσουλμανικές κοινότητες της Αφρικής, αφού θεωρήθηκε προάγγελος των επόμενων αντιαποικιακών επαναστάσεων της Ηπείρου, εντούτοις η αμφίδρομη αυτή σχέση κατέγραψε μία φθίνουσα δυναμική (Νταβούτογλου 2010). Η τουρκική εξωτερική πολιτική, κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20^{ου} αιώνα, έθεσε ως στόχο την επίλυση των προβλημάτων με τις χώρες της Δύσης, ακριβώς για να διασφαλιστεί ο μόνιμος δυτικός προσανατολισμός της χώρας (Ulman και Sander 1972).

Οι διεθνείς ισορροπίες που παρουσιάστηκαν κατά την περίοδο που ακολούθησε τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν τα τεράστια αποικιακά εδάφη της Αφρικής έγιναν ανεξάρτητες κρατικές οντότητες και η διπολική δομή του διεθνούς συστήματος, αποτέλεσε τροχοπέδη για την τουρκοαφρικανική προσέγγιση (Νταβούτογλου 2010). Η εγγύς και άμεση απειλή της ΕΣΣΔ υποχρέωσε την Τουρκία να επαναπροσδιορίσει τις προτεραιότητές της και σε μεγάλο βαθμό να υποβαθμίσει τις επαφές της με απομακρυσμένες περιοχές διηπειρωτικής αλληλεπίδρασης. Επιπροσθέτως, η συμμετοχή της στο Δυτικό Συνασπισμό, όπου συμμετείχαν και οι κλασσικές αποικιοκρατικές αυτοκρατορίες, οδήγησαν τη χώρα

¹⁷ Μουσουλμανική αδελφότητα που ιδρύθηκε το 1837 και ηγήθηκε του αντιαποικιακού αγώνα.

¹⁸ Μουσουλμανικό κίνημα που εμφανίστηκε στο Σουδάν και κήρυξε πόλεμο εναντίον της αγγλοκρατούμενης Αιγύπτου.

σε ένα ιδιότυπο ιστορικό δίλημμα. Η Άγκυρα εξαιτίας των συστημικών επιλογών της, όφειλε πλέον να κρατήσει αποστάσεις από τα αντιαποικιακά κινήματα ανεξαρτησίας της αφρικανικής Ηπείρου, καθώς θεωρήθηκαν ασυμβίβαστα με τις εσωτερικές και εξωτερικές στρατηγικές της επιλογές (Νταβούτογλου 2010).

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα, άρχισε να συντελείται αναθεώρηση της πολιτικής της Τουρκίας για την Αφρική. Το άνοιγμα της Άγκυρας προς τα αφρικανικά κράτη εκκίνησε από το σχέδιο δράσης που εγκρίθηκε το 1998, αλλά η συστηματική προσπάθεια κατέστη περισσότερο εμφανής μετά την ανάληψη της εξουσίας από το AKP το 2002 (Ozkan 2010). Η μουσουλμανική ελίτ που κυβερνά τα τελευταία χρόνια τη γείτονα χώρα, ανέπτυξε μία πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική επαναπροσδιορίζοντας τα συμφέροντα και τις δυνητικές περιοχές άσκησης επιρροής σε παγκόσμιο επίπεδο. Πλέον, επιχειρείται ευκρινώς η ανάδειξη της Τουρκίας σε δύναμη οικοδόμησης μίας νέας περιφερειακής τάξης πραγμάτων και η καθιέρωσή της ως εκπρόσωπος των μουσουλμάνων ανά τον πλανήτη (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

Η νέα στρατηγική επιτάσσει τη σύσφιξη των σχέσεων με τις αφρικανικές χώρες, καθώς η αποχή από τις εξελίξεις που διαδραματίζονται στην Αφρική ή η περιφρόνηση αυτής της Ηπείρου, αποτελεί αδικαιολόγητη αδυναμία για μία ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη όπως η Τουρκία (Νταβούτογλου 2010). Η απτή εφαρμογή αυτής της εξωστρεφούς εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας στις αρχές του 21^{ου} αιώνα είναι άκρως εντυπωσιακή και επεκτείνεται σε ένα μεγάλο φάσμα διμερών επαφών και δραστηριοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, έχει αυξηθεί η διπλωματική παρουσία της Τουρκίας στην Αφρική, έχουν υπογραφεί δεκάδες εμπορικές και οικονομικές συνεργασίες, ενώ οι τουρκικές επενδύσεις στην Ήπειρο καταγράφουν αξιοσημείωτη δυναμική. Επιπροσθέτως, τα τελευταία χρόνια η Άγκυρα συνεισφέρει στην ειρήνη και τη σταθερότητα μέσω συμμετοχής στις αποστολές των Ηνωμένων Εθνών, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μεγάλο χορηγό ανθρωπιστικής βοήθειας όπου αυτή απαιτείται.

Με βάση τα προαναφερόμενα προκύπτει ως διαπίστωση ότι Τουρκία και Αφρική πορεύτηκαν για κάποιους αιώνες μαζί στοιχειοθετώντας μία αμφίδρομη

σχέση με ισχυρές ιστορικές και πολιτιστικές πτυχές. Η επίκληση της ιστορικής συμμετοχής της Τουρκίας στην Αφρική αποτελεί για αυτήν ιερή υποχρέωση, αλλά και «διαβατήριο», για τη συνέχιση της διείσδυσης του σύγχρονου νεοοθωμανικού κράτους στην Ήπειρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η Αφρική είναι η τρίτη μεγαλύτερη ήπειρος του κόσμου και η δεύτερη σε πληθυσμό. Έχει έκταση περίπου 30,2 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα και καταλαμβάνει το 6% της συνολικής επιφάνειας της Γης. Σύμφωνα με την μέση εκτίμηση πληθυσμού των Ηνωμένων Εθνών για το 2018, ο πληθυσμός της ανέρχεται σε 1.2 δισεκατομμύρια κατοίκους (επίσημη εκτίμηση ΟΟΣΑ 2018) και είναι ο νεότερος από όλες τις ηπείρους, με το 50% των Αφρικανών να είναι κάτω των 25 ετών. Η Ήπειρος περιβάλλεται από τη Μεσόγειο Θάλασσα στα βόρεια, από τη Διώρυγα του Σουέζ και την Ερυθρά Θάλασσα στα βορειοανατολικά, τον Ινδικό ωκεανό στα νοτιοανατολικά και τον Ατλαντικό ωκεανό στα δυτικά. Παρόλο που η Αφρική ως ήπειρος μπορεί να χαρακτηριστεί σχετικά επίπεδη, έχει και αξιοσημείωτη ορειογραφία. Παρατηρώντας το χάρτη θα διαπιστώσουμε ότι τα βουνά της εκτείνονται κυρίως κατά μήκος των ακτών, γεγονός που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το κλίμα της (Βικιπαίδεια, Αφρική, 2018).

ΔΟΜΙΚΕΣ ΠΑΘΟΓΕΝΕΙΕΣ

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, αναμοχλεύοντας τα τεκταινόμενα της αφρικανικής Ηπείρου, είχαν επικρατήσει στερεότυπες εκφράσεις που περιέγραφαν με ζοφερό τρόπο αυτήν την περιοχή του πλανήτη. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, σχολιασμοί όπως «γίναμε Ουγκάντα» ή «καταντήσαμε Ζιμπάμπουε» αποτέλεσαν καθημερινά κλισέ, που αποτύπωναν την άποψη της κοινωνίας για την Αφρική στο σύνολό της. Είναι αληθές ότι η γενικευμένη φτώχεια, οι ασθένειες, οι ένοπλες συγκρούσεις και οι αιματηροί εμφύλιοι πόλεμοι ενίσχυσαν το αφήγημα που χαρακτήριζε την Αφρική ως ένα μεγάλο παγκόσμιο «ασθενή». Από την άλλη πλευρά, το να μιλά κανείς για την Αφρική ως σύνολο απαιτεί ένα νοητικό άλμα, που μπορεί να οδηγήσει σε εύκολους χαρακτηρισμούς, βιαστικά συμπεράσματα και άκριτες γενικεύσεις και τούτο γιατί η ήπειρος αυτή αποτελεί ένα μωσαϊκό κρατικών οντοτήτων με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά. Τα διαμορφούμενα κράτη που την απαρτίζουν, παρουσιάζουν πολυποίκιλες ιστορικές καταβολές, με διαφορετικές επιρροές και εμπειρίες, γεγονότα που καθιστούν δύσκολη την αποκρυπτογράφηση της

συμπεριφοράς τους και την κατανόηση της θέσης τους στο σύγχρονο διεθνές σύστημα (Χουλιάρας και Πετρόπουλος 2015).

Η ΑΦΡΙΚΗ ΑΛΛΑΖΕΙ

Στις αρχές του 21ου αιώνα υπάρχουν βásiμα στοιχεία που καταδεικνύουν ότι η Αφρική αλλάζει και δεν αποτελεί πλέον τη φτωχή ήπειρο με τις αχανείς εκτάσεις, τα υποσιτισμένα παιδιά, το χαμηλό βιοτικό και μορφωτικό επίπεδο και την ανομία. Η νέα εικόνα της Αφρικής, αν και κρύβει αρκετές από τις παθογένειες του παρελθόντος, έχει να επιδείξει εντυπωσιακούς ρυθμούς ανάπτυξης, αλλά και διακριτές τάσεις αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού (Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, 2019). Στηριζόμενη στην αφθονία των φυσικών και ανθρωπίνων πόρων δείχνει ικανή να μετεξελιχθεί σε μία υπολογίσιμη παράμετρο των διεθνών εξελίξεων. Η σύγχρονη θέση της Αφρικής συνδιαμορφώθηκε επηρεαζόμενη από τις εξής σημαντικές συνιστώσες: το τέλος των αιματηρών εμφυλίων, την εμφάνιση ενός κύματος εκδημοκρατισμού που προήγαγε τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, την εισαγωγή μιας σειράς σημαντικών μεταρρυθμίσεων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και την αύξηση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης των περισσότερων κρατών της (Χουλιάρας και Πετρόπουλος 2015).

ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Στο λυκαυγές του τρέχοντος αιώνα η Αφρική φάνηκε να είναι πιο ειρηνική από ποτέ. Τόσο ο αριθμός των πολέμων, όσο και ο αριθμός των θυμάτων από ένοπλες συγκρούσεις μειώθηκε σημαντικά. Το 2003 σηματοδότησε τη λήξη των εχθροπραξιών σε τρεις περιοχές ανάφλεξης, τους πόλεμους της Δυτικής Αφρικής (Λιβερία και Σιέρρα Λεόνε), τον πόλεμο στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και τον εμφύλιο πόλεμο της Αγκόλας. Από την άλλη πλευρά, η σύγκρουση στο Νταρφούρ του Σουδάν παρέμεινε η «ανοικτή πληγή» της ηπείρου, ενώ για περισσότερο από μια δεκαετία η Σομαλία συνέχισε να αποτελεί παγκοσμίως τη χαρακτηριστικότερη περίπτωση κράτους που έχει καταρρεύσει (collapsed state). Επίσης, συγκρούσεις «χαμηλής έντασης» στο Δέλτα του ποταμού Νίγηρα, τη βόρεια Ουγκάντα και το ανατολικό Κονγκό συνέχισαν να κοστίζουν χιλιάδες ανθρώπινες ζωές κάθε χρόνο. Σε γενικές γραμμές, το πολεμικό αποτύπωμα σε όλο το εύρος της ηπείρου

συρρικνώθηκε, δημιουργώντας προϋποθέσεις ομαλής μετάβασης σε μία νέα, ειρηνική τάξη πραγμάτων.

Μία ακόμα σημαντική αλλαγή στα δρώμενα της Αφρικής αποτέλεσε το βιώσιμο κύμα εκδημοκρατισμού που εξαπλώθηκε αμέσως μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Σε πλήρη αντίθεση με τις μέχρι τότε πρακτικές, οι περισσότεροι Αφρικανοί ηγέτες παραιτούνταν εθελοντικά μετά την ολοκλήρωση της προσδιορισμένης από το σύνταγμα θητείας τους ή μετά από εκλογική ήττα. Το αποτέλεσμα ήταν ότι μια νέα γενιά κυβερνώντων σταδιακά αντικατέστησε αυτούς του παρελθόντος. Η πλειοψηφία αυτής της νέας γενιάς, έχοντας σπουδάσει σε ευρωπαϊκά ή αμερικανικά πανεπιστήμια, δεν είναι προσκολλημένη στις αντιαποικιακές, αντιδυτικές ιδεολογίες του παρελθόντος. Είναι προσαρμοστικοί, πραγματιστές, με καθαρή σκέψη, και αρκετές φορές μη ανεκτικοί στη διαφθορά, την αναποτελεσματικότητα και την ανικανότητα (Sieff 2008). Τέλος, μια ολοένα και πιο δραστήρια αφρικανική κοινωνία πολιτών (δημοσιογράφοι, φοιτητές, διανοούμενοι) εγγυάται τη διάχυση της δημοκρατικής αντίληψης σε όλο το φάσμα των τομέων και λειτουργιών της κοινωνίας.

Συν τοις άλλοις, οι χώρες της Αφρικής κατέγραψαν σημαντική πρόοδο στον τομέα της περιφερειακής συνεργασίας και ολοκλήρωσης, με στόχο την αντιμετώπιση των προβλημάτων που την έπλητταν από το τέλος της αποικιοκρατίας. Η δημιουργία της Αφρικανικής Ένωσης¹⁹ το 2002, που αντικατέστησε τον Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας, ήταν ένα σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση. Η δημιουργία νέων δομών όπως το Συμβούλιο για την Ειρήνη και την Ασφάλεια (AU Council for Peace and Security), το Παναφρικανικό Κοινοβούλιο, το Αφρικανικό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (African Court for Human and Peoples' Rights) και το Αφρικανικό Δικαστήριο (African Court of Justice) θεωρήθηκαν ευρύτερα ως αποδείξεις ενός πιο ισχυρού «περιφερισμού» (regionalism).

¹⁹ Σκοπός της Αφρικανικής Ένωσης είναι η διασφάλιση της δημοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της βιώσιμης οικονομίας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ένα από τα πιο ουσιώδη επιτεύγματα στην επανεκκίνηση της Αφρικής αποτελεί η μετεξέλιξη των οικονομιών των κρατών της, οι οποίες επιδεικνύουν μία αξιομνημόνευτη δυναμική. Μετά από δύο δεκαετίες ύφεσης, το ΑΕΠ των αφρικανικών χωρών στο διάστημα 2004 – 2008, αυξήθηκε με μέσους ρυθμούς υψηλότερους από 5% ετησίως (OECD 2008; ECA 2009). Η μεγάλη ταχύτητα ανάπτυξης τα τελευταία χρόνια κατατάσσει την Αφρική στις ταχύτερα αναπτυσσόμενες οικονομίες στον κόσμο, ξεπερνώντας σε ρυθμούς την Ανατολική Ασία και την Ιαπωνία (Εικόνα 2).

Η ανακάλυψη των διαμαντιών, του χρυσού και του πετρελαίου οδήγησε στην οικονομική ανάπτυξη πολλών περιοχών της Ηπείρου. Ειδικότερα τα τελευταία είκοσι χρόνια, η αφρικανική οικονομία μετεξελίσσεται, από μια καθαρά αγροτική ήπειρο, σε μια αστική και ταχύτατα αναπτυσσόμενη, η οποία εκτιμάται πως θα φιλοξενήσει το 20% του παγκόσμιου πληθυσμού στο μέλλον. Η Αφρική κατέχει μερικά από τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικών πόρων παγκοσμίως, με αποτέλεσμα πολλές χώρες της να αποτελούν πόλο έλξης πολλών πετρελαϊκών πολυεθνικών εταιρειών. Έχει πάνω από το σαράντα τις εκατό (40%) του παγκόσμιου αριθμού πλουτοπαραγωγικών πηγών, με τις περιοχές που βρίσκονται στον βορρά, αλλά και γύρω από την Σαχάρα, να είναι οι περισσότερο πλούσιες σε τέτοιους πόρους. Η πρώτη χώρα σε παραγωγή πετρελαίου είναι η Νιγηρία, η οποία τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο εντάσσεται στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, με την οικονομική της ανάπτυξη να είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Η οικονομική ανάπτυξη δεν περιορίστηκε στις χώρες που διαθέτουν πετρέλαιο, φυσικό αέριο και μεταλλεύματα, αλλά και σε αυτές που εξειδικεύονται σε τομείς όπως ο τουρισμός, οι τηλεπικοινωνίες και οι τράπεζες. Σχεδόν όλες οι χώρες της Αφρικής έχουν ιδιωτικοποιήσει αναποτελεσματικές κρατικές επιχειρήσεις, έχουν μειώσει τα ελλείμματα των κρατικών τους προϋπολογισμών και έχουν άρει περιορισμούς στις ξένες επενδύσεις. Ο πληθωρισμός είναι πλέον μονοψήφιος στις περισσότερες χώρες και οι δασμοί έχουν μειωθεί δραστικά. Η καλύτερη οικονομική διαχείριση, έφερε με τη σειρά της περισσότερες επενδύσεις, θέσεις εργασίας και πλούτο. Αυτά τα οικονομικά στοιχεία αποδεικνύουν με τον πιο γλαφυρό τρόπο ότι η Αφρική έχει επανέλθει στον παγκόσμιο επιχειρηματικό

χάρτη. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, η Αφρική βρίσκεται στο στάδιο της «οικονομικής απογείωσης» που βρισκόταν η Κίνα πριν από τριάντα χρόνια, θέτοντας υποψηφιότητα οδηγού των οικονομικών εξελίξεων στο εγγύς μέλλον.

Αν και οι προβλέψεις είναι εξαιρετικά επισφαλείς με τα μέχρι στιγμής δεδομένα μπορούμε να εικάσουμε ότι στο εγγύς μέλλον η Αφρική θα απασχολήσει ολοένα και περισσότερο τις χώρες του υπόλοιπου κόσμου. Οι παρθένες πλουτοπαραγωγικές πηγές και οι ανεξερεύνητες δυνατότητες αυτής της ηπείρου δε δικαιολογούν την περαιτέρω περιθωριοποίησή της (Νταβούτογλου 2010). Οι προκλήσεις και οι αναδυόμενες ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην πολύπαθη αυτή περιοχή του πλανήτη θα διεγείρουν ολοένα και περισσότερο τα αντανακλαστικά των πόλων της διεθνούς ισχύος. Οι χώρες της Αφρικής τα επόμενα χρόνια αναμένεται να επενδύσουν στην εξωστρέφεια, να επιδιώξουν περισσότερες επαφές με άλλα κράτη και να συμμετάσχουν ουσιαστικά στα παγκόσμια δρώμενα, διεκδικώντας το μερίδιο που τους αναλογεί. Η Ήπειρος αυτή, αναμένεται μεσοπρόθεσμα να αποτελέσει ένα πεδίο οικονομικής, πολιτισμικής και διπλωματικής αλληλεπίδρασης, που θα μαγνητίσει πολλές δυνάμεις και συμφέροντα παγκόσμιας εμβέλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η τουρκοαφρικανική προσέγγιση αποτέλεσε προϊόν οργανωμένης προσπάθειας, η οποία ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του 90' και συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Η αναθέρμανση των σχέσεων της Τουρκίας με τις αφρικανικές χώρες βασίστηκε στο σχέδιο δράσης για το άνοιγμα στην Αφρική, που εγκρίθηκε το 1998 (Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, 2019) με τη συμμετοχή εκπροσώπων και των δυο πλευρών από διάφορα υπουργεία αλλά και φορείς του ιδιωτικού τομέα. Στόχος του σχεδίου ήταν η ανάπτυξη πολιτικής, οικονομικής και διπλωματικής συνεργασίας μέσω στοχευμένων ενεργειών.

Στο διπλωματικό τομέα, σχεδιάστηκε η αναβάθμιση της εκπροσώπησης της Τουρκίας στις αφρικανικές χώρες, ενώ προγραμματίστηκε η ανταλλαγή επισκέψεων υψηλόβαθμων αξιωματούχων και η συμμετοχή σε προγράμματα τεχνικής και ανθρωπιστικής βοήθειας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) προς την Αφρική. Ανάλογες δραστηριότητες αναλήφθηκαν και στον οικονομικό τομέα, όπως εμπορικές συμφωνίες και συμφωνίες προστασίας των επενδύσεων, καθώς και η δημιουργία ενός ταμείου ειδικής τεχνικής βοήθειας. Παράλληλα, τέθηκαν σε εφαρμογή οι γραφειοκρατικές διαδικασίες για τη συμμετοχή της Τουρκίας τόσο στην αφρικανική τράπεζα ανάπτυξης, όσο και στην αφρικανική τράπεζα εισαγωγών και εξαγωγών. Το σχέδιο δράσης, έκανε λόγο για συνεργασία τόσο στους τομείς του πολιτισμού και της εκπαίδευσης, όσο και σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αλλά και για την ίδρυση Ινστιτούτου Αφρικανικών Σπουδών. Επίσης, διατυπώθηκαν προτάσεις για σύμπραξη και στο στρατιωτικό πεδίο, με τουρκική συμμετοχή στις ειρηνευτικές δραστηριότητες του ΟΗΕ και πρόσκληση Αφρικανών αξιωματικών για στρατιωτική εκπαίδευση στην Τουρκία (Τουλουμάκος 2011).

Η εφαρμογή του φιλόδοξου αυτού σχεδίου ανεστάλη σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της έλλειψης πολιτικής σταθερότητας στο εσωτερικό της Τουρκίας, αλλά και της σοβαρής οικονομικής κρίσης που έπληξε τη χώρα την περίοδο 2000-2001. Μετά την ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης το 2002 με πρωθυπουργό τον Ερντογάν, η τουρκική ηγεσία προέβη στην υλοποίηση

του προγράμματος αυτού, γεγονός που φανέρωνε τη σαφή βούλησή της να επεκτείνει τη γεωστρατηγική σφαίρα επιρροής προς την Ήπειρο αυτή (Τουλουμάκος 2011).

Το 2005, αποτέλεσε για την Τουρκία χρονολογία ορόσημο και σημείο καμπής, καθώς το συγκεκριμένο έτος ανακηρύχθηκε ως έτος της Αφρικής και το Μάρτιο της ίδιας χρονιάς ο πρωθυπουργός της χώρας πραγματοποίησε για πρώτη φορά επισκέψεις σε αφρικανικές χώρες νότια του Ισημερινού (Αιθιοπία και Νότιο Αφρική). Παράλληλα, το ίδιο έτος η Τουρκία απέκτησε το status του παρατηρητή στην Αφρικανική Ένωση, επιβεβαιώνοντας με τον πλέον emphaticό τρόπο τη δυναμική της αμφίδρομης αυτής σχέσης (Τουλουμάκος 2011).

Το 2008 ήταν ένα ακόμα σημαντικό έτος εδραίωσης των αμοιβαίων σχέσεων, καθώς η Αφρικανική Ένωση κατά τη 10^η σύνοδο κορυφής δήλωσε την Τουρκία ως στρατηγικό εταίρο της Ηπείρου, ενώ επίσης την έκανε δεκτή ως μη περιφερειακό μέλος της αφρικανικής τράπεζας ανάπτυξης. Επιπλέον, τον Αύγουστο της ίδιας χρονιάς έλαβε χώρα στην Κωνσταντινούπολη σύνοδος συνεργασίας, στην οποία συμμετείχαν 49 αφρικανικές χώρες (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019). Η σύνοδος αυτή εγκαθίδρυσε μία σταθερή και βιώσιμη διαδικασία διακρατικών επαφών, καθιέρωσε μηχανισμούς παρακολούθησης και επισημοποίησε τη συμπόρευση των δρόμων Τουρκίας και Αφρικής. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, πραγματοποιήθηκε και δεύτερη σύνοδος κορυφής για την εταιρική σχέση Τουρκίας και Αφρικής το Νοέμβριο του 2014, στην ισημερινή Γουινέα. Στη συνδιάσκεψη αυτή ο Ερντογάν συναντήθηκε με τους ηγέτες 30 αφρικανικών χωρών και διαβουλευτήκαν τη δυνατότητα συνεργασίας σε νέα πεδία δράσης. Συγκεκριμένα, το εν λόγω σχέδιο αφορούσε συμπράξεις στον τομέα της εκπαίδευσης, της υγείας, των υποδομών και της ενέργειας, οι οποίες προγραμματίστηκαν και τέθηκαν σε εφαρμογή τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Ενδεικτικό γεγονός της βαρύτητας που δίδει η Άγκυρα στην τουρκοαφρικανική προσέγγιση αποτελεί η δραστηριοποίηση πολλών τουρκικών δεξαμενών σκέψης, γύρω από τα τεκταινόμενα της αφρικανικής Ηπείρου. Αιχμή του δόρατος αυτών των think tanks αποτελεί το Τουρκικό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών (TASAM), το οποίο το Μάρτιο του 2006 ίδρυσε το Αφρικανικό Ινστιτούτο. Το ινστιτούτο αυτό, το οποίο αποτελείται από ακαδημαϊκούς και ερευνητές,

προσφέρει εναλλακτικές και αποτελεσματικές λύσεις στα κέντρα λήψης αποφάσεων, καθώς και στους επιχειρηματικούς κύκλους που ενδιαφέρονται για την Αφρική. Την περίοδο 2005 – 2013 διενεργήθηκαν εκ μέρους του TASAM οχτώ τουρκοαφρικανικά συνέδρια που αφορούσαν στις διμερείς ιστορικές, πολιτικές, οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις (Τουλουμάκος 2014). Βασική επιδίωξη των τουρκοαφρικανικών συνεδρίων ήταν η ενδυνάμωση και σφυρηλάτηση μίας ισχυρής συνεργασίας σε μία ποικιλία πεδίων. Η εντυπωσιακή συχνότητα των συνεδρίων αυτών αλλά και η πολυδιάστατη θεματική τους ατζέντα, αποτελεί αντανάκλαση των επιδιώξεων της αφρικανικής πολιτικής της Τουρκίας, η οποία, πέρα από την επίτευξη βραχυπρόθεσμων στόχων, προσβλέπει στη θεμελίωση μίας μακρόπνοης και στέρεας συνεργασίας.

Εκτός των προαναφερθέντων, τα τελευταία 20 χρόνια έχει δρομολογηθεί πλήθος δράσεων που αποτυπώνουν την εντυπωσιακή αλληλεπίδραση Τουρκίας και Αφρικής. Η σύσφιξη των διπλωματικών σχέσεων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, αφού οι Πρεσβείες της Τουρκίας στην Αφρική, από 12 το 2009 υπερβαίνουν τις 40 σήμερα (Εικόνα 3), ενώ κατ' αντιστοιχία αυξήθηκαν και οι αφρικανικές πρεσβείες στην Άγκυρα. Σύμφωνα με δηλώσεις του υπουργού εξωτερικών Μεβλούτ Τσαβούσογλου, η Τουρκία στοχεύει να αυξήσει τις πρεσβείες της στην αφρικανική Ήπειρο, ώστε να φτάσουν ή και να ξεπεράσουν τα επόμενα χρόνια τις πενήντα (50). Συναφώς, εντάθηκαν οι επισκέψεις πολιτειακών παραγόντων και από τις δύο πλευρές, ενώ ενισχύθηκαν οι διμερείς επαφές σε υψηλό πολιτικό επίπεδο. Η Αφρική πλέον συγκαταλέγεται μεταξύ των αγαπημένων προορισμών του Προέδρου Ερντογάν, ο οποίος πραγματοποιεί πολυάριθμες επισκέψεις σε ετήσια βάση.

Σε αυτή την πολυεπίπεδη προσέγγιση καταλυτικό ρόλο διαδραματίζει ο επίσημος τουρκικός αερομεταφορέας²⁰, ο οποίος εξυπηρετεί πάνω από 50 προορισμούς σε όλη την αφρικανική Ήπειρο (Turkish Airlines 2019). Η ημικρατική Turkish Airlines είναι η μοναδική αεροπορική εταιρεία παγκοσμίως, που διατηρεί ένα τόσο διευρυμένο αεροπορικό δίκτυο στην Αφρική, ενώ ο τρόπος λειτουργίας της δείχνει να βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την εξωτερική και εμπορική πολιτική

²⁰ Turkish Airlines, αποτελεί την τέταρτη αεροπορική εταιρεία στον κόσμο με βάση των τον αριθμό των προορισμών και ελέγχεται σε ποσοστό 75,2% από την τουρκική κυβέρνηση.

της Άγκυρας. Η πύκνωση των αεροπορικών συνδέσεων ευνοεί την αλληλεπίδραση των πληθυσμών και προάγει την περαιτέρω εμβάθυνση των σχέσεων. Ως απότοκο των άμεσων πτήσεων, ο αριθμός των Αφρικανών τουριστών που επισκέπτονται την Τουρκία τετραπλασιάστηκε τα τελευταία χρόνια (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019), ενώ ανάλογη αύξηση παρατηρείται στη διακίνηση ανθρώπων για εκπαιδευτικούς και επιχειρηματικούς σκοπούς.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΙΚΑ

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στο έργο που επιτελεί ο Τούρκικος Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού, γνωστός και ως ΤΙΚΑ, ο οποίος από ιδρύσεώς του αποτελεί το βασικότερο μηχανισμό παροχής βοήθειας και υλοποίησης αναπτυξιακών έργων της κυβέρνησης της Τουρκίας στην Αφρική. Ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού αποτελεί κυβερνητική υπηρεσία υπό τον Πρόεδρο της Τουρκίας, η οποία είναι υπεύθυνη για την οργάνωση του μεγαλύτερου μέρους της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας της Τουρκίας στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η ΤΙΚΑ ιδρύθηκε το 1992 με κύριο στόχο την ανάπτυξη και το συντονισμό δραστηριοτήτων και σχεδίων σε διάφορους τομείς, όπως αυτούς της οικονομίας, της εκπαίδευσης, της υγείας, του πολιτισμού, της βιομηχανίας και της γεωργίας (ΤΙΚΑ 2019). Η υπηρεσία αυτή, δραστηριοποιείται σε παγκόσμιο επίπεδο και φιλοδοξεί να συμβάλει στην ανακούφιση των λαών που αντιμετωπίζουν χρόνια δομικά προβλήματα, παρέχοντας πολυεπίπεδη συνεργασία και λύσεις.

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της η παροχή βοήθειας προσανατολίστηκε στις χώρες της κεντρικής Ασίας, οι οποίες προέκυψαν από τη διάλυση της ΕΣΣΔ και ήταν φίλα προσκείμενες στην Τουρκία. Από τη δράση του οργανισμού αυτού, επωφελήθηκαν νέο - ιδρυθέντα κράτη όπως το Καζακστάν, το Τατζικιστάν, το Ουζμπεκιστάν, το Αζερμπαϊτζάν και το Κιργιστάν. Κύριο μέλημα της ΤΙΚΑ αποτέλεσε η ανάπτυξη και η ομαλή μετάβαση των οικονομιών των χωρών αυτών, καθώς και η εγκαθίδρυση του τουρκικού μοντέλου λειτουργίας στις κοινωνικές δομές τους. Με το πέρασμα του χρόνου, η αποσπασματική βοήθεια μετατράπηκε σε μακροπρόθεσμα σχέδια και μόνιμα διαρθρωμένα συνεργασία, η οποία κάλυπτε πληθώρα δραστηριοτήτων στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της γεωργίας, του τουρισμού και της βιομηχανίας (ΤΙΚΑ 2019).

Από το 2002 και μετά, η προσπάθεια της Τουρκίας να καταστεί ένας σημαντικός παγκόσμιος δρών επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τόσο τον προσανατολισμό της εξωτερικής της πολιτικής όσο και τη δράση της ΤΙΚΑ. Τα τελευταία 15 χρόνια, ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού διεύρυνε τον τομέα δραστηριότητάς του, διεισδύοντας σε πολλές χώρες από τα Βαλκάνια έως την Αφρική και από τη Μέση Ανατολή μέχρι τη Λατινική Αμερική. Ενώ η αναπτυξιακή βοήθεια της Τουρκίας ανέρχονταν σε 85 εκατομμύρια δολάρια το 2002, εκτοξεύτηκε σε 8 δισεκατομμύρια δολάρια το 2017, καθιστώντας τη χώρα ως τη μεγαλύτερη αρωγό ανθρωπιστικής βοήθειας παγκοσμίως (ΤΙΚΑ 2019). Το επίτευγμα αυτό αντικατοπτρίζει το έργο που επιτελεί αυτός ο οργανισμός, το οποίο έχει άμεση σχέση με την ανακούφιση των κοινωνικών προβλημάτων ανά την υφήλιο. Τα τελευταία 10 χρόνια η ΤΙΚΑ έχει μετατοπίσει την κύρια προσπάθεια της αποστολής της προς τις αφρικανικές χώρες, γεγονός που αντικατοπτρίζει πλήρως τη στοχοθεσία της και τις προτεραιότητες της στο εγγύς μέλλον.

Η δυναμική αυτού του Τούρκικου Κρατικού Οργανισμού αποτυπώνεται στη ραγδαία εξάπλωση των αντίστοιχων γραφείων που διαθέτει παγκοσμίως. Αυτή τη στιγμή, τα προγράμματα της ΤΙΚΑ αριθμούν περίπου 60 γραφεία συντονισμού, τα οποία δραστηριοποιούνται σε περίπου 160 χώρες (Εικόνα 4). Ουσιαστικά, η ΤΙΚΑ στοιχειοθετεί το μακρύ χέρι της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής σε δεκάδες χώρες, όπου η Τουρκία επιθυμεί να διατηρεί σημαντική οικονομική, πολιτιστική και πολιτική επιρροή. Σαφέστατα, ο οργανισμός αυτός αποτελεί ίσως το αποδοτικότερο εργαλείο εφαρμογής της πολιτικής ήπιας ισχύος που ξεκίνησε να εφαρμόζει το τουρκικό κράτος πριν περίπου 25 χρόνια και συνεχίζει ακόμα και σήμερα η κυβέρνηση του ΑΚΡ.

Μέσω της ΤΙΚΑ και της άοκνης δραστηριότητάς της, επιδιώκεται η προβολή της τουρκικής γλώσσας, η επίδειξη σημαίας και η αναβάθμιση της Τουρκικής παρουσίας σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Μέσα από αυτή τη διαδικασία και θέτοντας ως οδηγό την ΤΙΚΑ, η Άγκυρα ευελπιστεί να κερδίσει την εμπιστοσύνη των λαών που επηρεάζει, και να εμπεδώσει στις τοπικές κοινωνίες την κεντρική ιδέα, ότι όλοι αποτελούν μέρος μίας κοινής οθωμανικής κληρονομιάς, στην οποία πρωτεύοντα ρόλο από πλευράς ηγεμονικής επιρροής θα έχει η Τουρκία.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

Την τρέχουσα χρονική συγκυρία, η Τουρκία εκμεταλλεύεται στο έπακρο όλους τους παραγωγικούς της συντελεστές, προκειμένου να επενδύσει στις χώρες της Αφρικής. Ο Τουρκικός οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού επιδεικνύει αξιοσημείωτο ζήλο, προβαίνοντας σε ένα αναπτυξιακό έργο άνευ προηγουμένου. Ο οργανισμός εργασιών που εκτελείται στην Αφρική κατανέμεται σε ολόκληρη σχεδόν την έκτασή της και αναπτύσσεται με πολυποίκιλες μεθόδους, καλύπτοντας όλο το φάσμα των ανθρωπίνων αναγκών. Η ανάλυση της πιο πρόσφατα δημοσιευμένης ετήσιας έκθεσης της ΤΙΚΑ που αφορά στο έτος 2017 (ΤΙΚΑ Annual Report 2017), αποδεικνύει ότι η δραστηριότητα της Τουρκίας στην Αφρική μόνο επιπόλαια δεν είναι, αλλά αποτελεί το προϊόν σχεδιασμένης στρατηγικής προσέγγισης που στοχεύει σε συγκεκριμένα αποτελέσματα.

Η μεθοδολογία που ακολουθεί η Άγκυρα στο πεδίο της Αφρικής, προτεραιοποιεί τις ανάγκες και ιεραρχεί τα υφιστάμενα προβλήματα, ώστε η παρέμβασή της να τυγχάνει πλήρους αποδοχής από τις τοπικές κοινωνίες. Στον τομέα της υγείας, το έτος 2017, εγκαινιάστηκε στο Νίγηρα νοσοκομείο μητρικής και βρεφικής υγείας, εξοπλισμένο με υλικά τελευταίας τεχνολογίας, το οποίο στεγάζει μητέρες και νεογνά που χρήζουν ιατρικής φροντίδας. Επιπλέον, παρεσχέθη απρόσκοπτη ιατρική υποστήριξη σε επίπεδο ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και προηγμένου ιατρικού εξοπλισμού στο Τσαντ, στην Καμπότζη και στην Αιθιοπία. Στο πλαίσιο της προβολής της υγείας, διεξήχθησαν χιλιάδες θεραπείες και επεμβάσεις, ενώ υλοποιήθηκαν προγράμματα κατάρτισης των γηγενών ιατρών, υπό την αιγίδα, το συντονισμό και τη χρηματοδότηση της ΤΙΚΑ.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, το έτος 2017, η Άγκυρα προέβη σε σημαντικές πρωτοβουλίες, που αφορούσαν στη σύσταση και λειτουργία κρίσιμων υποδομών. Συγκεκριμένα, ανηγέρθη στο Νίγηρα ένα πλήρως εξοπλισμένο σχολικό συγκρότημα με πολύπλευρες δυνατότητες προαγωγής και ανέλιξης του εκπαιδευτικού έργου (Εικόνα 5). Το αποτύπωμα της δράσης αυτής στην τοπική κοινωνία ήταν εξαιρετικό, αν αναλογιστεί κανείς το χαμηλό επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης στην αναπτυσσόμενη αυτή χώρα. Επιπλέον, ο πρόεδρος της ΤΙΚΑ εγκαινίασε το Σεπτέμβριο του 2017 στο Σουδάν ένα κέντρο κλωστοϋφαντουργίας, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην περεταίρω σύσφιξη

των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών (Εικόνα 6). Η Μποτσουάνα και η Γκάμπια επιδοτήθηκαν, προκειμένου να εκπαιδευτούν ειδικοί στον τομέα της αλιείας, ενώ χρηματοδοτήθηκε η Κένυα για την αγορά μεταφορικών μέσων, που θα χρησιμοποιούν οι φοιτητές για τη μετακίνησή τους από και προς το πανεπιστήμιο.

Συν τοις άλλοις, η βοήθεια της Τουρκίας προς τις Αφρικανικές χώρες δείχνει ιδιαίτερη ευαισθητοποίηση στους τομείς του πολιτισμού και της θρησκείας. Στο πλαίσιο αυτό και κατόπιν εντολής του Προέδρου Ερντογάν, μετά από επίσκεψή του στην Αλγερία, αναστηλώθηκε πλήρως το τζαμί Κετσούου. Το τζαμί αυτό, που βρίσκεται στην πρωτεύουσα της χώρας, έχει τεράστια συναισθηματική αξία για τον ντόπιο πληθυσμό και αποτελεί μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Παράλληλα, ως σύμβολο φιλίας μεταξύ της Τουρκίας και του Μάλι, ανακαινίστηκε πλήρως ο χώρος συνεδρίασης της Εθνικής Συνέλευσης της χώρας με το τελικό αποτέλεσμα να είναι άκρως εντυπωσιακό.

Για το έτος 2018, ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού, όπως προκύπτει από τη διαδικτυακή του σελίδα (TIKA 2019), έχει να επιδείξει τις παρακάτω δράσεις στην αφρικανική Ήπειρο:

- Χορήγηση 30 τόνων επισιτιστικής βοήθειας σε πάνω από 1000 εκτοπισμένες οικογένειες, στην πρωτεύουσα της Λιβύης, την Τρίπολη. Με αυτό τον τρόπο καλύφθηκαν βασικές ανάγκες αμάχων, οι οποίοι προσπαθούν να επιβιώσουν από το συνεχιζόμενο αιματηρό εμφύλιο που μαστίζει τη χώρα.
- Οργανώθηκε στην Τουρκία, πρόγραμμα κατάρτισης ιατρικού προσωπικού προερχόμενο από τη Σενεγάλη και τη Γουινέα - Μπισάο, ενώ παράλληλα ολοκληρώθηκαν εργασίες ανακαίνισης του Κέντρου Ορθοπεδικού εξοπλισμού και του Κέντρου Φυσικοθεραπείας των προαναφερθεισών χωρών.
- Χορήγηση εργαστηριακού εξοπλισμού και προμηθειών στο Εθνικό Ινστιτούτο Ασφάλειας Τροφίμων της Γκάμπια. Με τη χρήση του υπόψη εξοπλισμού αναβαθμίστηκε η ποιότητα των αγροτικών προϊόντων της χώρας, τα οποία αποτελούν το σημαντικότερο εξαγωγικό αγαθό.
- Κατασκευή και διοργάνωση τελετής εγκαινίων του μνημείου Ορούκ Ρέις (Oruk Reis) στην Αλγερία. Ο Ορούκ Ρέις ήταν ναυτικός τουρκικής καταγωγής,

ο οποίος βοήθησε στη μεταφορά χιλιάδων μουσουλμάνων της Ανδαλουσίας στη Βόρειο Αφρική και συνέδραμε στη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας της πρωτεύουσας της Αλγερίας από την ισπανική κυριαρχία το 1516. Το μνημείο αυτό θεωρείται σύμβολο φιλίας μεταξύ των λαών της Τουρκίας και της Αλγερίας.

- Παροχή εκπαίδευσης σε εξειδικευμένο προσωπικό, στο πλαίσιο του Προγράμματος Αύξησης της Ικανότητας της Ιατρικής Έκτακτης Ανάγκης, στο Σουδάν.
- Υλοποίηση επισιτιστικής βοήθειας και διανομή 18.000 κλινοσκεπασμάτων σε Αιθίοπες που έχουν εκτοπιστεί στο στρατόπεδο Qolaji εξαιτίας της ένοπλης σύγκρουσης στη χώρα.
- Διανομή υλικών ανακούφισης σε Τυνήσιους, εξαιτίας των ακραίων καιρικών φαινομένων, που προξένησαν εκτεταμένες καταστροφές στη χώρα.
- Χορήγηση εκπαιδευτικού υλικού και ηλεκτρονικών υπολογιστών σε Αιθίοπες που εισήχθησαν στο πανεπιστήμιο, στο πλαίσιο εκπαιδευτικού προγράμματος που διενήργησε το γραφείο της ΤΙΚΑ στην Αντίς Αμπέμπα. Το συγκεκριμένο γραφείο είναι το πρώτο αφρικανικό γραφείο της ΤΙΚΑ, το οποίο ιδρύθηκε το 2005 από τον Πρόεδρο Ερντογάν.
- Χορήγηση υποτροφιών σε παιδαγωγούς από τη Λιβύη, οι οποίοι λαμβάνουν επαγγελματική κατάρτιση στην Κωνσταντινούπολη.
- Παροχή ιατρικών υπηρεσιών από φοιτητές ιατρικής σε νοσοκομεία της Σομαλίας στο πλαίσιο του Προγράμματος ``Sharing Experience 2018``.
- Ολοκλήρωση γεώτρησης σε Δυτική επαρχία του Καμερούν, μέσω της οποίας εξασφαλίστηκε η πρόσβαση σε πόσιμο νερό στο γηγενή μουσουλμανικό πληθυσμό.
- Διανομή υλικών υγιεινής και συμμετοχή Τούρκων φοιτητών σε δράσεις για την καταπολέμηση των επιδημιών στο Τζιμπουτί στο πλαίσιο του Προγράμματος ``Sharing Experience 2018``.

- Συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Ουγκάντα για την πραγματοποίηση δεκάδων χειρουργικών επεμβάσεων από εξειδικευμένο ιατρικό προσωπικό.
- Μέσω της συνεργασίας της ΤΙΚΑ με ραδιοτηλεοπτικούς φορείς του TRT παρασχέθηκε τεχνική εκπαίδευση σε προσωπικό μέσων μαζικής ενημέρωσης από τη Ναμίμπια, τη Γκάμπια, τη Ζάμπια, την Αιθιοπία και το Σουδάν.
- Υπογραφή πρωτοκόλλου συνεργασίας για την αναστήλωση του τζαμιού Αλ Καμπίρ, που υπήρξε ορόσημο κατά την οθωμανική περίοδο στην πρωτεύουσα του Σουδάν, το Χαρτούμ.
- Επιθεώρηση των υποδομών κτηνοτροφίας και υδατοκαλλιέργειας από κλιμάκιο του τουρκικού Υπουργείου Τροφίμων, Γεωργίας και Κτηνοτροφίας, στο Νότιο Σουδάν.
- Διοργάνωση προγράμματος κατάρτισης στον τομέα της μαγειρικής στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής της Αφρικανικής Ένωσης, που έλαβε χώρα στη Μαυριτανία.
- Αποφοίτηση γεωπόνων από τη γεωργική σχολή της Σομαλίας στο πλαίσιο προγράμματος κατάρτισης που χρηματοδοτήθηκε από την ΤΙΚΑ με στόχο της αναβάθμιση της γεωργικής δραστηριότητας.
- Παροχή εφαρμοσμένης κατάρτισης σε βαμβακοπαραγωγούς στη Μοζαμβίκη.
- Διενέργεια κτηνιατρικών ελέγχων στη Σενεγάλη με στόχο την ασφάλεια των τροφίμων και την προστασία της δημόσιας υγείας.
- Δωρεά χιλιάδων βιβλίων για την ενημέρωση των βιβλιοθηκών των σχολείων στο Ναϊρόμπι της Κένυας.
- Διοργάνωση εκπαίδευσης κρατικών υπαλλήλων του Τσαντ στον πολεοδομικό σχεδιασμό και τη διαχείριση στερεών αποβλήτων.

- Χρηματοδότηση επισκέψεων κρατικών αξιωματούχων της Κένυας σε έργα και υποδομές στην Τουρκία για την ανάπτυξη τεχνολογίας, στο πλαίσιο του Προγράμματος “Kenya Vision 2030”, που φιλοδοξεί να συντελέσει στην εκβιομηχάνιση της χώρας της Αφρικής.
- Υπογραφή πρωτοκόλλου συνεργασίας μεταξύ της ΤΙΚΑ και του Προέδρου του κοινοβουλίου της Σομαλίας, που αφορά στην ανακατασκευή του κυρίως κτηρίου του κοινοβουλίου της χώρας, το οποίο υπέστη ζημιές εξαιτίας του πολέμου.
- Δημιουργία κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης στο Καμερούν και στη Μοζαμβίκη στους τομείς της βιομηχανίας ένδυσης και κατασκευών με στόχο την ανάπτυξη δεξιοτήτων από το γηγενή πληθυσμό και την ενίσχυση της απασχόλησης.
- Δημιουργία κέντρου εκμάθησης ξένων γλωσσών, στο Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας του Κονγκό.
- Κατασκευή νέων εκπαιδευτικών υποδομών στο Χαρτούμ του Σουδάν για τις ανάγκες του τουρκικού σχολείου Maarif, το οποίο φιλοξενεί περίπου 1200 μαθητές.
- Προσφορά υλικοτεχνικού εξοπλισμού σε σχολεία της Κένυας.
- Διανομή επισιτιστικής βοήθειας σε Κεντροαφρικανούς πρόσφυγες, που ζουν εκτοπισμένοι σε δομές φιλοξενίας στα σύνορα με το Καμερούν.

Για το έτος 2019 ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού, όπως προκύπτει από τη διαδικτυακή του σελίδα (ΤΙΚΑ 2019), έχει να επιδείξει τις παρακάτω δράσεις στην αφρικανική ήπειρο:

- Διοργάνωση προγράμματος οδοντιατρικής φροντίδας και στοματικής υγιεινής στην Τανζανία, στο πλαίσιο του οποίου πραγματοποιήθηκαν 2500 οδοντιατρικές εξετάσεις και θεραπείες.

- Πραγματοποίηση δεκάδων εγχειρήσεων σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών σε Αφρικανούς πρόσφυγες, που βρίσκονται εγκατεστημένοι σε καταυλισμό στα σύνορα Κένυας και Σομαλίας.
- Παροχή επισιτιστικής βοήθειας στη Ναμίμπια για την ικανοποίηση των αναγκών του πληθυσμού της χώρας η οποία επλήγη από τη ξηρασία.
- Ικανοποίηση των αναγκών σε πόσιμο νερό ορφανών παιδιών και ατόμων με αναπηρία που κατοικούν σε απομονωμένη περιοχή της Γουινέα.
- Διοργάνωση ``Διεθνούς Συνεδρίου για την εγκεφαλική παράλυση`` στην Αλγερία, στο πλαίσιο του οποίου διανεμήθηκαν 50 αναπηρικές καρέκλες, ειδικά σχεδιασμένες για παιδιά που αντιμετωπίζουν σχετικά προβλήματα υγείας.

ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, το κίνημα του Τούρκου ιμάμη Φετουλάχ Γκιουλέν (Fethullah Gulen)²¹ προέβη στην ίδρυση εκατοντάδων σχολείων ανά την υφήλιο, τα οποία είχαν ως στόχο την κατήχηση μίας μετριοπαθούς εκδοχής του Ισλάμ, καθώς και τη διάδοση της τουρκικής γλώσσας. Από το χώρο δράσης του κινήματος αυτού δε θα μπορούσε να απουσιάζει η Αφρική, στην οποία λειτούργησαν τα τελευταία χρόνια δεκάδες τέτοια σχολεία, όπως το The Star International High School στο Κέιπ Τάουν της Νότιας Αφρικής (Λυγερός και Μελάς 2013).

Το κίνημα Γκιουλέν συνθέτει μία θρησκευτική ομάδα που ανέπτυξε ένα πολυδιάστατο δίκτυο τόσο στην Τουρκία όσο και στο εξωτερικό. Η ιδιαιτερότητα της οργάνωσης αυτής έγκειται στο γεγονός της άτυπης λειτουργίας της, καθώς και στην κουλτούρα της μυστικότητας που καλύπτει την εν γένει δράση της. Η ανυπαρξία διακηρυγμένης εξουσίας (ο Φετουλάχ Γκιουλέν αρνείται ότι είναι ηγέτης θρησκευτικού κινήματος) και η απουσία νομικών δεσμών μεταξύ των γκιουλενικών δομών δημιουργεί ερωτηματικά ως προς τους σκοπούς του κινήματος αυτού, με αποτέλεσμα πολλοί διεθνείς αναλυτές να χρησιμοποιούν την

²¹ Ο Μοχάμεντ Φετουλάχ Γκιουλέν, είναι τούρκος ιμάμης, συγγραφέας και πολιτική μορφή. Ίδρυσε το κίνημα Γκιουλέν και έχει αναμειχθεί ενεργά στο κοινωνικό διάλογο για το μέλλον της Τουρκίας και του Ισλάμ στο σύγχρονο κόσμο.

έννοια της «στρατηγικής ασάφειας», στην προσπάθειά τους να ερμηνεύσουν το *modus operandi* του (Hendrick 2013).

Μέχρι το 2013 το κίνημα Γκιουλέν ίδρυσε πάνω από 100 σχολεία σε 50 διαφορετικές χώρες σε όλη την Αφρική, και συνεργάστηκε στενά με την τουρκική κυβέρνηση, κομίζοντας σημαντικά οφέλη και για τις δύο πλευρές. Η τακτική του κινήματος συνοψιζόταν στη δημιουργία φιλοτουρκικών ελίτ στις χώρες δραστηριοποίησής του, καθώς και στην αντίστοιχη εξάπλωση της τουρκικής κουλτούρας. Η παρουσία των σχολείων αυτών στις αφρικανικές χώρες ήταν εμβληματική, καθώς ουσιαστικά αποτέλεσε την πρώτη χρονολογικά απόπειρα διείσδυσης του τουρκικού κράτους στην Ήπειρο. Πολλοί οπαδοί του Γκιουλέν, εγκαταστάθηκαν στην υποσαχάρια Αφρική από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, όταν η Άγκυρα δε διέθετε ακόμα συγκεκριμένη αφρικανική εξωτερική πολιτική, με τις περισσότερες χώρες της Ηπείρου να προσλαμβάνουν τη δράση του δικτύου Γκιουλέν (σχολεία, επιχειρηματικές ενώσεις, πλατφόρμες διαλόγου) ως γέφυρα για την εμβάθυνση της σχέσης τους με το τουρκικό κράτος (Angey 2018). Ως εκ τούτου, κατά τη δεκαετία του 2000 οι υπάρχουσες γκιουλενικές δομές στην Αφρική ουσιαστικά υποδέχθηκαν την οικονομική, διπλωματική και πολιτιστική πολιτική της Τουρκίας στην Ήπειρο, σε αντίθεση με άλλα μέρη του πλανήτη, όπου προϋπήρχε δραστηριοποίηση μεγάλου αριθμού τουρκικών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων (Oktem 2010).

Η στρατηγική συμμαχία μεταξύ του κινήματος του Γκιουλέν και του ΑΚΡ κλονίστηκε το Δεκέμβριο του 2013 και τερματίστηκε μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016. Ο τούρκος πρόεδρος Ερντογάν κατέδειξε ως ενορχηστρωτή της απόπειρας πραξικοπήματος τον ίδιο τον Φετουλάχ Γκιουλέν, χαρακτηρίζοντας παράλληλα την οργάνωσή του ως τρομοκρατική (FETO – Fethullahci Teror Orgutu). Η κρίση αυτή απέκτησε διεθνή διάσταση μέσω της μεταφοράς της στην υποσαχάρια Αφρική (Angey 2018), με αποτέλεσμα το ήδη αναπτυγμένο δίκτυο σχολείων και θεσμών στην αφρικανική ήπειρο, που συνδέεται με τον Γκιουλέν, να αποτελεί πλέον εμπόδιο στις ολοένα και αυξανόμενες εταιρικές σχέσεις Τουρκίας και Αφρικής (Akca 2019). Για την αντιμετώπιση της διαμορφωθείσας κατάστασης, η Άγκυρα δραστηριοποιήθηκε

τάχιστα, ιδρύοντας στις 17 Ιουνίου του 2016 μία υβριδική ημικυβερνητική δομή διεθνούς εμβέλειας που ονομάστηκε ίδρυμα Μαρίφ²² (Maarif 2019).

Η δομή αυτή τέθηκε υπό την αιγίδα του Υπουργού Παιδείας με αποστολή την παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών και υποτροφιών, τη διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών και τη δημοσίευση επιστημονικών έργων (Maarif 2019). Το διοικητικό της συμβούλιο απαρτίζεται από μέλη τα οποία διορίζονται από τον Πρόεδρο της Τουρκίας, ενώ η δυνατότητα χορήγησης κρατικών επιδοτήσεων προδίδει την κατά βάση κυβερνητική διάρθρωση της υπηρεσίας αυτής. Βασική επιδίωξη του ιδρύματος Maarif είναι η αντικατάσταση των σχολείων που συνδέονται με το κίνημα Γκιουλέν με αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που να εκπροσωπούν την Τουρκία σε όλο τον κόσμο (Maarif 2019). Την τρέχουσα περίοδο διαχειρίζεται πλήθος σχολείων και άλλων σχετικών εγκαταστάσεων, ενώ προβαίνει επίσης στην έκδοση περιοδικών αλλά και στη διοργάνωση συνεδρίων. Η περιοχή δράσης του ιδρύματος Μαρίφ, εστιάζεται κυρίως στην υποσαχάρια Αφρική, έχοντας να επιδείξει πολύπλευρο εκπαιδευτικό έργο (Εικόνα 7).

Τα τελευταία χρόνια η επέκταση του δικτύου Maarif στην Αφρική είναι εντυπωσιακή, ενώ τα αντίστοιχα σχολεία Γκιουλέν, είτε κλείνουν, είτε επαναλειτουργούν υπό την εποπτεία του ιδρύματος Μαρίφ, με εκπαιδευτικό προσωπικό που ενστερνίζεται πλήρως τις πεποιθήσεις του κυβερνόντος κόμματος. Μέχρι στιγμής, τα σχολεία Γκιουλέν έχουν απενεργοποιηθεί ή μεταφερθεί στο ίδρυμα Μαρίφ στις ακόλουθες χώρες: τη Σομαλία, τη Γουινέα, το Νίγηρα, τη Σενεγάλη, το Μάλι, το Σουδάν, το Μπουρουντί και το Μπενίν (Εικόνα 8). Το γεγονός της άμεσης παύσης λειτουργίας των περισσότερων γκιουλενικών δομών στην αφρικανική ήπειρο, σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την αύξηση της επιρροής της Άγκυρας σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή. Οι μικρότερες ή ασθενέστερες χώρες, καθώς και εκείνες που εξαρτώνται από τη βοήθεια της Τουρκίας, καθίστανται περισσότερο πρόθυμες να αποδεχθούν να κλείσουν σχολεία που η Άγκυρα συνδέει με την τρομοκρατία (FETO), για να μη θέσουν σε κίνδυνο τις διμερείς διπλωματικές τους σχέσεις (Angey 2018). Από την άλλη μεριά, χώρες των οποίων η πολιτική και οικονομική ισχύς είναι σχετικά μεγάλη

²² Maarif είναι ένας οθωμανικός όρος που σημαίνει εκπαίδευση και διδασκαλία.

(όπως η Νότια Αφρική), είναι ιδιαίτερα απρόθυμες να συμμορφωθούν με τις απαιτήσεις της Τουρκίας.

Σε κάθε περίπτωση, ο ίδιος ο Τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν κατά τις επισκέψεις του σε χώρες της Αφρικής θέτει ως προϋπόθεση της σύναψης οποιασδήποτε επωφελούς διμερούς συμφωνίας το κλείσιμο των δομών που σχετίζονται με τον Γκιουλέν, χαρακτηρίζοντάς τον ως απειλή για την εθνική ασφάλεια της Τουρκίας (Erdogan 2014).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

Ένα διακριτό χαρακτηριστικό της σύγχρονης Τούρκικης εξωτερικής πολιτικής είναι η στρατιωτική δραστηριοποίηση των Ενόπλων Δυνάμεων της χώρας εκτός της τουρκικής επικράτειας. Τα τελευταία χρόνια, Τούρκοι στρατιώτες αναπτύχθηκαν σε περιοχές του Βόρειου Ιράκ και της Συρίας, ενώ πρόσφατα η Άγκυρα εγκαινίασε στρατιωτική βάση στη Ντόχα του Κατάρ, με το οποίο διατηρεί άριστες σχέσεις. Με την υποστήριξη της κυβέρνησης του AKP, το επιτελείο των τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων δρομολογεί ένα φιλόδοξο εγχείρημα, το οποίο σχετίζεται με τη διεύρυνση του δικτύου στρατιωτικών βάσεων που διατηρεί η χώρα στο εξωτερικό (Εφημερίδα Καθημερινή, 2017). Στο πλαίσιο του ανοίγματος προς τη Μαύρη Ήπειρο, η Τουρκία επιδιώκει την εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας, προκειμένου να αναβαθμίσει τη στρατιωτική της παρουσία στην Αφρική, η οποία της παρέχει τα γεωστρατηγικά οφέλη που οραματίζεται.

Το 2017 η Τουρκία εγκαινίασε τη μεγαλύτερη υπερπόντια βάση της στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στη Σομαλία. Αν και η βάση αυτή αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου σχεδίου αρωγής προς τη χώρα αυτή, στην πραγματικότητα αποφέρει στην Άγκυρα σημαντικά γεωστρατηγικά πλεονεκτήματα, που πηγάζουν από την παρουσία του τουρκικού στρατού στο Κέρασ της Αφρικής. Μία ακόμα χώρα που έχει προσεγγίσει η Τουρκία με μελλοντικές προθέσεις στρατιωτικής συνεργασίας είναι το Σουδάν. Στην περίπτωση αυτή, οι συζητήσεις περιστρέφονται στην προοπτική απόκτησης ναυτικής βάσης στην Ερυθρά θάλασσα, χωρίς όμως ακόμα να έχουν ευοδωθεί οι προσπάθειες αυτές. Επιπροσθέτως, δεν πρέπει να διαφεύγει της προσοχής η άτυπη τουρκική στρατιωτική δραστηριότητα στην

Τρίπολη της Λιβύης, όπου υφίσταται συστηματική υποστήριξη και εφοδιασμός προς τις δυνάμεις της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (GNA).

Ένα ακόμα κράτος της Αφρικής, με το οποίο η Τουρκία επιδιώκει διμερείς στρατιωτικές επαφές λόγω της πολύτιμης γεωγραφικής του θέσης, είναι το Τζιμπουτί. Η χώρα αυτή, στην οποία ήδη έχουν εξασφαλίσει στρατιωτική παρουσία μεγάλες παγκόσμιες δυνάμεις (ΗΠΑ, Κίνα, Ιαπωνία, Γαλλία κ.α.), φαίνεται να ενδίδει στις πιέσεις της Άγκυρας και να συναινεί στην έναρξη στενής στρατιωτικής συνεργασίας μαζί της. Στο πλαίσιο αυτό, ο Τούρκος Πρόεδρος επισκέφτηκε τη χώρα, όπου έθεσε το θέμα της εμπάθυνσης των στρατιωτικών σχέσεων μεταξύ των δύο κρατών λαμβάνοντας θετικές διαβεβαιώσεις προς αυτή τη κατεύθυνση. Πρόσφατες δηλώσεις του Πρέσβη του Τζιμπουτί στην Άγκυρα επιβεβαίωσαν τις προθέσεις δημιουργίας τουρκικής στρατιωτικής βάσης στην μικρή αυτή χώρα της Αφρικής μέσα στα επόμενα χρόνια (Ozgenur 2017).

Εκτός των προαναφερθέντων, η Τουρκία αριθμεί σημαντική στρατιωτική παρουσία σε όλη την αφρικανική Ήπειρο, στο πλαίσιο ειρηνευτικών αποστολών του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Με τον τρόπο αυτό, αποδεικνύει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για τις εξελίξεις στην περιοχή και τη σημασία που αποδίδει στη διασφάλιση της ειρήνης και της σταθερότητας μέσω της ανάπτυξης στρατιωτικών τμημάτων σε διάφορες χώρες της Αφρικής. Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις την τρέχουσα περίοδο επιχειρούν στο Σουδάν (UNMISS), στο Μάλι (MINUSMA), στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (MONUSCO) και στο Νταρφούρ (UNAMID), παρέχοντας κοινωφελείς υπηρεσίες και προβάλλοντας τη σημαία της Τουρκίας, μέσω της παρουσίας τους και της συνεισφοράς τους (Ηνωμένα Έθνη 2019). Το σύνολο των παραπάνω αποστολών αφορούν κυρίως επιχειρήσεις ενίσχυσης της ασφάλειας, εδραίωσης της ειρήνης, προστασίας των αμάχων και παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, όπου αυτή απαιτείται (Εικόνα 9).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Η ΑΡΑΒΙΚΗ ΑΝΟΙΞΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

ΓΕΝΙΚΑ

Με την ορολογία Αραβική Άνοιξη ονομάστηκε το κύμα διαδηλώσεων που ξεκίνησε στα τέλη του 2010 σε χώρες της Μέσης Ανατολής, καθώς και της Βόρειας Αφρικής. Κοινό γνώρισμα των εξεγέρσεων αυτών αποτέλεσαν οι απεργίες, οι διαμαρτυρίες και οι αναταραχές, από πολίτες που ζητούσαν καλύτερες συνθήκες ζωής, περισσότερες ελευθερίες και εκδημοκρατισμό των κοινωνιών τους. Όσον αφορά στην αφρικανική Ήπειρο ειδικότερα, οι επαναστάσεις εκδηλώθηκαν στην Αίγυπτο αλλά και στις χώρες του Μαγκρέμπ²³, δηλαδή τα αραβικά κράτη που γεωγραφικά εδράζονται δυτικά της Αιγύπτου. Η Αραβική Άνοιξη χρήζει ενδελεχούς ανάλυσης σε σχέση με την Τουρκία, καθώς αποτέλεσε για την τελευταία μία πρώτης τάξης ευκαιρία, για να προωθήσει τον εαυτό της ως το ιδεατό πολιτικό - οικονομικό μοντέλο για τα αραβομουσουλμανικά κράτη της Βόρειας Αφρικής, ούτως ώστε να επεκτείνει την ηγεμονία της και να αυξήσει την περιφερειακή της επιρροή (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η Τουρκική Δημοκρατία έχει κάνει μεγάλα βήματα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και κυρίως κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000 (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Τα τελευταία χρόνια η Άγκυρα πιστώνεται τις σημαντικές μεταρρυθμιστικές προσπάθειες σε τομείς όπως τα ανθρώπινα, τα πολιτισμικά και τα μειονοτικά δικαιώματα, το δικαστικό σύστημα και τις σχέσεις στρατού – πολιτείας (Hale και Ozbudun 2011). Η βασική κινητήριος δύναμη αυτών των μεταρρυθμιστικών αξόνων ήταν η ενταξιακή πορεία της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και συνεπώς η ανάγκη της να ανταποκριθεί στα κριτήρια και τους όρους αυτής της διαδικασίας.

Αυτή η μεταμόρφωση συνέδραμε τάχιστα στο να καταστεί η γειτονική μας χώρα ένα παράδειγμα ισχυρής οικονομίας, η οποία συνδυάζει τη συμβατότητα του

²³ Μαγκρέμπ (ονομασία που προσδιορίζει τη Δύση στα Αραβικά), ονομάζεται η περιοχή της Βορειοδυτικής – Βόρειας Αφρικής που περιλαμβάνει το Μαρόκο, την Αλγερία και την Τυνησία. Με τον όρο Μεγάλο Μαγκρέμπ περιλαμβάνονται επιπλέον οι περιοχές της Δυτικής Σαχάρας, Μαυριτανίας και της Λιβύης.

Ισλάμ και της δημοκρατίας δυτικού τύπου μέσω του ίδιου του εκδημοκρατισμού και της έκθεσης του Ισλάμ σε ένα μοντερνιστικό πλαίσιο (Goksel 2012). Με βάση τα προαναφερθέντα, δεν πρέπει να θεωρείται παράδοξος ο ισχυρισμός που υιοθετείται ολοένα και περισσότερο από πολιτικούς και διπλωματικούς κύκλους ότι η Τουρκία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μοντέλο για τον εκδημοκρατισμό του αραβικού κόσμου (Τουλουμάκος 2012).

Το κατά γενική ομολογία επιτυχημένο τουρκικό κοινωνικό – πολιτικό σύστημα έγινε γρήγορα αντικείμενο συζήτησης αλλά και ευσεβής πόθος από λαούς γειτονικών χωρών. Ο αραβικός κόσμος και συγκεκριμένα οι χώρες του Μαγκρέμπ της Βόρειας Αφρικής, έβλεπαν την Τουρκία ως ένα κράτος σε εμφανώς καλύτερη οικονομική κατάσταση, το οποίο διατηρούσε τις πολιτισμικές και θρησκευτικές του αξίες, ενώ την ίδια στιγμή παρείχε και διασφάλιζε ελευθερίες, που οι ίδιες δεν είχαν γνωρίσει ποτέ (Fuller 2008). Με όλα τα προβλήματα, αλλά και τα ελλείματα του, το τουρκικό πολιτικό μοντέλο κατέστη εξαιρετικά δημοφιλές στον αραβικό κόσμο στο ξεκίνημα του 21^{ου} αιώνα. Η τάση αυτή έγινε γρήγορα αντιληπτή από την Άγκυρα, η οποία εκμεταλλευόμενη τις εξεγέρσεις της Αραβικής Άνοιξης, επεδίωξε να καθορίσει το *modus operandi* των κρατών της Βόρειας Αφρικής, όπως αυτά θα προέκυπταν κατά τη μεταεπαναστατική περίοδο.

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΡΑΒΙΚΗΣ ΑΝΟΙΞΗΣ

Η εμπλοκή της Τουρκίας στη διαμορφούμενη νέα τάξη πραγμάτων στη Βόρεια Αφρική μετά το 2010, ως συνέπεια της Αραβικής Άνοιξης, αποτέλεσε στρατηγική επιλογή της κυβερνητικής της ελίτ στο πλαίσιο του οράματος της αναβίωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Τούρκος Πρόεδρος προέβλεψε τις επερχόμενες αλλαγές και έχοντας ως στόχο την ανάδειξη της χώρας του σε ισχυρό περιφερειακό αλλά και παγκόσμιο δρώντα, επεδίωξε την ανάληψη πρωταγωνιστικού ρόλου στηριζόμενος στη μεγάλη απήχηση του τουρκικού πολιτικού μοντέλου. Στην προώθηση του τουρκικού προτύπου διακυβέρνησης συνέδραμαν την περίοδο εκείνη και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, οι οποίες με τη γενικευμένη εφαρμογή του ευελπιστούσαν στη μείωση της περιφερειακής αστάθειας, στην αύξηση της ασφάλειας, στη μείωση της τρομοκρατίας, στην αποδυνάμωση της περιφερειακής επιρροής του Ιράν και ίσως σε ορισμένα

οικονομικά και ενεργειακά οφέλη λόγω της προσδοκώμενης περιφερειακής συνεργασίας (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

Στο πλαίσιο αυτό, η Τουρκία συμπεριφέρθηκε ως θερμός υποστηρικτής των αραβικών εξεγέρσεων, κεφαλαιοποιώντας τη δυναμική που απέκτησε από τη στήριξη της Δύσης, αλλά και τις θρυλούμενες αντιλήψεις για το μοντέλο της. Ο ίδιος ο Ερντογάν, τότε ως πρωθυπουργός της Τουρκίας, προχώρησε σε δημόσια υποστήριξη των επαναστάσεων, ενώ παράλληλα πραγματοποίησε μία σειρά επισκέψεων στην Αίγυπτο, την Τυνησία και τη Λιβύη. Θα πρέπει να σημειωθεί πως κατά τη διάρκεια των επισκέψεων αυτών τού επιφυλάχθηκε θερμή υποδοχή, η οποία έτυχε της αντίστοιχης προβολής από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Μετά το τέλος των εξεγέρσεων, η Τουρκία παραχώρησε σημαντική χρηματική βοήθεια στις χώρες της Βόρειας Αφρικής υπό μορφή δανείων, ενώ προσέφερε συμβουλευτικές υπηρεσίες σε όλους τους τομείς της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής, οι οποίες βασιζόνταν στη δική της εμπειρία εκμοντερνισμού και εκδημοκρατισμού.

Αν και, όπως αποδείχθηκε εκ του αποτελέσματος, οι τουρκικές προσπάθειες προσεταιρισμού των χωρών της Βόρειας Αφρικής την περίοδο της Αραβικής Άνοιξης δεν καρποφόρησαν, εντούτοις είναι δυνατή η εξαγωγή κάποιων ασφαλών συμπερασμάτων. Είναι σαφές ότι η Άγκυρα ανέπτυξε μία καιροσκοπική πολιτική διατήρησης στενών σχέσεων με τις νέες φιλο – ισλαμικές κυβερνήσεις που είχαν εγκαθιδρυθεί στις αραβικές χώρες μετά τις εξεγέρσεις. Με τον τρόπο αυτό, εξασφάλισε συμμετοχή και επιρροή σε πιθανές πολιτικές αλλαγές, ανανεώνοντας παράλληλα τις σχέσεις καλής γειτονίας που είχε ήδη αναπτύξει, κομίζοντας υψηλά οικονομικά οφέλη. Κατά παρόμοιο τρόπο, υποστηρίχθηκε ότι η Τουρκία προσπάθησε να δημιουργήσει μία σουνίτικη ζώνη στην ευρύτερη περιφέρεια της Βόρειας Αφρικής, ελπίζοντας να ηγηθεί αυτής μέσω της υποστήριξης του μετριοπαθούς Ισλάμ και των πολιτικών κομμάτων που σχετίζονταν με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα²⁴ (Koruturk 2012).

²⁴ Η Μουσουλμανική Αδελφότητα είναι μία διακρατική οργάνωση ισλαμιστών που ιδρύθηκε στην Αίγυπτο το 1928 από το μουσουλμάνο λόγιο και δάσκαλο Χασάν Αλ Μπάννα. Το 2012, έγινε το πρώτο δημοκρατικά εκλεγμένο κόμμα στην Αίγυπτο.

Μέσω των κινήσεων της γειτονικής μας χώρας την περίοδο εκείνη προκύπτει ότι η Άγκυρα προώθησε το δημοκρατικό της μοντέλο ως μία τακτική ηγεμονισμού προς όφελος και μεγιστοποίηση των συμφερόντων της. Από τη μέχρι τώρα ανάλυση γίνεται αντιληπτό ότι η συμπεριφορά της Τουρκίας την περίοδο της Αραβικής Άνοιξης, επιβεβαίωσε τη νεοθωμανική της κουλτούρα και καταγράφηκε ως μία ακόμα προσπάθεια διείσδυσης της στις χώρες της Βόρειας Αφρικής, αλλά και της Μέσης Ανατολής γενικότερα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΜΑΛΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι επαφές μεταξύ των λαών που διαβιούν στα σημερινά εδάφη της Τουρκίας και της Σομαλίας χρονολογούνται από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Την εποχή εκείνη κατεγράφησαν πολλές συνεργασίες, με σημαντικότερη όλων την προσπάθεια μείωσης της πορτογαλικής κυριαρχίας στην ευρύτερη περιοχή (Βικιπαίδεια, 2019). Η Σομαλία αποτέλεσε αποικία της Βρετανίας και της Ιταλίας και ανεξαρτητοποιήθηκε το 1960, ακολουθώντας και αυτή το γενικευμένο κύμα αποαποικιοποιήσεων που γνώρισε η Αφρική την περίοδο εκείνη. Η σχέση της χώρας αυτής με την Τουρκία αναθερμάνθηκε το έτος 1979 με την εκατέρωθεν ίδρυση πρεσβειών στην Άγκυρα και στο Μογκαντίσου (Salad 2015), αλλά εξαιτίας του εμφύλιου πολέμου που ξέσπασε στη Σομαλία το 1991, η τουρκική διπλωματική εκπροσώπηση τερματίστηκε τη χρονιά εκείνη για λόγους ασφαλείας.

Η ΕΜΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ

Η επίσημη επίσκεψη του Ερντογάν στη Σομαλία τον Αύγουστο του 2011 υπήρξε σημείο καμπής για τις σχέσεις των δύο χωρών (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019). Ο τότε πρωθυπουργός της Τουρκίας αποτέλεσε τον πρώτο μη Αφρικανό ηγέτη που βρέθηκε στο Μογκαντίσου τα τελευταία 20 χρόνια, επικεφαλής μίας πολυπληθούς αντιπροσωπείας, η οποία προσέγγιζε τα 200 άτομα. Τη χρονιά εκείνη, η ανατολική Αφρική δοκιμάστηκε από μία πρωτοφανή ξηρασία που προκάλεσε έλλειψη νερού και φαγητού δοκιμάζοντας περισσότερους από 10 εκατομμύρια ανθρώπους (The Journal, 2012). Ειδικότερα στη Σομαλία, η ξηρασία και ο λιμός συνοδεύτηκαν από συνεχιζόμενες ένοπλες συγκρούσεις, τρομοκρατικές επιθέσεις, πειρατεία, οικονομική και κρατική κατάρρευση με τη διεθνή κοινότητα να χαρακτηρίζει τη χώρα ως ένα αποτυχημένο κράτος (Ryan Greg 2014). Η περιοδεία του Ερντογάν σε καταυλισμούς προσφύγων και νοσοκομεία ενέπνευσε και χάρισε ελπίδα στο χειμαζόμενο σομαλικό λαό. Ο ίδιος ο Τούρκος πρωθυπουργός σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε λίγους μήνες αργότερα ανέφερε ότι η Τουρκία, μέσω της εμπλοκής της στη Σομαλία, στοχεύει στην ενίσχυση των διμερών ιστορικών δεσμών, στην

ανακούφιση της ανθρωπιστικής κρίσης, στην ανοικοδόμηση της χώρας, στην επαναφορά της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή και στην προσέλκυση της προσοχής του διεθνούς παράγοντα γύρω από το δράμα του γηγενούς πληθυσμού (Erdogan 2011).

Πράγματι, από το 2011 και μετά, η διείσδυση της Άγκυρας στα σομαλικά δρώμενα ήταν ουσιαστική και πολύπλευρη (Ozkan 2014). Το ίδιο έτος επαναλειτούργησε η τουρκική Πρεσβεία στο Μογκαντίσου, ενώ οι τουρκικές αερογραμμές εγκαινίασαν την απευθείας αεροπορική σύνδεση μεταξύ των δύο χωρών. Η τουρκική οικονομική ενίσχυση προς τη Σομαλία ανήλθε στο ύψος του ενός δισεκατομμυρίων δολαρίων από το 2011 έως σήμερα (Anadolu Agency 2017), ενώ το διμερές εμπόριο έφτασε τα 120 εκατομμύρια δολάρια το 2016 και συνεχίζει να αυξάνεται με την υπογραφή περισσότερων εμπορικών συμφωνιών (APA News 2018).

Τα τελευταία χρόνια χρηματοδοτήθηκαν από την Άγκυρα σημαντικά έργα υποδομής, όπως η κατασκευή νοσοκομειακών μονάδων, η ανακατασκευή του αεροδρομίου του Μογκαντίσου και η εκτεταμένη εκτέλεση έργων οδοποιίας. Παράλληλα, στην περιοχή δραστηριοποιούνται διάφορες τουρκικές κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, με τον Τουρκικό Οργανισμό Συνεργασίας και Συντονισμού να αναπτύσσει τις σημαντικότερες πρωτοβουλίες στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και της ανθρωπιστικής προσφοράς (TIKA 2019). Εκτός των προαναφερθέντων, η Άγκυρα πιστώνεται τον ενεργό διαπραγματευτικό της ρόλο για την ειρήνευση στη Σομαλία μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών μέσω διοργάνωσης διπλωματικών επαφών, κάτι το οποίο ενίσχυσε το προφίλ της στην περιοχή (Akrinar 2013).

Η ΙΔΡΥΣΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η σύγχρονη τουρκική εξωτερική πολιτική επιδιώκει τη διεθνή στρατιωτική παρουσία, μέσω της οποίας θωρακίζονται τα συμφέροντα της χώρας. Η πρώτη απόπειρα στρατιωτικής ανάμειξης της Άγκυρας στην περιοχή της βορειοανατολικής Αφρικής έλαβε χώρα στο πλαίσιο της καταπολέμησης της πειρατείας στα ανοιχτά των ακτών της Σομαλίας, όπου το

πολεμικό της ναυτικό αναπτύχθηκε στον κόλπο του Άντεν (Turkish Naval Forces 2018). Στο πλαίσιο της συνεισφοράς στις διεθνείς προσπάθειες επίλυσης της σομαλικής σύγκρουσης, η Τουρκία προχώρησε το 2017 στη δημιουργία της μεγαλύτερης στρατιωτικής της βάσης στο εξωτερικό, η οποία εδρεύει στο Μογκαντίσου (Κωτάντζης 2018). Η κατασκευή αυτής της στρατιωτικής εγκατάστασης διήρκεσε 2 χρόνια και κόστισε περίπου 50 εκατομμύρια δολάρια (Al Jazeera 2017). Η έκτασή της ανέρχεται στα 4 τετραγωνικά χιλιόμετρα και εντός αυτής βρίσκονται μόνιμα εγκατεστημένα 200 στελέχη των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (Εικόνα 10). Ο σκοπός ίδρυσης της βάσης είναι η εκπαίδευση περίπου 10.000 Σομαλών στρατιωτών, ώστε να μπορέσουν να συμβάλουν στην ανασυγκρότηση της χώρας τους, καθώς και η συνδρομή του προσωπικού αυτού στις αυξημένες απαιτήσεις εσωτερικής ασφάλειας, που αναπόφευκτα θα προκύψουν. Επιπροσθέτως, η Τουρκία παρέχει στη Σομαλία εκπαίδευση και εξοπλισμό, προκειμένου να επανασυστήσει το ναυτικό και την ακτοφυλακή της χώρας (Stratfor 2018).

Με τις πρωτοβουλίες αυτές η Τουρκία απέκτησε σημαντικά ερείσματα στη Σομαλία, διαδραματίζοντας το ρόλο της καλοπροαίρετης περιφερειακής δύναμης, συνδράμοντας με τον τρόπο αυτό στην προάσπιση και διατήρηση της ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή. Στην πραγματικότητα, η τουρκική στρατιωτική βάση αποτελεί ισχυρή ένδειξη των μακροπρόθεσμων προθέσεων της Άγκυρας, η οποία φιλοδοξεί να καθιερωθεί ως σταθεροποιητική δύναμη στη Σομαλία, μέσω της οποίας θα εξασφαλίζει κυρίαρχη παρουσία στην ανατολική Αφρική.

Η συγκεκριμένη περιοχή, η οποία είναι γνωστή ως το Κέρασ της Αφρικής, παρέχει σε αυτόν που την ελέγχει σημαντικά γεωπολιτικά πλεονεκτήματα εξαιτίας της εξέχουσας γεωγραφικής της θέσης. Η χερσόνησος αυτή προεξέχει για εκατοντάδες χιλιόμετρα στην Αραβική θάλασσα αποτελώντας τη νότια ακτογραμμή του κόλπου του Άντεν. Ο κόλπος του Άντεν καταλήγει στη νότια είσοδο της Ερυθράς θάλασσας και είναι ο μοναδικός ναυτιλιακός δίαυλος που συνδέει τον Ινδικό Ωκεανό με τη Μεσόγειο. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, η Άγκυρα επιδιώκει την ισχυρή παρουσία της σε αυτή την περιοχή του πλανήτη.

Η ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η τουρκική διείσδυση στη Σομαλία διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από την αντίστοιχη των δυτικών χωρών στην περιοχή. Η ολιστική προσέγγιση της Άγκυρας συνδυάζει την πολιτική, αναπτυξιακή, οικονομική, στρατιωτική και ανθρωπιστική υποστήριξη, χρησιμοποιώντας κρατικούς και ιδιωτικούς δρώντες (Donelli 2018), σε αντίθεση με τις μονοδιάστατες πρωτοβουλίες που αναπτύσσουν τα περισσότερα δυτικά κράτη. Επιπλέον, η δράση της Τουρκίας είναι βασισμένη στην απευθείας επαφή με τους Σομαλούς αξιωματούχους, παρακάμπτοντας ενδιάμεσους φορείς και οργανισμούς (όπως ο ΟΗΕ), γεγονός που της χαρίζει ταχύτητα, αξιοπιστία και ad hoc απόκριση. Μια σημαντική παράμετρος που χαρακτηρίζει την τουρκική στρατηγική στο πεδίο της Αφρικής γενικά, αλλά και της Σομαλίας ειδικότερα, είναι η αμεσότητα των τουρκικών φορέων στις εστίες των προβλημάτων και των συγκρούσεων. Οι περισσότερες διεθνείς ανθρωπιστικές αποστολές που επιχειρούν στη Σομαλία χρησιμοποιούν βάσεις σε γειτονικά κράτη επικαλούμενες λόγους ασφαλείας. Από την άλλη μεριά, ο Πρόεδρος Ερντογάν τόλμησε την αυτοπρόσωπη παρουσία στη χώρα κατά την επίσκεψη του το 2011, παράδειγμα που ακολουθούν μέχρι σήμερα όλοι οι τουρκικοί φορείς, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο κράτος του Κέρατος της Αφρικής.

Όλα τα παραπάνω προσδίδουν στην Άγκυρα στρατηγικά πλεονεκτήματα στην προσέγγισή της με τη Σομαλία, σε σχέση με τις υπόλοιπες δυτικές δυνάμεις. Είναι σαφές ότι η Τουρκία αντιμετωπίζεται από τους Σομαλούς με λιγότερη καχυποψία ως προς την ανιδιωτέλεια των προθέσεων της εξαιτίας της μη ύπαρξης αποικιακού παρελθόντος στην Ήπειρο. Από την άλλη πλευρά, χώρες όπως οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία, αναφερόμενες στην κατάσταση που επικρατεί στη Σομαλία, χρησιμοποιούν μία ρητορική που επικεντρώνεται περισσότερο σε θέματα δημοκρατίας, διακυβέρνησης και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δίνοντας την αίσθηση επιθυμίας εμπλοκής στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας (Clingendael 2019). Η ήπια ισχύς που εφαρμόζει η Τουρκία στη Σομαλία ως μέρος του σχεδίου της για εξάπλωση της επιρροής της στην περιοχή θεωρείται το καταλληλότερο εργαλείο, με βάση τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα της στρατηγικής αυτής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΥΔΑΝ

ΓΕΝΙΚΑ

Το Σουδάν είναι η τρίτη μεγαλύτερη σε έκταση χώρα της Αφρικής και ένας από τους σημαντικότερους εταίρους της Τουρκίας, με βαθιά ριζωμένους ιστορικούς, θρησκευτικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, που ανατρέχουν στα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η χώρα αυτή της βορειοανατολικής Αφρικής, συνορεύει από τα βόρεια με την Αίγυπτο, ενώ οι ανατολικές της ακτές βρέχονται από την Ερυθρά θάλασσα. Η σημαντική γεωστρατηγική θέση της σχετίζεται με την ευκολία πρόσβασης στην Ερυθρά Θάλασσα. Μέσω της θάλασσας αυτής διακινείται μεγάλο μέρος του παγκόσμιου εμπορίου, γεγονός που την καθιστά κομβική υδάτινη αρτηρία, καθώς και περιοχή διηπειρωτικής αλληλεπίδρασης (Αφρικής και Ασίας), με δυνατότητα επηρεασμού των διεθνών σχέσεων και των παγκόσμιων ισορροπιών (Νταβούτογλου 2010). Γι' αυτόν το λόγο, τόσο η Τουρκία όσο και άλλες χώρες επιδιώκουν να εντάξουν το Σουδάν στη σφαίρα επιρροής τους, μετατρέποντας την περιοχή αυτή σε ένα πεδίο διευρυμένου γεωπολιτικού ανταγωνισμού.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΟΥΔΑΝ

Η Τουρκία ήταν από τις πρώτες χώρες που ανέπτυξαν διπλωματικές επαφές με το Σουδάν ιδρύοντας πρεσβεία στο Χαρτούμ αμέσως μετά την ανεξαρτητοποίηση της χώρας το 1956. Το ενδιαφέρον της Άγκυρας για αυτό το κράτος της Αφρικής, αποδεικνύεται στην πράξη από τις πολυάριθμες, εκατέρωθεν, υψηλού επιπέδου επισκέψεις, καθώς και από τις διμερείς συμφωνίες συνεργασίας που εξασφαλίζουν την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Από οικονομικής άποψης, το συνολικό ποσό των έργων υποδομής και των άμεσων επενδύσεων που πραγματοποίησαν μέχρι σήμερα οι τουρκικές εταιρείες στο Σουδάν ανέρχεται σε 650 εκατομμύρια δολάρια, ενώ εξίσου εντυπωσιακή είναι η ανάπτυξη του διμερούς εμπορίου (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019). Τα κυριότερα εξαγωγίμα προϊόντα της Τουρκίας προς το Σουδάν είναι ηλεκτρικά μηχανήματα, εγκαταστάσεις χάλυβα, υποπροϊόντα αυτοκινήτων, λέβητες, πλαστικά και υφάσματα, ενώ κατ' αντιστοιχία προϊόντα εισαγωγών αποτελούν τα φρούτα, η

ζάχαρη, το λάδι και το βαμβάκι. Οι δύο χώρες συνεργάζονται συστηματικά στους τομείς της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των αγροτικών βιομηχανιών, ενώ όπως έχει προαναφερθεί, ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού δραστηριοποιείται στο Σουδάν, κυρίως μέσω της παροχής επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας στη περιοχή του Νταρφούρ (TIKA 2019).

Η ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΕΡΝΤΟΓΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΝΗΣΙ ΣΟΥΑΚΙΝ

Η αλληλεπίδραση και η αμφίδρομη συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και Σουδάν απέκτησε μία ιδιαίτερη δυναμική, αμέσως μετά την επίσημη επίσκεψη που πραγματοποίησε ο Τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν στο Χαρτούμ, το Δεκέμβριο του 2017. Η ατζέντα των επαφών περιλάμβανε την υπογραφή ιστορικών συμφωνιών και την ανάπτυξη σημαντικών δράσεων με προοπτικές άμεσης υλοποίησης. Μεταξύ των 13 συμφωνιών που υπεγράφησαν κατά τη διάρκεια αυτής της επίσκεψης, ξεχώρισε μία συμφωνία για την ενοικίαση στην Τουρκία του νησιού Σουακίν, το οποίο αποτέλεσε πρώην κτήση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Torchi 2017).

Το νησί Σουακίν βρίσκεται σε στρατηγικό σημείο στην Ερυθρά Θάλασσα και αποτελεί σταυροδρόμι μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και του μεγαλύτερου λιμανιού του Σουδάν. Επί της νήσου υπάρχουν ακόμα και σήμερα ερείπια της οθωμανικής εποχής, ενώ κατά το παρελθόν η ευρύτερη περιοχή του λιμανιού του Σουακίν χρησιμοποιήθηκε από Μουσουλμάνους προσκυνητές, οι οποίοι ταξίδευαν από την Αφρική και τη Μεσόγειο προς τη Μέκκα. Αν και η αρχική συμφωνία ενοικίασης του νησιού προέβλεπε να εξυπηρετεί αποκλειστικά εμπορικούς και τουριστικούς σκοπούς, σύντομα αναπτύχθηκε φημολογία περί τουρκικών σχεδίων οικοδόμησης ναυτικών εγκαταστάσεων με απώτερο στόχο την εξασφάλιση από την Άγκυρα στρατιωτικής παρουσίας στην Ερυθρά Θάλασσα. Οι αρχικές υπόνοιες σύντομα απέκτησαν αντικειμενική διάσταση, μετά από δηλώσεις Σουδανών αξιωματούχων, οι οποίοι υποστήριξαν ότι η συμφωνία αυτή θα μπορούσε να καταλήξει σε μία κάποιας μορφής στρατιωτική συνεργασία (Amin 2018). Το σενάριο της στρατιωτικής χρήσης του νησιού Σουακίν επιβεβαιώθηκε πλήρως σε μεταγενέστερη επίσκεψη του Τούρκου Υπουργού Άμυνας στο Σουδάν, η οποία έλαβε χώρα το Νοέμβριο του 2018 (Ozer 2018).

Όπως ήταν αναμενόμενο, η συμφωνία της Τουρκίας με το Σουδάν για την ενοικίαση του νησιού Σουακίν και η ενδεχόμενη μελλοντική του χρήση για στρατιωτικούς σκοπούς κινητοποίησε τα κράτη της περιοχής. Η ανακοίνωση της συμφωνίας γέννησε έντονες περιφερειακές αντιδράσεις, καθώς θεωρήθηκε ως μέρος μίας ευρύτερης γεωπολιτικής σύμπραξης μεταξύ Τουρκίας, Κατάρ και Ιράν από τη μία πλευρά, εναντίον της Αιγύπτου, της Σαουδικής Αραβίας και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων, από την άλλη. Η διείσδυση της Άγκυρας στο Σουδάν αλλά και στην ευρύτερη περιοχή προκαλεί κυρίως τα αντανάκλαστα της Σαουδικής Αραβίας, η οποία εκλαμβάνει αυτή τη διακρατική σχέση αφενός ως ευθεία απειλή, αφετέρου ως εμπόδιο στην υλοποίηση των τουριστικών και επενδυτικών της σχεδίων στις ανατολικές ακτές της Ερυθράς θάλασσας (Mazel 2018).

ΤΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΟΜΑΡ ΜΠΑΣΙΡ

Τον Απρίλιο του 2019 ο επί 30 ετών πρωθυπουργός και Πρόεδρος του Σουδάν Ομάρ Μπασίρ²⁵ ανετράπη με στρατιωτικό πραξικόπημα και τη διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε μεταβατικό στρατιωτικό συμβούλιο. Οι νέες εξελίξεις δημιούργησαν αβεβαιότητα στην Άγκυρα ως προς το κομμάτι της απρόσκοπτης υλοποίησης των συμφωνιών που υπεγράφησαν μεταξύ της Τουρκίας και του έκπτωτου πλέον πρώην Προέδρου του Σουδάν. Πολλοί διεθνείς αναλυτές υποστηρίζουν ότι ο Ερντογάν έχασε έναν πιστό φίλο και συνεργάτη, ενώ η Τουρκία απώλεσε το «κλειδί» για την πύλη της Αφρικής, κάτι που προκύπτει και από τις δηλώσεις πολλών Τούρκων αξιωματούχων, οι οποίοι ανησυχούν για τη στάση που θα κρατήσει η νέα ηγεσία της χώρας (Εφημερίδα Καθημερινή 2019). Το σίγουρο είναι ότι με την ανατροπή της κυβέρνησης του Μπασίρ τα νεοοθωμανικά σχέδια της Άγκυρας στο Σουδάν δέχονται ισχυρά πλήγματα. Από τα μέχρι στιγμής δεδομένα και τη διαμορφωθείσα κατάσταση, φαίνεται να κομίζουν διπλωματικά οφέλη οι αντίπαλοι της Τουρκίας και κυρίως ο άξονας Αιγύπτου, Σαουδικής Αραβίας και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (Εφημερίδα Καθημερινή 2019). Η Σαουδική Αραβία έχει ήδη φροντίσει να αποκαταστήσει διάυλο

²⁵ Ο Ομάρ Μπασίρ (1944), είναι στρατιωτικός, πρωθυπουργός του Σουδάν από το 1989 έως το 1993 και στη συνέχεια Πρόεδρος της χώρας από το 1993 έως το 2019, οπότε και ανατράπηκε. Κατέλαβε την εξουσία με στρατιωτικό πραξικόπημα και κατηγορείται από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για εγκλήματα πολέμου στο Νταρφούρ.

επικοινωνίας με τη νέα στρατιωτική ηγεσία και εργαλειοποιώντας την οικονομική της ισχύ, επιχειρεί να αμβλύνει την επιρροή που ασκεί η Τουρκία στο Σουδάν (Defense point 2019).

Απεναντίας, η Άγκυρα υποστηρίζει ότι η ανατροπή του Προέδρου Μπασίρ δεν θα επιφέρει σημαντικές διαφορές στη στρατηγική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών, και αυτό, γιατί η αλληλεπίδραση μεταξύ Τουρκίας και Σουδάν δεν περιορίζεται σε επιφανειακούς δεσμούς ηγετών, αλλά αντικατοπτρίζει το αποτύπωμα μίας βαθύτερα θεμελιωμένης σχέσης (Daily Sabah 2019). Ο Πρόεδρος Ερντογάν λίγες ημέρες μετά την εκδήλωση του πραξικοπήματος στο Χαρτούμ δήλωσε σχετικά πως ``ευελπιστεί στη συνέχιση των βαθιά ριζωμένων δεσμών με το Σουδάν``. Παρόλ' αυτά, η αλλαγή στο Σουδάν και η ρευστότητα του πολιτικού σκηνικού στη χώρα καθιστά τις υπάρχουσες διμερείς συμφωνίες με την Τουρκία έωλες, στοιχειοθετώντας ένα ακανθώδες ζήτημα που σαφέστατα θα τεθεί σε μελλοντική διαβούλευση (Bulut 2019).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Αίγυπτος είναι μία από τις πιο πολυπληθείς χώρες της Αφρικής, με πληθυσμό που αναμένεται να προσεγγίσει τα 100.000.000 κατοίκους τα επόμενα χρόνια. Η σημασία της γίνεται εύκολα αντιληπτή, αν συνυπολογίσει κανείς τη μακραίωνη ιστορία της, αλλά και την εξέχουσα γεωστρατηγική της θέση που την καθιστά σταυροδρόμι μεταξύ Αφρικής και Μέσης Ανατολής. Η χώρα αυτή αποτελεί τον αδιαμφισβήτητο ηγέτη του Αραβικού κόσμου με την έδρα του Αραβικού Συνδέσμου να βρίσκεται στο Κάιρο, ενώ ταυτόχρονα συμμετέχει στην Αφρικανική Ένωση με το νυν πρόεδρό της να προεδρεύει αυτής για το έτος 2019. Η επιρροή της Αιγύπτου στην αφρικανική ήπειρο αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής είναι διακριτή, ενώ τα τελευταία χρόνια οι εξαγωγές των αιγυπτιακών προϊόντων καταγράφουν σημαντική αύξηση, σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Εμπορίου και Βιομηχανίας της χώρας (Ναυτεμπορική 2019).

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι τουρκοαιγυπτιακές σχέσεις διέπονται από ισχυρούς θρησκευτικούς, ιστορικούς και πολιτιστικούς δεσμούς, ενώ για κάποιους αιώνες η Αίγυπτος αποτέλεσε μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και χώρα – κλειδί των οθωμανικών πολιτικών για την Αφρική, τη Μέση Ανατολή, την Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό (Νταβούτογλου 2010). Αν και η στρατηγική συμμαχία μεταξύ των δύο χωρών αποτέλεσε ανέκαθεν πάγια στόχευση για την Άγκυρα, εντούτοις οι διμερείς σχέσεις Τουρκίας και Αιγύπτου χαρακτηρίστηκαν από πολύ τεταμένες περιόδους τον 20^ο αιώνα με μικρές μόνο περιόδους εκτόνωσης της έντασης, μία κατάσταση η οποία συνεχίζεται μέχρι και σήμερα.

Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο και κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του Αιγύπτιου Πρόεδρου Νάσερ²⁶ (Gamal Abdel Nasser), οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών επιδεινώθηκαν δραματικά, εξαιτίας του δυτικού προσανατολισμού της

²⁶ Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ (1918 – 1970), ήταν ο δεύτερος Πρόεδρος της Αιγύπτου, ο οποίος εισήγαγε εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις και ήταν εξαιρετικά δημοφιλής στον αραβικό κόσμο.

Τουρκίας. Ο Νάσερ θεωρούσε το δυτικό συνασπισμό απειλή για τον αραβικό κόσμο και τον αραβικό εθνικισμό, ο οποίος τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 στοιχειοθετούσε ένα ενεργό, επιθετικό και φιλόδοξο κίνημα (Νταβούτογλου 2010). Η αναγνώριση από την Τουρκία του κράτους του Ισραήλ και η δέσμευση της Άγκυρας σε μία «μυστική περιφερειακή συμμαχία» με το Τελ Αβίβ οδήγησε σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση των σχέσεων Τουρκίας και Αιγύπτου.

Μετά το 2002 και την ανάληψη της εξουσίας από το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Ερντογάν, η Τουρκία προσπάθησε να επανασυστήσει τις σχέσεις της με τις χώρες της Βόρειας Αφρικής. Εκμεταλλευόμενη δε την αλυσιδωτή εξέγερση στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, η οποία χαρακτηρίστηκε ως Αραβική Άνοιξη, επιχείρησε να προωθήσει το τουρκικό πολιτικό οικονομικό μοντέλο στα αραβομουσουλμανικά κράτη, ούτως ώστε να επεκτείνει την ηγεμονία της και να αυξήσει την περιφερειακή της επιρροή (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Στην περίπτωση της Αιγύπτου, η ανατροπή του Χόσνι Μουμπάρακ το Φεβρουάριο του 2011 έφερε στην εξουσία τον Μοχάμεντ Μόρσι²⁷, μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, με τον οποίο ο Ερντογάν διατηρούσε άριστες σχέσεις. Μάλιστα ο Τούρκος Πρόεδρος ήταν ο πρώτος ηγέτης που πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στο Κάιρο, ενώ παράλληλα συμφωνήθηκε η χορήγηση δανείου 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων από την Τουρκία, με τον τότε Αιγύπτιο Πρόεδρο να εκθειάζει τις σχέσεις των δύο χωρών (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Η τότε στρατηγική της Τουρκίας στόχευε στη δημιουργία μίας σουνιτικής ζώνης επιρροής στην ευρύτερη περιοχή της Βόρειας Αφρικής, μέσω της υποστήριξης των πολιτικών κομμάτων που σχετίζονταν με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και το μετριοπαθές Ισλάμ (Koruturk 2012).

Οι στενοί δεσμοί της Τουρκίας με την Αίγυπτο διήρκεσαν μέχρι το 2013, οπότε το Κόμμα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας του Μοχάμεντ Μόρσι απομακρύνθηκε από την εξουσία μετά από στρατιωτικό πραξικόπημα. Πρωταγωνιστικό ρόλο στην ενορχήστρωση του πραξικοπήματος διαδραμάτισε ο Στρατηγός Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι²⁸, ο οποίος μετέπειτα εξελέγη Πρόεδρος της

²⁷ Ο Μοχάμεντ Μόρσι (1951 – 2019), ήταν ο πέμπτος κατά σειρά Πρόεδρος της Αιγύπτου ο οποίος ανέλαβε την εξουσία της χώρας το 2012 και ανετράπη από το στρατό το 2013. Υπήρξε ηγετικό μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας.

²⁸ Στρατηγός Σίσι (1954), Αιγύπτιος στρατιωτικός και Πρόεδρος της χώρας από το 2014.

χώρας, όπου και παραμένει μέχρι και σήμερα. Πολλοί αναλυτές διαπιστώνουν, ότι στις σχέσεις μεταξύ Σίσι και Ερντογάν υπάρχει ένα σημαντικό χάσμα, απότοκο της διαφορετικής κοσμοθεωρίας και ιδεολογικής αφετηρίας μεταξύ των δύο ισχυρών ηγετών των πολυπληθέστερων χωρών του σουνιτικού κόσμου (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

Αυτή η διάσταση απόψεων μεταξύ των δύο ηγετών, η οποία αποδεικνύεται με τις εκατέρωθεν, δριμείες, προσωπικές φραστικές επιθέσεις έχει συμπαρασύρει στο ναδίρ το σύνολο των διακρατικών επαφών μεταξύ Τουρκίας και Αιγύπτου. Ο εκνευρισμός της Άγκυρας εντείνεται ακόμα περισσότερο μετά τις τριμερείς συνεργασίες Ελλάδας – Κύπρου – Αιγύπτου, οι οποίες ολοένα και εμβαθύνονται τα τελευταία χρόνια, εστιαζόμενες κυρίως στο ενεργειακό και στο στρατιωτικό πεδίο. Από την άλλη μεριά, η Αίγυπτος ανησυχεί για την αυξανόμενη ανάμειξη της Τουρκίας στη Λιβύη, μέσω της οποίας προκαλείται γενικευμένη αποσταθεροποίηση στη Βόρεια Αφρική. Το Κάιρο κατηγορεί της Άγκυρα ότι υποδαυλίζει την αναταραχή στη Λιβύη υποστηρίζοντας τους εκεί Αδελφούς Μουσουλμάνους, και με αυτόν τον τρόπο υπονομεύει την εθνική ασφάλεια της Αιγύπτου αλλά και τη σταθερότητα στην ευρύτερη περιοχή.

Η ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΟΑΙΓΥΠΤΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση προκύπτει ότι η αναθεωρητική ηγεμονική προσέγγιση της Τουρκίας σε διάφορες χώρες της Αφρικής δεν έχει την ίδια επιτυχία στην περίπτωση της Αιγύπτου. Η προώθηση του τουρκικού πολιτικού μοντέλου ως μία τακτική ηγεμονισμού απέτυχε μετά την Αραβική Άνοιξη και αντιμετώπιστηκε με καχυποψία, καθώς η κυρίαρχη αντίληψη μεταξύ των Αιγυπτίων πρεσβεύει την υιοθέτηση ενός αιγυπτιακού μοντέλου διακυβέρνησης (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016).

Σαφέστατα η ιστορική κληρονομιά της Αιγύπτου ως ηγέτιδα του Αραβικού κόσμου δημιουργεί προβλήματα στη σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Άγκυρας (Τζιάρρας 2013). Η επανεμφάνιση μίας ισχυρής Αιγύπτου στη διεθνή σκακιέρα θα αναχαιτίσει σε μεγάλο βαθμό την επιρροή της Τουρκίας και θα προκαλέσει πιθανότατα τη σύγκρουση μεταξύ αυτών των δύο χωρών, με έπαθλο την κεφαλαιοποίηση της υπεροχής και την κατάκτηση της περιφερειακής εξουσίας, στο

υποσύστημα της Βόρειας Αφρικής και Ανατολικής Μεσογείου. Είναι σαφές ότι όπως οι Τούρκοι έτσι και οι Αιγύπτιοι έχουν μία βαθιά αίσθηση υπερηφάνειας για την παρελθούσα ηγεσία τους, ενώ και οι δύο κοινωνίες διακατέχονται από μία αίσθηση φυσικού δεσμού με την περιφέρεια, θεωρώντας ότι τούς ανήκει δικαιωματικά μία ηγετική θέση (Younis 2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10^ο: Η ΑΝΑΜΕΙΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟ ΛΙΒΥΚΟ ΕΜΦΥΛΙΟ

ΓΕΝΙΚΑ

Ενδεικτικό του ενδιαφέροντος της Τουρκίας για την αφρικανική ήπειρο αποτελεί η ενεργή εμπλοκή της στον αιματηρό Λιβυκό εμφύλιο πόλεμο. Η Λιβύη αποτελεί μία χώρα την οποία η Άγκυρα επιχείρησε να προσεταιρισθεί από την εποχή του καθεστώτος Καντάφι, ευελπιστώντας σε μελλοντικά πολιτικοοικονομικά οφέλη. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός της βράβευσης του Ερντογάν στην Τρίπολη το 2010, καθώς και η σημαντική οικονομική βοήθεια που δόθηκε στη χώρα υπό τύπου δωρεάς (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016). Η Τουρκία επένδυσε στην ανάπτυξη στενών σχέσεων με τις φιλο - ισλαμικές κυβερνήσεις στη Βόρειο Αφρική, στοχεύοντας στη δημιουργία μίας σουνιτικής μουσουλμανικής ζώνης ενταγμένης στη σφαίρα επιρροής της. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται από την τουρκική κυβέρνηση η υποστήριξη του «μετριοπαθούς ισλάμ» καθώς και των πολιτικών κομμάτων που σχετίζονται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα (Koruturk 2012).

ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΕΣ ΠΑΡΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Λιβύη διεξάγεται μεταξύ των επίσημων στρατιωτικών δυνάμεων (GNA) και του Εθνικού Στρατού (LNA) που υποστηρίζονται από δύο αντίπαλες κυβερνήσεις. Η μία εδρεύει στην Τρίπολη, έχει ηγέτη τον Φαγιέζ Αλ Σαράχ²⁹ (Fayez Al Sarraj) και είναι διεθνώς αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ, και η άλλη εδρεύει στην ανατολική πόλη Τομπρούκ και υποστηρίζεται από τον Στρατηγό Χαλίφα Χαφτάρ³⁰ (Khalifa Haftar). Στον πόλεμο αυτό έχουν ήδη εμπλακεί πολλές ξένες δυνάμεις μετατρέποντας σταδιακά τη σύγκρουση σε ένα “proxy war”³¹ μεταξύ Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων – Σαουδικής Αραβίας – Αιγύπτου από τη μία, και Τουρκίας – Κατάρ από την άλλη. Παρά το εμπάργκο πώλησης όπλων προς τη Λιβύη που επιβλήθηκε το 2011, η Άγκυρα παρέχει σημαντική στρατιωτική υποστήριξη στην Κυβέρνηση Εθνικής

²⁹ Φαγιέζ Αλ Σαράχ (1960), Πρωθυπουργός της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης ως αποτέλεσμα της συμφωνίας που υπεγράφη στις 17 Δεκεμβρίου 2015.

³⁰ Χαλίφα Χαφτάρ (1943), Επικεφαλής του Εθνικού Στρατού της Λιβύης (LNA).

³¹ Πόλεμος δια αντιπροσώπων ή διαμεσολαβητικός πόλεμος.

Ενότητας του Φαγιέζ Αλ Σαράχ, μέσω μεταφοράς εξειδικευμένου στρατιωτικού προσωπικού, τεθωρακισμένων οχημάτων και στρατιωτικών μη επανδρωμένων αεροσκαφών.

ΤΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗ ΛΙΒΥΗ

Η ανάμειξη της Τουρκίας στο Λιβυκό εμφύλιο έχει σαφή ιδεολογική διάσταση, εξαιτίας των στενών σχέσεων που διατηρεί με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η υποστήριξη της Άγκυρας, στην ισλαμικών καταβολών Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, αποτελεί μία ξεκάθαρη απόφαση της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία προκαλεί τα αντανάκλαστα διάφορων διεθνών δρώντων. Η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Σαουδική Αραβία χαρακτηρίζουν τους Αδελφούς Μουσουλμάνους ως τρομοκρατική οργάνωση και καταδικάζουν απερίφραστα την αμέριστη στρατιωτική και οικονομική βοήθεια που τους παρέχεται από την Τουρκία και το Κατάρ. Η συγκεκριμένη ιδεολογική αντίθεση μεταξύ αυτών των ισχυρών συνασπισμών κρατών έχει αναβαθμίσει τη σύγκρουση στη Λιβύη ως έναν σημαντικό περιφερειακό πόλεμο συμφερόντων. Από την άλλη μεριά, η συνεχής υποστήριξη της Τουρκίας στον Φαγιέζ Αλ Σαράχ και τους πολιτοφύλακές του έχει λάβει τα χαρακτηριστικά της αμοιβαίας εξάρτησης. Οι ισλαμιστές χρειάζονται την υποστήριξη της Άγκυρας για να αμυνθούν έναντι των δυνάμεων του Στρατηγού Χαφτάρ, ενώ η Τουρκία χρειάζεται τους Ισλαμιστές για να έχει ελπίδα μελλοντικής παρουσίας στη χώρα αυτή.

Μία άλλη σημαντική παράμετρος που επιτάσσει την τουρκική εμπλοκή στη Λιβύη σχετίζεται με την εκμετάλλευση των πλούσιων αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει αυτή η αφρικανική χώρα. Ο τούρκος Πρόεδρος Ερντογάν, εκμεταλλεζόμενος τον εσωτερικό διχασμό και την έλλειψη δημοκρατικών θεσμών, προσπαθεί να εδραιώσει στη Λιβύη μία ιδιότυπη ηγεμονία και μέσω του καθεστώτος της Τρίπολης να αποκτήσει πρόσβαση στα αποθέματα των υδρογονανθράκων της χώρας. Η οικονομική διάσταση της ανάμειξης της Άγκυρας στα δρώμενα της Λιβύης γίνεται ακόμα μεγαλύτερη, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός της πρότερης δραστηριοποίησης μεγάλων τουρκικών κατασκευαστικών εταιρειών από την εποχή του Καντάφι.

Επιπροσθέτως, η Άγκυρα αναζητά στο πεδίο της Λιβύης μία πιθανή λύση για την έξοδο της από την απομόνωση στην οποία έχει περιέλθει στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ενδεχόμενη δυνητική ύπαρξη υποθαλάσσιων υδρογονανθράκων στην περιοχή ώθησε τα μεσογειακά κράτη (Ελλάδα, Αίγυπτος, Ισραήλ, Κύπρος) στο σχηματισμό συμφωνιών, με την Τουρκία να αναζητά εναγωνίως συμμάχους σε αυτήν την περιφερειακή διαμάχη. Η προσέγγιση του Ερντογάν στη Λιβύη προσβλέπει, μεταξύ άλλων, στην ενδεχόμενη διμερή οριοθέτηση ΑΟΖ, κάτι το οποίο επηρεάζει ολιστικά τα ζωτικά ελληνικά συμφέροντα και στοιχειοθετεί παράλληλα κατάφορη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου³².

Από την παραπάνω ανάλυση τεκμαίρεται ότι η ανάμειξη της Τουρκίας στα τεκταινόμενα στη Βόρειο Αφρική θα συνεχίσει να υφίσταται και στο μέλλον. Μέσω της δυναμικής της παρουσίας στη Λιβύη, αφενός αποκτά ένα διεθνές πεδίο επιρροής στα βάθη της Αφρικής, αφετέρου δικαίωμα λόγου στις ισορροπίες της Μεσογείου (Νταβούτογλου 2010). Η Μεσόγειος υπήρξε κοιτίδα των σημαντικότερων πολιτισμών στην ιστορία της ανθρωπότητας και περιοχή διηπειρωτικής αλληλεπίδρασης, για την οποία η Άγκυρα επιθυμεί πάντα να έχει λόγο. Η άσκηση επιρροής και η εμφατική παρουσία της Τουρκίας στις μεσογειακές χώρες εξασφαλίζει σε μεγάλο βαθμό αυτήν τη στρατηγική επιδίωξη.

³² Η ενδεχόμενη διμερής οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης παραβλέπει το αναφαίρετο δικαίωμα σε ΑΟΖ των ελληνικών νησιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο: ΟΙ ΔΙΜΕΡΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ - ΑΛΓΕΡΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Λαϊκή Δημοκρατία της Αλγερίας είναι ένα μεσογειακό κράτος και ταυτόχρονα η μεγαλύτερη σε έκταση χώρα της Αφρικής αλλά και του αραβικού κόσμου. Η περιοχή αυτή της βορειοδυτικής Αφρικής ήταν μέρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για περίπου τρεις αιώνες, γνωστή ως οθωμανική Αλγερία, ενώ από το 1830 έως το 1962 αποτέλεσε γαλλική αποικία. Για περίπου 20 χρόνια, στον προεδρικό θώκο της χώρας βρισκόταν ο Αμντελαζίζ Μπουτεφλίκα³³, ο οποίος παραιτήθηκε τον Απρίλιο του 2019, για να τον διαδεχθεί ο μεταβατικός Πρόεδρος Αμπντελκαντέρ Μπενσαλάχ³⁴. Σε πολιτικό επίπεδο, η Αλγερία χαρακτηρίζεται από αξιοσημείωτη σταθερότητα σε αντιδιαστολή με την ευρύτερη περιοχή, αφού με εξαίρεση κάποιων σποραδικών διαδηλώσεων, η χώρα παρέμεινε σχεδόν ανεπηρέαστη την περίοδο της Αραβικής Άνοιξης. Στο οικονομικό πεδίο, η Αλγερία κατέχει σημαντική ποσότητα φυσικού αερίου και πετρελαϊκών κοιτασμάτων, γεγονός που την καθιστά μία από τις μεγαλύτερες οικονομίες στην περιοχή.

ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΑΛΓΕΡΙΑ

Όπως προαναφέρθηκε, η Αλγερία εντάχθηκε στη γαλλική σφαίρα επιρροής για περισσότερα από 100 χρόνια ούσα γαλλική αποικία. Αυτή η βαριά σκιά του αποικιακού παρελθόντος επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις σύγχρονες γαλλοαλγερινές σχέσεις, καθιστώντας τις εξαιρετικά ευαίσθητες σε κάθε επίπεδο. Το Παρίσι αποστασιοποιείται σκόπιμα από τα τεκταινόμενα στο Αλγέρι, καθώς φοβάται να μη θεωρηθεί η οποιαδήποτε κίνησή του ως εξωγενής παρέμβαση (Εφημερίδα Το Βήμα 2019). Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία δείχνει να εκμεταλλεύεται την αποστασιοποίηση της Γαλλίας προσβλέποντας στην αύξηση της επιρροής της σε αυτή τη χώρα της Αφρικής. Στο πλαίσιο της ολοένα μεταβαλλόμενης ισορροπίας δυνάμεων στον αραβικό κόσμο, οι διαμορφωτές της

³³ Αμντελαζίζ Μπουτεφλίκα, ο μακροβιότερος Πρόεδρος της Αλγερίας. Κυβέρνησε τη χώρα από το 1999 έως το 2019. Εξελέγη Πρόεδρος με το 74% των ψήφων καθώς και με την υποστήριξη του στρατού.

³⁴ Αμπντελκαντέρ Μπενσαλάχ, είναι ο νυν αρχηγός κράτους της Αλγερίας από τον Απρίλιο του 2019. Ο Μπενσαλάχ θα κυβερνούσε για περίοδο 90 ημερών μετά την οποία ορίστηκε να διεξαχθούν νέες προεδρικές εκλογές. Μετά την ακύρωση των εκλογών εξακολουθεί να ασκεί τα καθήκοντα του Προέδρου μέχρι και σήμερα.

τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στρέφονται στην αναζήτηση νέων συμμάχων στην περιοχή (AlJazeera 2019). Η Αλγερία στοιχειοθετεί για την Τουρκία έναν σταθερό σύμμαχο που μέσω της προσέγγισής του, αίρεται η απομόνωσή της στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής [Middle East and North Africa region (MENA)]³⁵.

Η βαρύτητα που δίνει η Άγκυρα στην εμπάθυνση των σχέσεων της με το Αλγέρι αποδεικνύεται από τις πολυάριθμες επισκέψεις Τούρκων αξιωματούχων στη χώρα. Η αρχή έγινε από τον Τούρκο πρωθυπουργό Τουργκούτ Οζάλ, ο οποίος επισκεπτόμενος το Αλγέρι το 1985, επιχείρησε να εξομαλύνει τις τεταμένες εκείνα τα χρόνια διμερείς σχέσεις. Αφορμή του παγώματος των επαφών των δύο κρατών τον 20^ο αιώνα στάθηκε η αρνητική ψήφος της Τουρκίας σε ψηφοφορία στα Ηνωμένα Έθνη, η οποία αφορούσε στην ανεξαρτησία της Αλγερίας. Η κατάσταση αυτή έχει ανατραπεί πλήρως στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Οι δύο χώρες έχουν ανοιχτούς διπλωματικούς διαύλους, ενώ ο νυν Πρόεδρος της Τουρκίας έχει επισκεφτεί την Αλγερία τέσσερις φορές τα τελευταία 15 χρόνια (ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019).

Η ολοένα και αυξανόμενη διείσδυση της Τουρκίας στην Αλγερία έχει αναμφισβήτητα οικονομικές προεκτάσεις. Η Αλγερία είναι ένας από τους κορυφαίους εμπορικούς εταίρους της Άγκυρας, με την ενέργεια και τις κατασκευές να αποτελούν τους βασικούς πυλώνες των οικονομικών σχέσεων. Αυτή η χώρα της Αφρικής στοιχειοθετεί τον τέταρτο προμηθευτή φυσικού αερίου για την Τουρκία μετά τη Ρωσία, το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν, συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην πολύπλευρη ενεργειακή κάλυψη των αναγκών της γειτονικής μας χώρας (ΥΠΕΞ Τουρκίας 2019). Λόγω της σχετικής πολιτικής σταθερότητας, οι τουρκικές εταιρείες έχουν βρει τις αγορές της Αλγερίας ιδιαίτερα ελκυστικές, με τις τουρκικές επιχειρήσεις να κατέχουν συμβάσεις και έργα αξίας πάνω από έξι δισεκατομμύρια ευρώ (AlJazeera 2019). Το φάσμα των δραστηριοτήτων τους περιλαμβάνει την ανέγερση κατοικιών, νοσοκομείων, φραγμάτων, αυτοκινητοδρόμων, σιράγγων και λιμανιών. Επιπροσθέτως, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Προέδρου

³⁵ MENA, είναι ένα αρκτικόλεξο που αναφέρεται στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Ο όρος καλύπτει μία εκτενή περιοχή που εκτείνεται από το Μαρόκο έως το Ιράν και είναι σχεδόν συνώνυμο με τον όρο της Μεγάλης Μέσης Ανατολής.

Ερντογάν το 2018, δύο τουρκικές εταιρείες υπέγραψαν συμβόλαιο με κρατική εταιρεία της Αλγερίας, η οποία δραστηριοποιείται στους τομείς της ενέργειας και των χημικών, για την κατασκευή εργοστασίου παραγωγής πολυπροπυλενίου στην περιοχή των Αδάνων της νοτιοανατολικής Τουρκίας (Hellas Journal 2018).

Μία ακόμα σημαντική παράμετρος της δυνητικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών αφορά στο στρατιωτικό επίπεδο. Η Αλγερία έχει τον μεγαλύτερο αμυντικό προϋπολογισμό στην Αφρική (10,3 δις δολάρια) και είναι ένας από τους δέκα πρώτους εισαγωγείς στρατιωτικού υλικού παγκοσμίως (Arabnews 2019). Αν και κατά κύριο λόγο οι στρατιωτικές της ανάγκες καλύπτονται από τη Ρωσία, φαίνεται ότι το Αλγέρι επιθυμεί την εύρεση εναλλακτικών παρόχων αμυντικού υλικού. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αναβάθμιση της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας καθιστά την Άγκυρα έναν εν δυνάμει υποψήφιο εξαγωγέα οπλικών συστημάτων σε αυτήν τη χώρα της Αφρικής. Το εν λόγω θέμα, έχει απασχολήσει τις ηγεσίες των δύο κρατών, με τις πιθανότητες να συγκλίνουν στην προοπτική σύναψης στρατιωτικής συνεργασίας στο εγγύς μέλλον (Arabnews 2019).

Εκτός από σύμμαχος της Τουρκίας, η Αλγερία εντάσσεται στη σφαίρα επιρροής του Ιράν, το οποίο θεωρεί τη χώρα ως ένα προπύργιο προώθησης των συμφερόντων του στη Μεσόγειο Θάλασσα και στη Βόρειο Αφρική. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι η Άγκυρα, η Τεχεράνη και το Αλγέρι μοιράζονται κάποιες κοινές ανησυχίες αναφορικά με μία μεγάλη γκάμα θεμάτων που ταλανίζουν την ευρύτερη περιοχή, όπως π.χ. η γενικευμένη κρίση στη Συρία. Στο πλαίσιο αυτό, η Τουρκία ευελπιστεί για την ενίσχυση αυτής της διευρυμένης συμμαχίας, μιας και οι σχέσεις της με τα υπόλοιπα κράτη της Βόρειας Αφρικής δείχνουν να επιδεινώνονται.

Οι συνεχιζόμενες περιφερειακές αναταράξεις στο υποσύστημα της MENA έχουν δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την προσέγγιση των δύο χωρών. Οι πολιτικές ήπιας ισχύος που εφαρμόζει η Άγκυρα στη Βόρεια Αφρική, κυρίως μέσω της ΤΙΚΑ, έχουν επηρεάσει επί τα βελτίω το θυμικό και την αντίληψη των Αλγερινών, οι οποίοι δείχνουν να ανακαλύπτουν εκ νέου το οθωμανικό τους παρελθόν. Πλέον, υφίστανται εκατέρωθεν τουριστικές ροές, ενώ ένας προσεκτικός επισκέπτης στην Αλγερία θα παρατηρήσει ότι η χώρα προσομοιάζει

με την Τουρκία στα τέλη της δεκαετίας του 80. Το δημοκρατικό πολιτικό μοντέλο της Τουρκίας, προσαρμοσμένο σε ένα μουσουλμανικό πλαίσιο, φαίνεται να έχει απήχηση σε αυτή τη χώρα της Αφρικής, με την οποία ήδη υπάρχει μία αξιόπιστη, αμφίδρομη εταιρική σχέση. Λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα, αλλά και τις συνεχείς μεταβολές των συσχετισμών στην ασταθή περιοχή της Βόρειας Αφρικής, γίνεται αντιληπτό ότι η Τουρκία δε θα επιτρέψει την άφεση της Αλγερίας στα χέρια ανταγωνιστικών, περιφερειακών και παγκόσμιων δυνάμεων (Arab News 2019)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 12^ο: ΟΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η μεταψυχροπολεμική υψηλή στρατηγική της Τουρκίας στηρίχθηκε στην ανάπτυξη της ήπιας ισχύος³⁶. Χρησιμοποιώντας αυτό το μεθοδολογικό εργαλείο η Άγκυρα φιλοδοξεί να πραγματοποιήσει τις ηγεμονικές της επιδιώξεις, μέρος των οποίων αποτελεί και η διείσδυσή της στην Αφρική. Τα τελευταία χρόνια, η Τουρκία επιχειρεί με συστηματικό τρόπο να μεταλλάξει το θυμικό των αφρικανικών λαών υπέρ αυτής, αναλαμβάνοντας ένα ρόλο ρυθμιστή των εξελίξεων και εγγυητή της ευημερίας σε πολλές περιοχές της αφρικανικής ηπείρου. Η οπτική αυτή απεικονίζεται ξεκάθαρα σε δηλώσεις του πρώην προέδρου της χώρας Abdullah Gull, σύμφωνα με τις οποίες «Η ξεχωριστή ιστορική, πολιτική και κοινωνική εμπειρία της Τουρκίας, μας υποχρεώνει να αναλάβουμε το ρόλο και την ευθύνη της προώθησης της ειρήνης και της ασφάλειας» (Gull 2015).

ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΙΔΕΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ

Η Τουρκία έχει πλέον εισέλθει σε μία φάση πραγμάτωσης της ναρκισσιστικής της φαντασίωσης, περί της ολικής της επαναφοράς σε μία ηγεμονική δύναμη. Για την υλοποίηση του συγκεκριμένου εγχειρήματος χρησιμοποιεί υποβοηθητικά το πολιτικό εργαλείο της ήπιας ισχύος, μέσω του οποίου διεισδύει στον οντολογικό πυρήνα των κρατών και ως ένας σύγχρονος «Δούρειος Ίππος» διακορεύει τις ηθικές και πνευματικές αντιστάσεις της κοινής γνώμης αυτών (Λίτσας 2013). Με τη στρατηγική αυτή η Άγκυρα καταφέρνει να αυξήσει την πολιτική της υπεραξία στα παγκόσμια υποσυστήματα για τα οποία ενδιαφέρεται, κομίζοντας σημαντικά οφέλη σε διάφορα επίπεδα.

Η ακολουθούμενη πολιτική της Άγκυρας στην Αφρική αποτελεί απτή εφαρμογή της νέο – οθωμανικής τουρκικής υψηλής στρατηγικής που κατατάσσει τη χώρα σε μία ηγέτιδα δύναμη με παγκόσμιο ρόλο. Με την προσπάθεια της αυτή, επιδιώκει να γίνει αρεστή μέσω της άσκησης επιρροής κυρίως στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς της ηπείρου, εφαρμόζοντας την αρχή «αφρικανικές

³⁶ Η ήπια ισχύς κατά τον Nye συνεπάγεται τη δημιουργία συνεργασιών με άλλα κράτη, χωρίς τη χρησιμοποίηση απειλών εις βάρος τους, ενώ βασίζεται στην ικανότητα να ελκύει και να πείθει.

λύσεις στα αφρικανικά προβλήματα» (Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, 2019). Η μεθοδολογία της Τουρκίας συνοψίζεται στην υιοθέτηση πολιτικών win – win³⁷, μέσω των οποίων εξυπηρετούνται οι μαξιμαλιστικοί της στόχοι αναφορικά με τη θέση της στο διεθνές σύστημα (Κουσκουβέλης και Λίτσας 2013). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Νταβούτογλου, χρησιμοποιώντας μία κλιμακούμενη αντιαποικιακή ρητορική το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας επιτρέπει τη μετεξέλιξη της από μία περιφερειακή σε μία ηγεμονική δύναμη, η οποία θα μπορέσει να εγγυηθεί και να ενισχύσει τη μετααποικιακή πορεία της Αφρικής.

Η σύγχρονη εξωτερική πολιτική της Τουρκίας δίνει μεγάλη βαρύτητα στην απόκτηση ερεισμάτων σε διάφορες σημαντικές περιοχές του πλανήτη. Για το λόγο αυτό, επιδιώκει την παρουσία της σε κομβικά σημεία ανά τον κόσμο, προκειμένου να αποκτήσει τη δυνατότητα επηρεασμού των διεθνών εξελίξεων. Η διείσδυσή της στην Αφρική εξυπηρετεί αυτήν τη στρατηγική, αφού ήδη μέσω της προσέγγισης του Σουδάν και της Σομαλίας, αποκτά πρόσβαση και προνόμια στην Ερυθρά Θάλασσα και στον κόλπο του Άντεν. Η προοπτική ίδρυσης στρατιωτικής βάσης στο Σουδανικό νησί της Ερυθράς θάλασσας Σουακίν σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες στρατιωτικές βάσεις της Σομαλίας και του Κατάρ, σχηματίζουν ένα γεωγραφικό τρίγωνο επιρροής, το οποίο παρέχει στην Άγκυρα δυνατότητες ελέγχου τόσο της Μέσης Ανατολής όσο και της ανατολικής Αφρικής (Εικόνα 11). Οι ζωτικοί αυτοί χώροι στοιχειοθετούν ναυτιλιακές οδούς ζωτικής σημασίας, καθώς μέσω αυτών διεξάγεται μεγάλο μέρος του παγκόσμιου εμπορίου, οπότε δικαίως χαρακτηρίζονται ως περιοχές διηπειρωτικής αλληλεπίδρασης (Νταβούτογλου 2010).

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΙΝΗΤΡΑ

Αναντίρρητα, το βασικότερο κίνητρο της Τουρκίας που την ωθεί στην ενίσχυση των σχέσεων της με τις αφρικανικές χώρες, σχετίζεται με την οικονομία. Ο μεγαλοϊδεατισμός και η νεοιμπεριαλιστική πολιτική του προέδρου Ερντογάν, επιβάλλει την εύρεση νέων ζωτικών χώρων και αγορών, οι οποίες θα διευκολύνουν την υλοποίηση επιχειρηματικών και επενδυτικών σχεδίων. Η οικονομική επέκταση στην Αφρική κρίνεται επιβεβλημένη, προκειμένου η Άγκυρα

³⁷ Είναι εκείνες οι πολιτικές μέσω των οποίων κομίζουν οφέλη όλοι οι εμπλεκόμενοι δρώντες.

να αποκτήσει έναν εφεδρικό τρόπο κάλυψης των ενεργειακών της αναγκών, καθώς η μονοδιάστατη προσέγγιση των θεμάτων που σχετίζονται με την ενέργεια, δημιουργεί εξαρτήσεις και περιορισμούς. Το γεγονός ότι η Τουρκική ενδοχώρα είναι σχετικά φτωχή σε πρώτες ύλες συγκριτικά με τον πληθυσμό της υποχρεώνει την Τουρκία να στραφεί στην αναζήτηση παρθένων πλουτοπαραγωγικών πηγών, οι οποίες πλεονάζουν στις Αφρικανικές χώρες (Νταβούτογλου 2010). Παρόλη την απομύζηση που υπέστη η Αφρική ως αποτέλεσμα των αποικιοκρατικών της καταβολών, ακόμα και σήμερα διαθέτει αφθονία φυσικών πόρων που αναγκαιούν στην τουρκική οικονομία, συμπεριλαμβανομένου του πετρελαίου και του φυσικού αερίου.

Σε οικονομικό επίπεδο, ο εμπορικός όγκος συναλλαγών της Τουρκίας με τις αφρικανικές χώρες ανήρχετο σε μόλις 5,4 δισεκατομμύρια δολάρια το 2003 και εκτινάχθηκε σε 23,4 δισεκατομμύρια δολάρια το 2014, γεγονός που αποτυπώνει με τον πλέον γλαφυρό τρόπο τη δυναμική της αμφίδρομης αυτής σχέσης. Σε επιχειρηματικό επίπεδο, η Αφρική αποτελεί βασικό πεδίο δραστηριοποίησης για τις τουρκικές επιχειρήσεις στους τομείς που σχετίζονται με τις κατασκευές, την ενέργεια, τον τουρισμό και τη μεταποίηση. Στον κατασκευαστικό τομέα, η τουρκική TAV κατασκεύασε και διαχειρίζεται δύο αεροδρόμια στην Τυνησία, ενώ οι Limak και Summa μόλις ολοκλήρωσαν την κατασκευή διεθνούς αερολιμένα στο Ντακάρ της Σενεγάλης. Στο Σουδάν κυριαρχεί η Yapi Merkezi, η οποία την τελευταία δεκαετία έχει ολοκληρώσει την ανέγερση δύο οδικών γεφυρών και ενός εμπορικού κέντρου στο Χαρτούμ. Παράλληλα, η ίδια εταιρεία ανέλαβε την κατασκευή υπερταχείας σιδηροδρομικής γραμμής στην Τανζανία. Συνολικά η Αφρική αντιπροσωπεύει για τον τουρκικό κατασκευαστικό κλάδο το 21% του διεθνούς κύκλου εργασιών του, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 55 δις δολάρια (Turkstat – Επεξεργασία: Γρ. ΟΕΥ Αγκύρας).

ΕΥΡΕΣΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΙΣΧΥΟΣ

Μία ακόμα παράμετρος που ερμηνεύει την ολοένα και βαθύτερη Τουρκοαφρικανική προσέγγιση αποτελεί η διάψευση των ελπίδων της Άγκυρας για ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ozkan 2010). Η Τουρκία απέκτησε καθεστώς υποψήφιας προς ένταξη χώρας μετά τη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι το Δεκέμβριο του 1999, αλλά κρίνοντας με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, η

ευρωπαϊκή της προοπτική φαίνεται να παραπέμπεται στις καλένδες³⁸. Ειδικότερα μετά την ανάληψη της εξουσίας από τον Ερντογάν, το κεμαλικό όνειρο ενσωμάτωσης της Τουρκίας στη Δύση ανάγεται πλέον σε ουτοπία. Ο ίδιος ο Πρόεδρος της χώρας σε ομιλία του το 2016 δήλωσε χαρακτηριστικά ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζεται περισσότερο την Τουρκία, από ότι η Άγκυρα τις Βρυξέλλες.

Η διαμορφούμενη κατάσταση υποχρεώνει τη γείτονα χώρα να επαναπροσδιορίσει τις περιοχές επιρροής της, να διευρύνει τις διεθνείς επιλογές της και να προσανατολιστεί στην εύρεση εναλλακτικών κέντρων ισχύος που θα ενισχύσουν το ηγεμονικό της προφίλ. Με βάση αυτήν την οπτική, η αλληλεπίδραση με τις αφρικανικές χώρες αφενός καλύπτει ως ένα σημείο το κενό που δημιουργεί η αποστασιοποίηση από την Ευρώπη, αφετέρου προδίδει την ευελιξία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία αποφεύγει με κάθε τρόπο τον μονοδιάστατο προσδιορισμό του διεθνή ρόλου της χώρας (Νταβούτογλου 2010).

ΙΣΧΥΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΟΝ ΟΗΕ

Δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το γεγονός, ότι η Τουρκία εξαργύρωσε ήδη σε μεγάλο βαθμό το άνοιγμά της προς την Αφρική με την εκλογή της ως μη μόνιμο μέλος του Συμβουλίου ασφαλείας του ΟΗΕ³⁹ το 2008 για την περίοδο 2009 - 2010. Η εκλογή της αυτή, που βασίστηκε στις 53 ψήφους των αφρικανικών κρατών, έδωσε τέλος σε μια περίοδο σχεδόν μισού αιώνα που είχε παρέλθει από την προηγούμενη συμμετοχή της. Η επιτυχία αυτή της Τουρκίας, η οποία ενίσχυσε το κύρος, τη δυναμική και τη θέση της χώρας σε παγκόσμιο επίπεδο, βασίστηκε στην εμπιστοσύνη και τη θετική προδιάθεση των χωρών της Αφρικής, οι οποίες κατά κοινή ομολογία της χάρισαν την προνομιούχο αυτή θέση.

Το γεγονός αυτό αποτέλεσε ουσιαστικά το προϊόν της εξωστρεφούς πολιτικής της Άγκυρας προς την Αφρική, ενώ η προσπάθεια συνεχίζεται με μεθοδικότητα ακόμα και σήμερα. Για την Τουρκία η αναβάθμιση του ρόλου της στο

³⁸ Απαιτούνται διαβουλεύσεις επί θεμάτων που σχετίζονται με τη διαχείριση των μεταναστευτικών ρευμάτων, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, το κράτος δικαίου, καθώς και τις ενέργειες της Τουρκίας σε ανατολική Μεσόγειο, Συρία και Αιγαίο.

³⁹ Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ συγκροτείται από 15 μέλη εκ των οποίων τα πέντε είναι μόνιμα μέλη και τα δέκα είναι μη μόνιμα μέλη με θητεία δύο ετών.

Συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ αποτελεί πάγια εθνική στόχευση, αφού με αυτό τον τρόπο θα μπορεί να επηρεάζει μία μεγάλη γκάμα θεμάτων που σχετίζονται με την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Η πραγμάτωση του στόχου αυτού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ψήφους των Αφρικανικών χωρών και, συνεπώς, η σύναψη σχέσεων με τις περισσότερες εξ αυτών παρέχει εξόχως σημαντικά οφέλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 13^ο: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις έχουν διέλθει από διάφορα στάδια που κυμαίνονται από τη στρατιωτική αντιπαράθεση μέχρι και τις απόπειρες οικοδόμησης μέτρων εμπιστοσύνης. Η γειννίαση των δύο χωρών συμβάλλει στην ανάδυση αντιπαραθέσεων καθώς και στην ύπαρξη σημείων τριβής, τα οποία επηρεάζουν τις διμερείς επαφές. Το δίπολο Ελλάδας και Τουρκίας χαρακτηρίζεται από μία διαχρονική αντιπαλότητα, που πηγάζει από την ανάγκη προάσπισης ζωτικών συμφερόντων, επιτάσσοντας την εσωτερική και εξωτερική ενδυνάμωση⁴⁰ ως μέσο επίτευξης των στόχων της κάθε χώρας. Κατά συνέπεια, στις περισσότερες των περιπτώσεων, η διεθνής δραστηριότητα της Τουρκίας έχει άμεσο αντίκτυπο τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της νοτιοανατολικής Μεσογείου.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΟ ΚΥΡΟΣ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ ΙΣΧΥΟΣ

Αναμφίβολα, η Τουρκική διεξόδωση στην Αφρική αποτυπώνει τη δυναμική της εξωτερικής πολιτικής της Άγκυρας, σε σχέση με την εσωστρέφεια της αντίστοιχης της Αθήνας. Είναι πραγματικά παράδοξο το γεγονός ότι η Ελλάδα, ως μέλος της ΕΕ, δεν έχει εκμεταλλευτεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που διαθέτει σε σχέση με την Τουρκία και αφορούν στην προσέγγισή της με τις αφρικανικές χώρες (Χουλιάρης 2016). Η ΕΕ χορηγεί εδώ και δεκαετίες σημαντική βοήθεια στην Αφρική μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης, χωρίς ωστόσο οι ελληνικές επιχειρήσεις να έχουν επωφεληθεί από αυτό. Στον αντίποδα, η Τουρκία μέσω της ΤΙΚΑ αλλά και πλήθους ακόμα διπλωματικών πρωτοβουλιών πέτυχε σε μικρό χρονικό διάστημα την εξάπλωση της επιρροής της στο μεγαλύτερο μέρος της αφρικανικής ηπείρου.

Το άνοιγμα της Τουρκίας προς την Αφρική, επικεντρωμένο κυρίως στο πολιτισμικό και οικονομικό πεδίο, αποτελεί μία από τις συνιστώσες που

⁴⁰ Η εσωτερική ενδυνάμωση σχετίζεται με τις προσπάθειες ενός κράτους να αναβαθμίσει τις ικανότητές του με εκμετάλλευση των εγχώριων παραγόντων ισχύος και η εξωτερική με τη στρατηγική προσέγγισης και συνεργασίας με άλλα κράτη.

ενδυναμώνουν το ηγεμονικό της προφίλ. Η διεύρυνση των ορίων επιρροής της γείτονος χώρας θρέφει τη νεοοθωμανική της ρητορική, με αποτέλεσμα την εξόφθαλμη αποτύπωση του χαρακτηριστικού αυτού στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι προσπάθειες εδραίωσης της Τουρκίας ως περιφερειακής δύναμης επηρεάζουν την ισορροπία ισχύος σε σχέση με την Ελλάδα, της οποίας το διεθνές κύρος πλήττεται εξαιτίας της οικονομικής κρίσης. Η αλαζονική συμπεριφορά της Τουρκίας εξάγεται και στο Αιγαίο με τη μορφή παράλογων αναθεωρητικών αιτιάσεων, οι οποίες προκύπτουν από τις φιλόδοξες ηγεμονικές της αξιώσεις.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΑΟΖ ΜΕ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ένα παράδειγμα ευθείας αμφισβήτησης των ελληνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων προκύπτει μέσα από την απόπειρα επηρεασμού της Λιβύης, από την τουρκική κυβέρνηση. Η στρατηγική της Άγκυρας στη Βόρεια Αφρική περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, την προσπάθεια διμερούς οριοθέτησης Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης με άλλα κράτη, με απώτερο στόχο τη δημιουργία τετελεσμένων και την προώθηση των συμφερόντων της στην περιοχή της Μεσογείου. Στο πλαίσιο της επεκτατικής πολιτικής της Άγκυρας εντάσσεται και η παρουσία του Υπουργού Άμυνας της χώρας, Χουλουσί Ακάρ, στην Τρίπολη το Νοέμβριο του 2018.

Σύμφωνα με τον φιλοκυβερνητικό Τύπο της Τουρκίας, ο Τούρκος Υπουργός Εθνικής Άμυνας συζήτησε το θέμα του καθορισμού της ΑΟΖ στο Λιβυκό πέλαγος. Αφού ισχυρίστηκε ότι η Ελλάδα «εκμεταλλεύτηκε» τον εμφύλιο σπαραγμό στη χώρα για να «οικειοποιηθεί» μεγάλο τμήμα της ΑΟΖ της Λιβύης, που φτάνει τα 40.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα, κάνοντας χρήση χαρτών τουρκικής έμπνευσης (Εικόνα 12), προέτρεψε την Τρίπολη να ορίσει τα όρια της ΑΟΖ της σε συνεργασία με την Άγκυρα (Yeni Safak 2018). Υποσχέθηκε ακόμα, πλήρη στήριξη της Άγκυρας στο θέμα αυτό, καθώς και βοήθεια στην ανοικοδόμηση της χώρας.

Η επίσκεψη του Ακάρ είχε στόχο να πείσει την αδύναμη κυβέρνηση της Τρίπολης να ορίσει την ΑΟΖ της στην ανατολική Μεσόγειο με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εφάπτεται με εκείνη της Τουρκίας. Μία τέτοια κίνηση θα είχε ως συνέπεια να στρέψει τη Λιβύη κατά της Ελλάδας, αφού η Τρίπολη θα διεκδικούσε τμήμα της ελληνικής ΑΟΖ στο Λιβυκό πέλαγος υπονομεύοντας τα ελληνικά κυριαρχικά δικαιώματα. Επιπλέον, η Τουρκία θα αποκτούσε περιφερειακό εταίρο κρίσιμης

σημασίας για την προώθηση και υποστήριξη των διεκδικήσεων της στην Ανατολική Μεσόγειο (Κουσκουβέλης 2018).

Οι προτροπές του Ακάρ προς την ηγεσία της Τρίπολης δεν συμβαδίζουν απλά με την παραδοσιακή μαξιμαλιστική πολιτική της Άγκυρας στο Αιγαίο, αλλά αποτελούν σημαντική επέκταση και αναβάθμισή τους. Υποστηρίζεται η ακραία άποψη ότι τα ελληνικά νησιά, ακόμη και η Κρήτη ή η Ρόδος, όπως και η Κύπρος, δεν διαθέτουν υφαλοκρηπίδα και ότι η οριοθέτηση των ΑΟΖ στη Μεσόγειο πρέπει να γίνει βάσει της μεθόδου χάραξης της μέσης γραμμής μεταξύ των ακτών, αφενός της Βορείου Αφρικής και, αφετέρου, της μεσημβρινής Μικράς Ασίας (Κουσκουβέλης 2018).

Η ακραία αυτή άποψη δεν είναι καινούρια, καθώς έχει υποστηριχτεί από τον Τζιχάτ Γιαϊτζί, αξιωματικό του Τουρκικού Ναυτικού, σε άρθρο που αφορά το ρόλο και την επίδραση της Λιβύης στην οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών ευθύνης στην ανατολική Μεσόγειο και δημοσιεύθηκε ήδη από το 2011 (Cihat 2011). Η άποψη που εκφράζει, βασίζεται σε σημαντικό βαθμό σε υποθέσεις που αφορούσαν την χάραξη της υφαλοκρηπίδας, όπως εκείνες της Λιβύης - Τυνησίας και Λιβύης - Μάλτας, καθώς και στο ότι οι αποφάσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου ευνόησαν τις θέσεις της Λιβύης, η οποία υποστήριζε ότι τα μικρά νησιά (Kerkennah, Djerba, Μάλτα) δεν μπορούν να έχουν δυσανάλογα μεγάλη υφαλοκρηπίδα.

Κατ' αντιστοιχία, η Τουρκία επιχείρησε στο παρελθόν να παρέμβει και στα εσωτερικά ζητήματα της Αιγύπτου μέσω παροχής δανείων και απόπειρας επιβολής συγκεκριμένου μοντέλου διακυβέρνησης (Younis 2012). Ως προς το θέμα της οριοθέτησης ΑΟΖ, η εμπλοκή της Τουρκίας υπήρξε καθοριστική στο «πάγωμα» των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου. Στις αρχές του καλοκαιριού του 2009, το Κάιρο, μετά από προτροπές της Άγκυρας, είχε ανακοινώσει στην Αθήνα ότι δεν επιθυμεί να προχωρήσει στο διάλογο, και ότι ξεκινούσε διαπραγματεύσεις για οριοθέτηση της ΑΟΖ της με την Τουρκία (Κουσκουβέλης 2018) .

Παρόλ' αυτά, στις μέρες μας παρατηρείται ένα σημαντικό χάσμα μεταξύ των σχέσεων Άγκυρας και Καΐρου, γεγονός που προκαλεί προβληματισμό στην

τουρκική ηγεσία. Η ανησυχία της Τουρκίας αυξάνει, περαιτέρω, εξαιτίας της αναζωπύρωσης των διερευνητικών επαφών μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, με απώτερο στόχο την οριοθέτηση αποκλειστικής οικονομικής ζώνης. Το σενάριο αυτό, το οποίο σχετίζεται με την αποδοχή της πλήρους επήρειας της αποκλειστικής οικονομικής ζώνης⁴¹ του συμπλέγματος της Μεγίστης, συνιστά για την Άγκυρα μία εν δυνάμει διπλωματική απειλή και για αυτόν το λόγο προσπαθεί να παρεμποδίσει τις συνομιλίες Αθήνας και Καΐρου με κάθε τρόπο (Εικόνα 13).

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

Η τουρκοαφρικανική προσέγγιση εξηγεί επίσης σε μεγάλο βαθμό την έξαρση των μεταναστευτικών ροών που καταγράφονται στην Ευρώπη. Σύμφωνα με έκθεση της FRONTEX⁴², η χαλαρή πολιτική που ακολουθεί η Άγκυρα σε συνεργασία με τον εθνικό της αερομεταφορέα (Turkish airlines), ευνοεί την άφιξη στο αεροδρόμιο της Κωνσταντινούπολης (Εικόνα 14) μεγάλου αριθμού Αφρικανών μεταναστών, χωρίς κανένα απολύτως έλεγχο, αφού δεν απαιτείται η έκδοση θεώρησης διαβατηρίου (FRONTEX 2015). Το γεγονός αυτό, το οποίο εξυπηρετεί την ανάδειξη του φιλοαφρικανικού προσώπου της Τουρκίας, έχει καταστήσει τη γειτονική μας χώρα ως το σημαντικότερο κόμβο άφιξης Αφρικανών μεταναστών παγκοσμίως.

Χωρίς αμφιβολία, το φαινόμενο αυτό επηρεάζει πρωτίστως την Ελλάδα, η οποία αποτελεί την πύλη εισόδου αυτού του μεταναστευτικού κύματος προς την Ευρώπη. Η χώρα μας καλείται να διαχειριστεί μία κρίση, η οποία σε ένα μεγάλο ποσοστό αποτελεί προϊόν του μεγαλοϊδεατισμού της Τουρκίας σπαταλώντας πόρους και εθνικό κεφάλαιο. Επιπροσθέτως, οι μαζικές αφίξεις Αφρικανών μεταναστών συμβάλλουν στη δημογραφική αλλοίωση της ελληνικής κοινωνίας, προκαλώντας αλυσιδωτές αντιδράσεις σε κοινωνικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό επίπεδο. Η Τουρκία εκμεταλλευόμενη το σοβαρότατο αυτό ανθρωπιστικό ζήτημα, προσδοκά διπλό κέρδος. Την ίδια στιγμή που ισχυροποιεί το προφίλ της

⁴¹ Σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας η αποκλειστική οικονομική ζώνη θεωρείται η θαλάσσια έκταση, εντός της οποίας ένα κράτος έχει δικαίωμα έρευνας ή άλλης εκμετάλλευσης των θαλάσσιων πόρων, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής ενέργειας από το νερό και τον άνεμο.

⁴² Η FRONTEX είναι ένας οργανισμός της ΕΕ που ιδρύθηκε το 2004 για να διαχειριστεί την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της. Οι επιχειρήσεις της FRONTEX στοχεύουν στον εντοπισμό και την καταστολή της παράνομης μετανάστευσης, της εμπορίας ανθρώπων και της διείσδυσης τρομοκρατών.

διαφημίζοντας την αρωγή της προς τους Αφρικανούς, μηχανεύεται τη φθορά και την εξουθένωση των μηχανισμών κρατικής λειτουργίας της χώρας μας χρησιμοποιώντας το μεταναστευτικό φαινόμενο ως μέσο επιβάρυνσης της Ελλάδας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως πρεσβεύουν οι περισσότεροι εκπρόσωποι της ρεαλιστικής σχολής σκέψης, το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και ανταγωνιστικό, ενώ οι βασικότεροι δρώντες εντός του συστήματος αυτού είναι τα κράτη, προσδίδοντάς του έτσι μία κρατικοκεντρική χροιά. Κύριο μέλημα των κρατικών οντοτήτων στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν αποτελεί η απόκτηση φορτίων ισχύος, μέσω των οποίων θα ενισχύσουν τη σχετική τους θέση στη διεθνή σκακιέρα έναντι των υπολοίπων κρατών. Η συγκέντρωση ισχύος, είτε ως μέσο εξασφάλισης της ασφάλειας (δομικός ρεαλισμός, Waltz), είτε ως αυτοσκοπός (επιθετικός ρεαλισμός, Mearshaimer), συνθέτει το κοινό χαρακτηριστικό και τη βασική επιδίωξη της διεθνούς δράσης των κρατών. Από τον παραπάνω κανόνα δεν θα μπορούσε να παρεκκλίνει η Τουρκία, η οποία επενδύει συστηματικά στη μεγιστοποίηση της ισχύος της σε οικονομικό, διπλωματικό αλλά και στρατιωτικό επίπεδο.

Η Τουρκία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έχει αναδιαμορφώσει συνολικά την υψηλή της στρατηγική και επιδιώκει να οικοδομήσει ένα ρόλο ισχυρής περιφερειακής δύναμης. Με αφετηρία την εξέχουσα γεωπολιτική της θέση, τα τελευταία χρόνια, επιχειρεί ένα σταδιακό άνοιγμα στον κόσμο στηριζόμενη σε μία ανανεωμένη και εξωστρεφή διεθνή δραστηριότητα. Η πολιτική της στην Αφρική προδίδει τις ηγεμονικές της φιλοδοξίες, οι οποίες για δεκαετίες ήταν εγκλωβισμένες μεταξύ της σφύρας των Ηνωμένων Πολιτειών και της άκμονος της Σοβιετικής Ένωσης. Για την επίτευξη των μαξιμαλιστικών της στόχων επενδύει στη χρησιμοποίηση φορτίων ήπιας ισχύος έναντι των αφρικανικών κρατών, προκειμένου να διεισδύσει σε αυτά προς εκπλήρωση του νεοοθωμανικού της μεγαλοϊδεατισμού.

Η ήπια ισχύς αποτελεί το πλέον εξελιγμένο εργαλείο ηγεμονικής ολοκλήρωσης, το οποίο χρησιμοποιεί κατά κόρον η Άγκυρα στο πεδίο της αφρικανικής Ηπείρου, προκειμένου να ικανοποιήσει τις επιδιώξεις της. Η κατά κοινή ομολογία επιτυχημένη μεθοδολογία που ακολουθεί η Τουρκία τα τελευταία χρόνια συνδράμει στην πραγμάτωση δύο σημαντικών στόχων που έθεσε η πολιτική ελίτ της χώρας. Αρχικά, μέσω της ήπιας ισχύος, αυξάνεται το ακροατήριο στο εσωτερικό άλλων κρατών που διάκινται φιλικά προς την ίδια, επεμβαίνοντας συστηματικά στο θυμικό της γηγενούς κοινής γνώμης υπέρ αυτής. Επιπροσθέτως,

η ακολουθούσα εξωτερική πολιτική της Τουρκίας αυξάνει την υπεραξία της χώρας στο υποσύστημα της Αφρικής χωρίς να προκαλεί τα αντανάκλαστα και τις αντιδράσεις των παγκόσμιων υπερδυνάμεων. Με τον τρόπο αυτό, ουσιαστικά επιτυγχάνεται η παρασκηνιακή προώθηση των τουρκικών συμφερόντων, χωρίς την μετωπική αντιπαράθεση με έτερους ηγεμονικούς πόλους ισχύος (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα).

Το ζητούμενο για την Τουρκία τον 21^ο αιώνα είναι η χάραξη ευέλικτων πολιτικών, οι οποίες θα εκμεταλλεύονται εναλλακτικά κέντρα ισχύος, προσδίδοντας της ελευθερία επιλογών και στρατηγικών ελιγμών. Το σύγχρονο πλαίσιο αντίληψης της Άγκυρας επιβάλλει την εύρεση και ενίσχυση νέων αξόνων συνεργασίας, καθώς και την ανάπτυξη μίας ευρείας περιφερειακής διακρατικής ώσμωσης που θα αποτυπώνει στην πράξη τη στρατηγική ανανέωση της χώρας. Για τον λόγο αυτό εκτιμάται ότι η προσέγγιση στην Αφρική θα αποκτήσει περαιτέρω δυναμική τα επόμενα χρόνια, αφού, όπως χαρακτηριστικά έχει διατυπωθεί από διεθνείς αναλυτές, ο τρέχον αιώνας στο ξεκίνημά του πρόκειται να είναι ο αιώνας της Ασίας και προς τα τέλη του ο αιώνας της Αφρικής (Νταβούτογλου 2010).

Στις κοινωνικές επιστήμες οι προβλέψεις είναι εξαιρετικά επισφαλείς και αυτό γιατί τα κοινωνικά φαινόμενα είναι πολυπαραγοντικά και τα αίτια που τα προκαλούν αλληλεπιδρούν με πολύπλοκους τρόπους (Χουλιάρας και Πετρόπουλος 2015). Η μόνη, ίσως, ασφαλής πρόβλεψη που μπορεί να γίνει είναι ότι στα επόμενα χρόνια η Αφρική θα απασχολεί ολοένα και περισσότερο τις χώρες της Δύσης (ΗΠΑ και Δυτική Ευρώπη), τη Ρωσία, την Κίνα, την Ινδία και ορισμένες άλλες αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Τουρκία. Οι υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με μια σειρά θετικών εσωτερικών αλλαγών βοήθησαν την Αφρική να ανακτήσει μέρος της σημασίας της, για τις παγκόσμιες γεωπολιτικές και οικονομικές εξελίξεις. Η Άγκυρα διέκρινε γρήγορα την αύξηση του διεθνούς ενδιαφέροντος για την ήπειρο, προσδίδοντας στην εξωτερική της πολιτική αφρικανοκεντρική προσέγγιση. Αυτή η διαμορφωθείσα τάση, η οποία αποτυπώνεται με την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας στην Αφρική, θα συνεχίσει να υφίσταται όσο η στρατηγική σημασία της ηπείρου θα αναβαθμίζεται.

Η επεκτατική πολιτική της Τουρκίας συνεκτιμά την ιστορία, τον πολιτισμό και τη θρησκεία ως συντελεστές που καθορίζουν την ισχύ και τη θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα. Υπό αυτή την έννοια, οι υπόψη συντελεστές μπορούν να λειτουργήσουν ως όχημα για την ανάπτυξη στενών διακρατικών σχέσεων, αφού προσφέρουν τον αναγκαίο κώδικα επικοινωνίας για να ευδοκιμήσουν οι διμερείς επαφές (Ραπτόπουλος 2013). Η εν λόγω πολιτική ταυτίστηκε με τη συμμετοχή του συνόλου των θεσμών του τουρκικού κράτους στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής, είτε μέσω της οργάνωσης της θρησκευτικής εκπαίδευσης, είτε μέσω της κατασκευής τζαμιών. Η Άγκυρα χρησιμοποιεί ευρέως στην Αφρική την οθωμανική και μουσουλμανική ρητορική ως εργαλεία αυτοπροσδιορισμού, προκειμένου να προσεταιριστεί διάφορα κράτη της ηπείρου. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζει πολιτική και διπλωματική στήριξη, καθώς και πολλά άλλα οφέλη που συνεισφέρουν στην υλοποίηση της εθνικής της στοχοθεσίας.

Η αφρικανική πολιτική που ακολούθησε η Τουρκία, κυρίως από το 2002 και μετά, φανερώνει τη σαφή της βούληση να επεκτείνει τη γεωστρατηγική σφαίρα επιρροής της στην ήπειρο αυτή. Οι οικονομικές της δραστηριότητες, αλλά και η προσέγγιση σε πολιτικό επίπεδο έχουν στεφθεί μέχρι στιγμής με επιτυχία. Ακόμα πιο σημαντική είναι η διαπίστωση ότι οι ενέργειες αυτές έχουν μακροπρόθεσμο χαρακτήρα, και αποσκοπούν στο να θέσουν τις βάσεις για μια ισχυρή και πολυεπίπεδη συνεργασία, κάτι που ακολούθως θα ενισχύσει το ρόλο της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή (Τουλουμάκος 2011). Από την άλλη πλευρά, τόσο η αφρικανική ατζέντα της Άγκυρας όσο και η ευόδωσή των προσπαθειών της στην ήπειρο αυτή, έχουν να αντιμετωπίσουν διάφορες προκλήσεις και μεταβολές συσχετισμών, με αποτέλεσμα τίποτα να μη θεωρείται δεδομένο. Ήδη οι ανατροπές κυβερνήσεων αφρικανικών κρατών που ήταν φίλα προσκείμενες στην Τουρκία (Αίγυπτος, Σουδάν), αλλά και η ρευστότητα του πολιτικού σκηνικού σε κάποιες άλλες χώρες (Λιβύη) δεν επιτρέπουν στην τουρκική ηγεσία κανενός είδους εφησυχασμό. Η Άγκυρα δείχνει να έχει κατανοήσει ότι η διείσδυσή της στην Αφρική δεν είναι εύκολη υπόθεση και ως εκ τούτου καταβάλλει συνεχείς και άοκνες προσπάθειες για την εδραίωση των τουρκικών συμφερόντων στην περιοχή.

Αν και κατά γενική ομολογία το «άνοιγμα» στην Αφρική έχει αναβαθμίσει τη θέση της Τουρκίας στη διεθνή σκακιέρα, ταυτοχρόνως έχει αρχίσει να δημιουργεί δυνητικούς αντιπάλους. Μπορεί οι ηγεμονικοί πόλοι ισχύος να μην ανησυχούν

ιδιαίτερα από την καταγραφόμενη εξωστρέφεια της Άγκυρας, ωστόσο διάφορες περιφερειακές δυνάμεις αντιμετωπίζουν τις τουρκικές κινήσεις με αυξανόμενο σκεπτικισμό. Μεταξύ αυτών των δυνάμεων συγκαταλέγεται και η Σαουδική Αραβία, η οποία επιδιώκει τα τελευταία χρόνια να υπονομεύσει την επέκταση της Τουρκίας στην Αφρική. Ως εκ τούτου, οι διμερείς σχέσεις Άγκυρας και Ριάντ έχουν επιδεινωθεί και έχουν καταστεί κατά βάση ανταγωνιστικές. Επιπλέον, η περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη πολλών αφρικανικών κρατών τα επόμενα χρόνια, εκτιμάται ότι θα συνηγορήσει υπέρ του απογαλακτισμού τους από την αφειδώς προσφερόμενη τουρκική οικονομική βοήθεια, καθιστώντας τα στο εγγύς μέλλον αυτόνομα και κυρίαρχα.

Αναντίρρητα, η τουρκοαφρικανική προσέγγιση επηρεάζει καταλυτικά και τη χώρα μας. Η απόπειρα επηρεασμού των μεσογειακών κρατών της Αφρικής εκ μέρους της Τουρκίας μπορεί μελλοντικά να οδηγήσει σε ευθεία καταπάτηση των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας, κυρίως ως προς το κομμάτι της οριοθέτησης της ΑΟΖ, με τα εμπλεκόμενα κράτη. Επίσης, η μεθοδευμένη αύξηση των εισερχομένων μεταναστευτικών ροών από την Τουρκία, κυρίως με μετανάστες αφρικανικής καταγωγής, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα διαχείρισής τους, με πολύπλευρες κοινωνικές προεκτάσεις. Η ελληνική πλευρά πρέπει να αντιληφθεί ότι η δράση της Τουρκίας στην Αφρική, έχει απτές συνέπειες τόσο στην εσωτερική, όσο και στην εξωτερική εικόνα της χώρας. Είναι κοινώς αποδεκτό ότι τη δεδομένη χρονική στιγμή δεν ενδείκνυται η παθητική παρακολούθηση των εξελίξεων. Αυτό που απαιτείται άμεσα είναι η διαμόρφωση μίας συνεκτικής εθνικής στρατηγικής στον τομέα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία θα εξασφαλίσει την ασφάλεια της χώρας ενάντια στους τουρκικούς τυχοδιωκτισμούς.

Αν και τις τελευταίες δύο δεκαετίες είχαν εκδηλωθεί σημάδια των τάσεων διεϊσδυσης της Τουρκίας στην Αφρική, η ελληνική διπλωματία δε συνεκτίμησε επαρκώς τη δυναμική ανάπτυξη αυτής της στρατηγικής. Η αγνόηση από ελληνικής πλευράς της δραστηρικής ηγεμονικής στροφής που εκτέλεσε η Άγκυρα είχε ως αποτέλεσμα την παγιοποίηση ενός ελλείματος παγκόσμιας επιρροής της χώρας μας σε σχέση με την Τουρκία. Την τρέχουσα χρονική συγκυρία η εύρεση από την Ελλάδα πολιτικών εξισορρόπησης της ήπιας ισχύος της Τουρκίας φαντάζει ουτοπικό σενάριο, εξαιτίας και της δεκαετούς οικονομικής κρίσης που μαστίζει τη χώρα. Μία ορθολογική εφαρμογή αντιμετώπισης των ηγεμονικών στοχεύσεων της

Άγκυρας θα μπορούσε να συντελεστεί μέσω της χρησιμοποίησης της ισχύος που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση, της οποίας η χώρα μας αποτελεί μέλος. Η πολιτική, διπλωματική και οικονομική επιρροή που ασκεί η Ευρώπη, μπορούν να συμπαρασύρουν και την Ελλάδα, αναβαθμίζοντας την παρουσία μας τόσο στην Αφρική όσο και στον κόσμο γενικότερα.

Θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι όσο περισσότερο ανατρέπεται η ισορροπία δυνάμεων στη σχέση Ελλάδας – Τουρκίας, τόσο περισσότερο χάνει σε στρατηγική σημασία η Ελλάδα, με αποτέλεσμα η προσβολή της χώρας μας με στρατιωτικό πλήγμα να αποτελεί μία ελκυστική επιλογή για την Τουρκία. Η διαπίστωση αυτή αποτυπώνεται και αντίστροφα, αφού προκειμένου η Ελλάδα να εξισορροπήσει το στρατηγικό βάθος της Τουρκίας, ενδεχομένως να επιλέξει μία πολιτική σύγκρουσης με τη γείτονα χώρα για λόγους αυτοσυντήρησης. Η ανάλυση αυτή, η οποία έχει διατυπωθεί στο παρελθόν (Κονδύλης 2004), προσλαμβάνει επίκαιρο χαρακτήρα, λόγω ανόδου της τουρκικής ηγεμονικής ισχύος.

Από την άλλη πλευρά, είναι αρκετοί εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η υπερεξάπλωση που επιχειρεί η Τουρκία στην Αφρική, αλλά και σε πολλά ακόμα γεωγραφικά πεδία είναι θνησιγενής και καταδικασμένη να αποτύχει. Η άποψη αυτή συνυπολογίζει τόσο τα εσωτερικά μέτωπα που αντιμετωπίζει η χώρα, όσο και τη ρευστότητα που χαρακτηρίζει τις περιοχές του εγγύς περιβάλλοντός της, παράγοντες που δεν επιτρέπουν στην Άγκυρα την επίτευξη στρατηγικών στόχων μεγάλης εμβέλειας. Σύμφωνα με αυτήν την οπτική, η Τουρκία σχοινοβατεί επικίνδυνα και ταλαντεύεται πάνω σε ένα εκκρεμές. Στη μία πλευρά του εκκρεμούς βρίσκεται το έπαθλο που αφορά στην καταξίωση της χώρας μέσα στο στερέωμα των ηγεμονικών δυνάμεων, και στην άλλη πλευρά το ενδεχόμενο καταποντισμού του τουρκικού κράτους λόγω λήψης αποφάσεων υψηλού ρίσκου ή άλλων αστάθμητων παραγόντων (Ήφαιστος 2013).

Είναι προφανές ότι την παρούσα χρονική περίοδο είναι δύσκολη η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων ως προς την αποτελεσματικότητα της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, δείγμα της οποίας αποτελεί και η διείσδυση στην Αφρική. Αν και όλα τα σενάρια που σχετίζονται με την επιτυχία της νέο – οθωμανικής στρατηγικής ή αντίστροφα της κατάρρευσης του τουρκικού κράτους είναι ανοιχτά, παραμένει γεγονός ότι μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έλαβαν χώρα

δραστικές στρατηγικές ανακατατάξεις στην περιφέρεια που ανήκει η Ελλάδα (Ηφαιστος 2013). Βασική καθοδηγητής και συνδιαμορφωτής των αλλαγών αυτών ήταν η Άγκυρα, η οποία βρίσκεται σήμερα σε μία θέση αναζήτησης ρόλου και ταυτότητας, σε αντίθεση με τη χώρα μας, η οποία αποτελεί παθητικό παρατηρητή των εξελίξεων. Σε αντιδιαστολή με αυτούς που υποστηρίζουν ότι οι γεωπολιτικοί και ιδεολογικοί στόχοι της Τουρκίας απέχουν κατά πολύ από τις πραγματικές της δυνατότητες (Τζιάρρας και Μουδούρος 2016), υφίσταται ως αντίπαλο δέος ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, ο οποίος αναλαμβάνοντας το πολιτικό ρίσκο οδηγεί τη χώρα του εκεί που ο ίδιος οραματίζεται.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση τεκμαίρεται ότι η Τουρκία επιχειρεί να αναρριχηθεί στην παγκόσμια σκηνή ως ένας υπολογίσιμος παίχτης της διεθνούς σκακιέρας, ανατροφοδοτώντας εκ νέου την ιστορική και γεωγραφική της επιρροή. Η διαδικασία αυτή βασίστηκε στη δομική ανανέωση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και στην έγκαιρη κατανόηση του νέου διεθνούς περιβάλλοντος, το οποίο πλέον θα αποτελείται από πολλούς ισχυρούς δρώντες. Ως εκ τούτου, η Άγκυρα ασκεί στρατηγική εποπτεία στην Αφρική προσπαθώντας να εισέλθει στο κατώφλι των ηγεμονικών δυνάμεων. Προς επίρρωση του νεοοθωμανικού της μεγαλοϊδεατισμού χρησιμοποιεί μεθοδευμένη ισλαμιστική ρητορεία, με στόχο να βρει ευήκοα ώτα τόσο στον απέραντο κόσμο των μουσουλμάνων όσο και στις ρευστές περιφέρειες του πλανήτη.

Είναι γεγονός ότι η Τουρκία βρίσκεται σε μία θέση, όπου το φιλόδοξο γεωπολιτικό της όραμα την οδηγεί σε αναθεωρητικές πρακτικές και τη χρήση εκφάνσεων ηγεμονισμού. Η μεθοδολογία της στηρίχθηκε στην εφαρμογή πολιτικών ήπιας ισχύος, με βάση τις οποίες επιχειρεί να αυξήσει την πολιτική της υπεραξία ανά την υφήλιο. Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα, το ζητούμενο για τη γειτονική μας χώρα, είναι η χάραξη δυναμικών πολιτικών, με πολλούς προσανατολισμούς, που θα αποδειχθούν ικανές να αξιοποιούν κάθε είδους εναλλακτικές και όχι πολιτικών στατικών, εξαρτημένων από τις στρατηγικές προτιμήσεις διάφορων άλλων δρώντων.

Όσον αφορά στην αφρικανική ήπειρο, συμπεραίνεται ότι τις επόμενες δεκαετίες θα ακούμε και θα διαβάζουμε ολοένα και περισσότερα για τις εξελίξεις και τις προοπτικές αυτής της περιοχής του πλανήτη. Είναι μία πραγματικότητα, ότι η Αφρική αλλάζει με γοργούς ρυθμούς και το ότι η μελέτη των εξελίξεων και της θέσης της στον κόσμο χαρακτηρίζεται περισσότερο επιτακτική σήμερα από ποτέ άλλοτε. Η άγνοια και η αποχή από τα δρώμενα της ηπείρου θα προκαλέσει ένα σοβαρό έλλειμμα γεωπολιτικού κεφαλαίου, γεγονός που θα οδηγήσει στην όξυνση του ανταγωνισμού, μεταξύ των επίδοξων μνηστήρων. Η Τουρκία αντιλαμβανόμενη πλήρως τους συσχετισμούς ισχύος αλλά και τις σημαντικές ευκαιρίες που αναδύονται στην Αφρική, θα συνεχίσει τη μεθοδική της διείσδυση, ως μέσο επίτευξης των εθνικών της στόχων.

Η Ελλάδα οφείλει να παρακολουθεί τις εξελίξεις του διπόλου Τουρκίας – Αφρικής, αφού η μεταξύ τους αλληλεπίδραση επηρεάζει αναπόδραστα και τη χώρα μας. Η ελληνική εξωτερική πολιτική θα πρέπει να επαναπροσδιορίσει τη σχέση της με τις αφρικανικές χώρες και να επιδείξει μία περισσότερο ενεργητική στάση αναπτύσσοντας διευρυμένες συμμαχίες (π.χ. Αθήνα – Κάιρο) και χρησιμοποιώντας παράλληλα τη δυναμική που προσδίδει στην Ελλάδα η συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία είναι περισσότερο αναγκαίο από ποτέ να καταστεί πλήρως κατανοητό ότι η διείσδυση της Τουρκίας στην Αφρική, μόνο αθώα δεν είναι, απεναντίας δύναται υπό προϋποθέσεις να βλάψει τα κυριαρχικά μας δικαιώματα.

Η υπερεξάπλωση που επιδεικνύει η Άγκυρα στην Αφρική και στον κόσμο σαφέστατα αντικατοπτρίζει ένα έλλειμα ισχύος της χώρας μας, αφού για μία σειρά από γεωπολιτικούς λόγους η στρατηγική σημασία της Ελλάδας είναι αντιστρόφως ανάλογη της Τουρκίας (Ήφαιστος 2013). Παρόλ' αυτά, μπορεί η χώρα μας να καταφέρει πλήγμα στα νεοοθωμανικά ηγεμονικά της σχέδια, αναλαμβάνοντας το ρόλο της σταθερής περιφερειακής δύναμης, αφήνοντας την Τουρκία να καρκινοβατεί μεταξύ πολιτικών υψηλής διακινδύνευσης από τη μία και ισχυρών εσωτερικών προβλημάτων από την άλλη.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

- Ήφαιστος, Παναγιώτης. «Νεο-οθωμανισμός και τουρκική στρατηγική μετά το 2002. Συγκριτική ανάλυση της ελληνικής και της τουρκικής στρατηγικής.» Στο Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, του/της Ηλίας Κουσκουβέλης και Σπυρίδων Λίτσας, 231-296. Αθήνα: Ποιότητα, 2013.
- Κονδύλης, Παναγιώτης. Θεωρία του Πολέμου. Αθήνα: Θεμέλιο, 2004.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας. Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις. Αθήνα: Ποιότητα, 2007.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας. Οι εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο της χώρας. Αναλυτική Έκθεση, Θεσσαλονίκη: Έδρα Θουκυδίδης, 2018.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας, και Σπυρίδων Λίτσας. Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία. Αθήνα: Ποιότητα, 2013.
- Κωτάντζης, Κωνσταντίνος. Η Γεωπολιτική εμπλοκή Κίνας και Τουρκίας στην Αφρική και η θέση της σύγχρονης Ευρώπης. ΚΕΔΙΣΑ, 2018.
- Λυγερός, Σταύρος, και Κώστας Μελάς. Μετά τον Ερωτογάν, τι;. Αθήνα: Πατάκης, 2013.
- Μικέλης, Κυριάκος, και Μάρκος Τρούλης. «Τα κράτη, η επιθετικότητά τους και ο J. Mearshheimer: Μία συμπληρωματική ανάγνωση.» Το βήμα των κοινωνικών επιστημών, 2015: Τεύχος 65.
- Νταβούτογλου, Αχμέντ. Το Στρατηγικό Βάθος. Αθήνα: Ποιότητα, 2010.
- Ραπτόπουλος, Νικόλαος. «Η θέση του ισλαμικού κόσμου στη στρατηγική της ισλαμικής κυβέρνησης AKP. Μία περίπτωση εργαλειακής χρήσης των "προνομοιακών σχέσεων".» Στο Το Στρατηγικό Βάθος και η Τουρκία, του/της Ηλίας Κουσκουβέλης και Σπυρίδων Λίτσας, 123-144. Αθήνα: Ποιότητα, 2013.
- Τζιάρρας, Ζήνωνας, και Νίκος Μουδούρος. Η Τουρκία στην Ανατολική Μεσόγειο. Αθήνα: Τουρίκης, 2016.
- Τουλουμάκος, Παντελής. Η Αφρικανική Πολιτική της Τουρκίας και ο Αραβικός Κόσμος της Αφρικανικής Ηπείρου. Κείμενο Εργασίας, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2011.
- Τουλουμάκος, Παντελής. Η Συμβολή των τουρκικών Δεξαμενών Σκέψης στην τουρκική Εξωτερική Πολιτική. Κείμενο Εργασίας Νο 47, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2014.
- Τουλουμάκος, Παντελής. Η Τουρκία ως μοντέλο για τον Αραβικό Κόσμο. Κείμενο Εργασίας Νο29, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2012.
- Χουλιάρας, Αστέριος, και Σωτήριος Πετρόπουλος. Η Αφρική και οι Άλλοι. Αθήνα: Κάλλιπος, 2015.
- AK Parti, Durmak Yok. Yola Devam. secim beyannamesi. Ankara: AK Parti Yayinlari, 2007.
- Akca, Asya. Neo-Ottomanism: Turkey's Foreign Policy Approach to Africa. CSIS, 2019.

- Akpinar, Pinar. Turkey's Peacebuilding in Somalia: The Limits of Humanitarian Diplomacy, Turkish Studies. Istanbul: Routledge, 2013.
- Amin, Mohammed. "Suakin: Forgotten Sudanese island becomes focus for Red Sea rivalries". Middle East Eye, 2018.
- Anadolu Agency, Almost One billion worth of Turkish aid sent to Somalia, Daily Sabah Africa, 19 Μάρτιος 2017. <https://www.dailysabah.com/africa/somalia> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 20, 2019).
- Angey, Gabrielle . «The Gulen Movement and the Transfer of a Political Conflict from Turkey to Senegal.» Politics, Religion and Ideology, 04 May 2018: 53-68.
- APA News, New deal cements Somali – Turkish trade ties. 18 Δεκέμβριος 2018. <http://apanews.net/en/news/Somalia> (πρόσβαση Οκτώβριος 6, 2019).
- Aras, Bulent, και Aylin Gorener. «National role conceptions and foreign policy orientation: the ideational bases of the Justice and Development Party's foreign policy activism in the Middle East.» Journal of Balkan and Middle Eastern Studies, 2010: 73-92.
- Bulut, Uzey. 27 Ιούνιος 2019. <https://www.gatestoneinstitute.org/turkey-sudan-ally> (πρόσβαση Οκτώβριος 29, 2019).
- Carr, Edward. Η Εικοσαετής Κρίση 1919 - 1939. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.
- Cihat , YAYCI . "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya' nın Rolü ve Etkisi" . Güvenlik Stratejileri, 2011.
- Erdogan R. T., The Tears of Somalia, 10 Οκτώβριος 2011. http://foreignpolicy.com/the_tears_of_Somalia (πρόσβαση Οκτώβριος 4, 2019).
- Erdogan, Recep Tayyip . Speech by , at the Second Turkey – Africa Summit. Malabo, Guinea,, 2014.
- Evaghorou, Evaghoras. «The state offensiveness in the international system: A theoretical discussion on political realism.» International journal of public law and policy, 2014: 14-23.
- Forces, Turkish Naval. Dependable in cooperation, deterrent in crises and decisive in combat, vol.12, no80. Defence Turkey, 2018.
- FRONTEX. Annual Risk Analysis. Warsaw: FRONTEX OFFICIAL PUBLICATIONS, 2015.
- Fuller, Graham. The New Turkish Republic, Turkey as a Pivotal State in the Muslim World. United States Institute of Peace, 2008.
- Gilpin, Robert. Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία, Η Διεθνής Οικονομική Τάξη . Αθήνα: Ποιότητα, 2009.
- Goksel, Oguzhan . Assessing the Turkish Model as a Guide to the Emerging Democracies in the Middle East. Ortadogu Etutleri, 2012.

- Gul, Abdullah . Turkey's Role in a changing Middle East Environment. Ankara, 2004.
- Hale, William, και Ergun Ozbudun. Democracy and Liberalism in Turkey. Routledge, 2011.
- Hendrick, J.D. . Gulen: The Ambiguous Politics of Market Islam in Turkey and the World. 2013.
- Holsti, Kalevi . , Why Nations Realign. Foreign policy restructuring in the postwar world. Allen and Unwin, 1982.
- Koruturk, Osman. Arab Revolution, Should we Still Call it a Spring. Turkish Policy, 2012.
- . Arab Revolution: Should we still call it a Spring. Turkish Policy Quarterly, 2012.
- Maarif Foundation Head: We aim to offer an education that reflects Turkish vision, promote Turkish language. χ.χ. [https:// www.dailysabah.com/politics/2017](https://www.dailysabah.com/politics/2017) (πρόσβαση Αύγουστος 20, 2019).
- Mazel, Zvi. Erdogan is deepening his involvement in Sudan. Jerusalem Post, 2018.
- Meester, Jos, και Willem Van den Berg. Turkey in the Horn of Africa, Between the Ankara Consensus and the Gulf Crisis. Clingendael Institute, 2019.
- Morgentau, Hans . Politics among Nations, 4η έκδοση. New York: KNOPF, ALFRED, 1971.
- Nye, Joseph. Bound to Lead: The Changing Nature of American Power. New York : Basic Books, 1991.
- Oktem, Kerem. Turkey's Return to Muslim Balkans. Oxford University European Studies Centre, 2010.
- Ozer, Sarp. ``Turkey's defense minister in Sudan for military talks. Anadolu Agency, 2018.
- Ozgenur, Sevinc . «Djibouti is open to Turkey's efforts to safeguard Red Sea.» Daily Sabah, 2017.
- Ozkan, Mehmet . «Turkey's Rising Role in Africa.» Turkish Policy Quarterly, 2010.
- Ozkan, Mehmet. Turkey's involvement in Somalia: Assessment of a state-building in Progress. Istanbul: SETA, 2014.
- Ryan Greg, Ottoman Brethren: Turkey's Role in Somalia's Recent Development. 12 Δεκέμβριος 2014. https://www.polity.org.za/article/ottoman_brethren_turkey's_role_in_Somali_a_recent_development (πρόσβαση Αύγουστος 29, 2019).
- Salad, Addow . The role Turkish Civilian power in Somali state building process, . Sakarya University, 2015.
- Spykman, Nicolas . America's strategy in world politics. New York: Transaction Publishers, 1942.

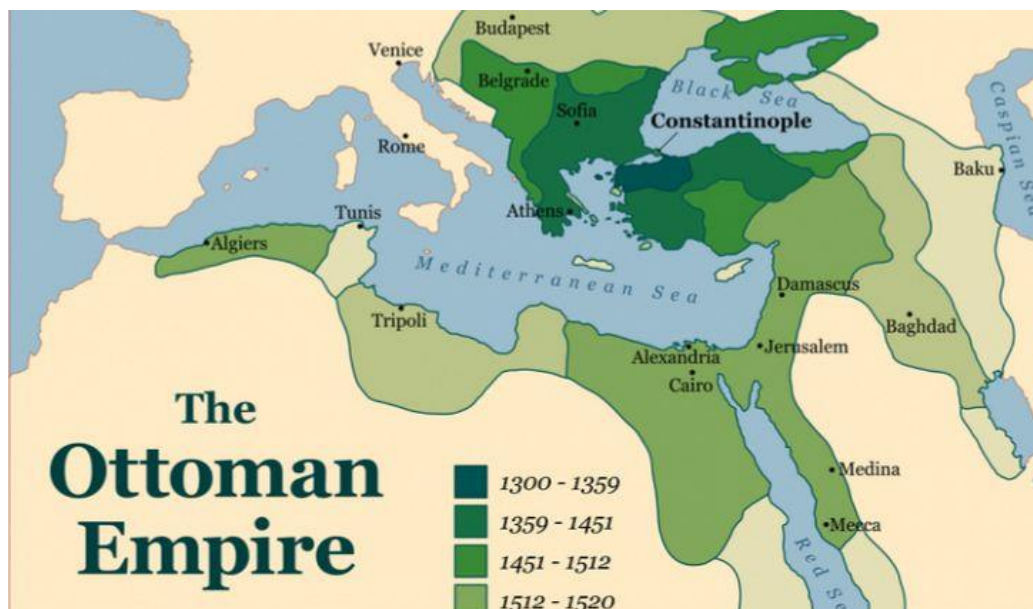
- Taliaferro, Jeffrey. *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*. Cambridge University Press, 2009.
- TİKA. *Annual Report*. Ankara: Anatolian Agency, 2017.
- Topchi, Ali. ‘‘Why is Sudan’s Suakin Island important for Turkey?’’. TRT, World, 2017.
- Tziarras, Zenonas. *Turkey – Egypt: Turkish Model, Political Culture and Regional Power Struggle*, Research Paper. Strategy International, 2013.
- Ulman, Haluk , και Oral Sander. «Παράγοντες που καθόρισαν την πορεία της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής (1923 – 1968).» Περιοδικό SBF, 1972: τομ.ΙΙ.
- Uzer, Umut . *Identity and Turkish Foreign Policy. The Kemalist Influence in Cyprus and in the Caucasus*. London: I.B.Tauris, 2011.
- Yeni Şafak, “Libya’da bu harita açıldı”, 11 Νοεμβρίου 2018. 11 Νοέμβριος 2018. <https://www.yenisafak.com/gundem/libyada-bu-harita-acildi> (πρόσβαση Νοέμβριος 2, 2019).
- Younis, Mohamed. «Turkish Delight? The feasibility of the Turkish Model for Egypt.» *Turkish Policy Quarterly*, 2012: 109-110.
- . *Turkish Delight? The Feasibility of the Turkish Model for Egypt*. *Turkish Policy Quarterly*, 2012.
- 8 Σεπτέμβριος 2019. <http://naftemporiki.gr/finance/story/aiguptos-alma-eksagoges-ton-teleutaio-xrono> (πρόσβαση Οκτώβριος 10, 2019).
- 8 Σεπτέμβριος 2019. <http://tovima.gr/2019/03/11/world/h-siopi-tis-gallias-gia-tin-algeria> (πρόσβαση Οκτώβριος 10, 2019).
- 20 Φεβρουάριος 2018. <http://www.hellasjournal.com/2018/02/o-erntogan-episkeptete-tin-algeria-ke-klini-simantika-symbolea> (πρόσβαση Οκτώβριος 10, 2019).
- 1 Οκτώβριος 2017. [http://www.aljazeera.com/Turkey sets up largest overseas army base in Somalia](http://www.aljazeera.com/Turkey%20sets%20up%20largest%20overseas%20army%20base%20in%20Somalia) (πρόσβαση Νοέμβριος 2, 2019).
- 9 Νοέμβριος 2018. [http://worldview.stratfor.com, Turkey to provide maritime forces with training, equipment](http://worldview.stratfor.com, Turkey%20to%20provide%20maritime%20forces%20with%20training,%20equipment), (πρόσβαση Οκτώβριος 4, 2019).
- 14 Απρίλιος 2013. <https://en.wikipedia.org/wiki/Tulunids> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 15, 2019).
- 14 Απρίλιος 2013. [https://el.wikipedia.org/wiki/Οθωμανική _Αυτοκρατορία](https://el.wikipedia.org/wiki/Οθωμανική_Αυτοκρατορία) (πρόσβαση Σεπτέμβριος 17, 2019).
- 22 Απρίλιος 2018. <https://el.wikipedia.org/wiki/Αφρική> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 17, 2019).
- 22 Μάρτιος 2018. <https://el.wikipedia.org/wiki/Τουρκία> (πρόσβαση 7 Σεπτεμβρίου 2019)
- 20 Μάρτιος 2018. <https://peacekeeping.un.org/en> (πρόσβαση Οκτώβριος 10, 2019).

12 Ιανουάριος 2019. https://www.mfa.gov.tr/turkey_africa_relations.en.mfa
(πρόσβαση Σεπτέμβριος 11, 2019).

08 Ιούνιος 2018. <https://turkiyemaarif.org> (πρόσβαση Αύγουστος 19, 2019).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗΝ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Η εξάπλωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας

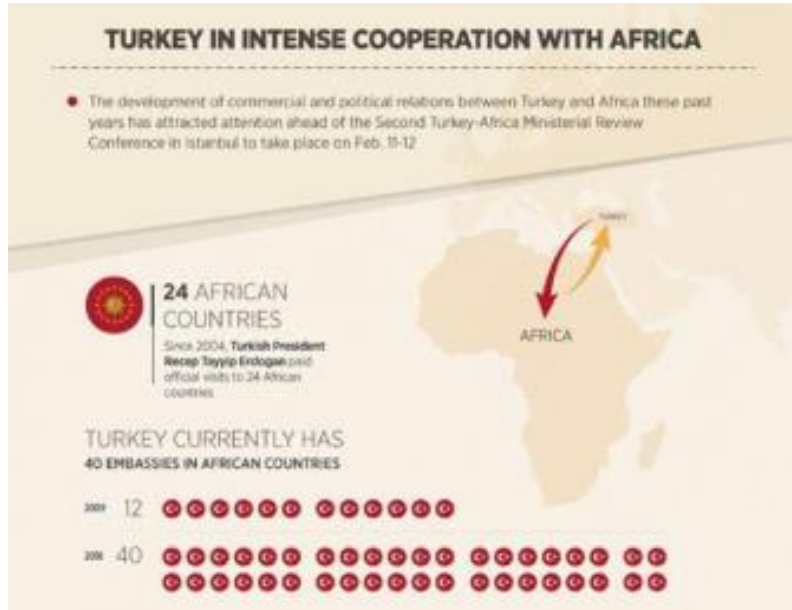
Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki>

Διάγραμμα 1: Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Αφρικής 1995-2016 (σε δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ)

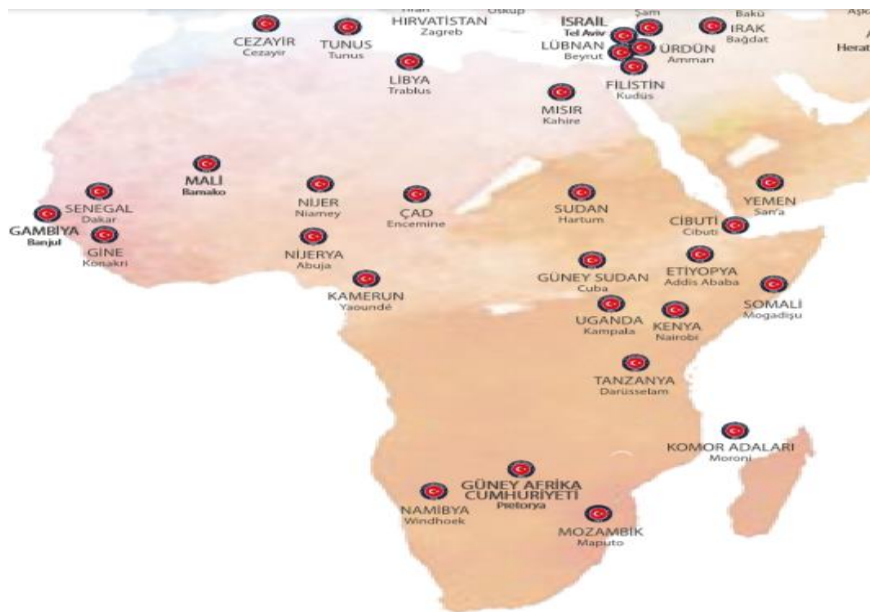
Εικόνα 2: Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της Αφρικής 1995-2016 (σε δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ)

Πηγή: Statista.com

Εικόνα 3: Οι τουρκικές πρεσβείες στην Αφρική (από το 2009 στο 2018)

Πηγή: ΥΠΕΞ Τουρκίας, 2019

Εικόνα 4: Τα γραφεία συντονισμού της ΤΙΚΑ στην Αφρική

Πηγή: <http://www.tika.gov.tr/en>

Εικόνα 5: Σχολείο και Μαθητής στο Νίγηρα

Πηγή: TIKA Annual Report 2017

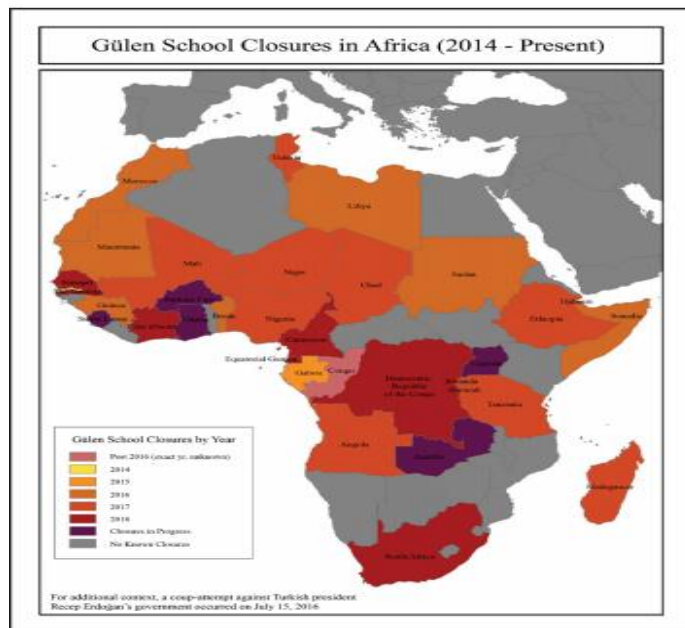
Εικόνα 6: Κέντρο κλωστοϋφαντουργίας στο Σουδάν

Πηγή: TIKA Annual Report 2017

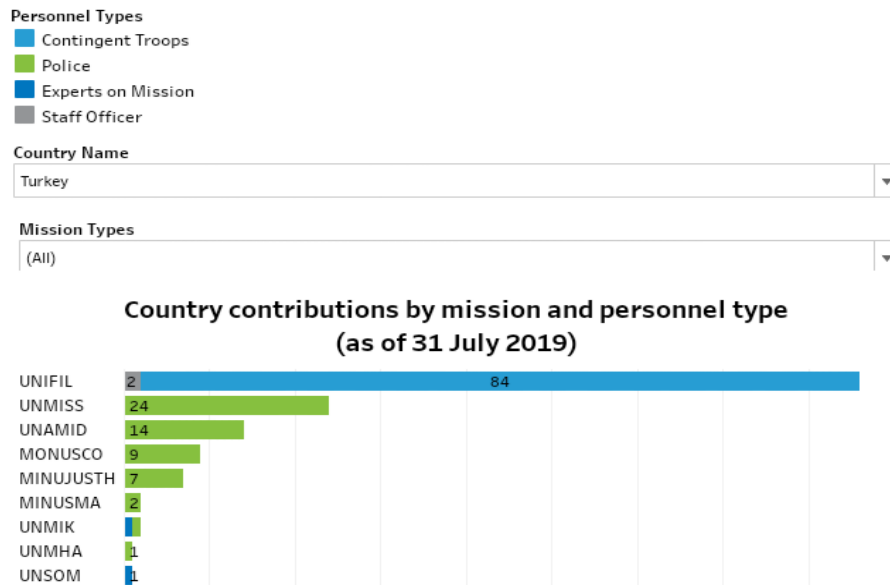
Εικόνα 7: Τα εκπαιδευτήρια του ιδρύματος Maarif στην Αφρική

Πηγή: <http://www.turkiyemaarif.org>

Εικόνα 8: Η ετήσια εξέλιξη της αδρανιοποίησης των σχολείων Gulen στην Αφρική

Πηγή: Center for Strategic and International Studies, Asya Akca

Εικόνα 9: Η προσφορά της Τουρκίας στις ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ την 31 Ιουλίου 2019

Πηγή: <http://www.peacekeeping.un.org>

Εικόνα 10: Στρατιωτική Βάση στο Μογκαντίσου της Σομαλίας

Πηγή: TIKΑ Annual Report 2017

Εικόνα 11: Γεωγραφικό τρίγωνο τουρκικής επιρροής στην βορειοανατολική Αφρική
 [Σουδάν (Σουακίν), Σομαλία, Κατάρ]
 Πηγή: Ανοικτές Διαδικτυακές Πηγές

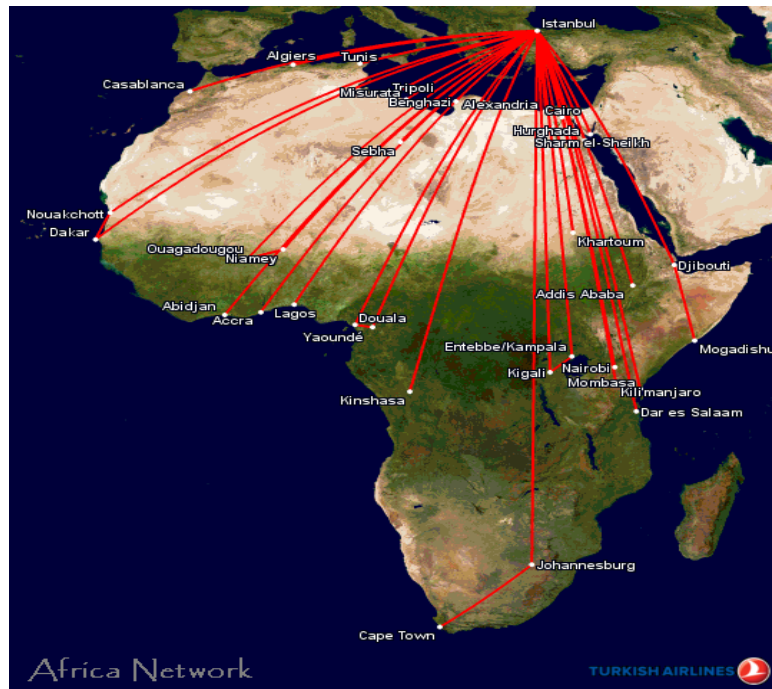
Εικόνα 12: Παρουσίαση της μέσης γραμμής μεταξύ Ελλάδας-Λιβύης και της αντίστοιχης μεταξύ Τουρκίας-Λιβύης. Οι ισχυρισμοί της Άγκυρας αναφέρουν ότι αν Τουρκία και Λιβύη διαπραγματευτούν με βάση τη δική τους μέση γραμμή, η Λιβύη θα αυξησει κατά 62% την θαλάσσια περιοχή της.

Πηγή: The Problem of Delimitation of Maritime Areas in Eastern Mediterranean and Turkey Dr. Cihat Yayci

Εικόνα 13: Η σημασία του συμπλέγματος της Μεγίστης ως προς την έκταση της τουρκικής ΑΟΖ

Πηγή: The Problem of Delimitation of Maritime Areas in Eastern Mediterranean and Turkey Dr. Cihat Yayci

Εικόνα 14: Το δίκτυο προορισμών του τουρκικού αερομεταφορέα στην Αφρική

Πηγή: Turkish Airlines